

”IKUISESTI KOLISEVAT SANAT TYHJYYTEEN”

Kauhajoen kouluampumisen selitystarinat Aamulehdessä

HANNELE SALONEN
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2010

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalityön tutkimuksen laitos

SALONEN, HANNELE: ”Ikuisesti kolisevat sanat tyhjyyteen” Kauhajoen kouluampumisen selitystarinat Aamulehdessä.

Pro gradu -tutkielma, s. 98, 5 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: YTT, professori Kirsi Juhila

Joulukuu 2010

Tämä tutkielma tarkastelee sitä, miten vuonna 2008 tapahtunutta Kauhajoen kouluampumista selitetään sanomalehdessä. Aineistona ovat Aamulehden artikkelit kahden viikon ajalta tapahtuman jälkeen. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sanomalehti tekee ymmärrettäväksi koko kansaa järkyttäneitä, selittämättömältä tuntuva tapahtumaa ja millaisen sosiaalisen ongelman se siitä rakentaa. Vuotta aiemmin sattunut kouluampuminen Jokelassa vaikutti Kauhajoen uutisointiin. Kauhajokea ei pidetty enää yksittäistapauksena, vaan sitä alettiin heti selittää ja pohdittiin mitä kouluampuminen edusti. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomioita erityisesti siihen, miten lehdessä käytetään asiantuntijoita, koska heidän lausunnoillaan on merkitystä yleiseen mielipiteeseen. Tutkimuksen viitekehystenä on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan asiantilasta tulee ongelma vasta kun se määritellään ongelmaksi. Kouluampumisesta rakennetaan lehdessä seitsemän selitystarinaa. Jokaisessa tarinassa esiintyy joukko asiantuntijoita, kulttuurisesti tarinaan sidottuja hahmoja, jotka puhuvat kategoriansa mukaisella tavalla. Lehden oma ääni sekoittuu asiantuntijoiden puheeseen. Hahmoja on tutkittu jäsenkategorioiden avulla, jotka kuvaavat luokituksia ja kulttuurista ymmärrystä, jolla ihmiset jäsentävät tilanteita ja toisia ihmisiä.

Tapahtuma määritellään Aamulehdessä ’kouluampumiseksi’, mikä vie keskustelun edellisiin kouluampumisiin, aseisiin ja kouluun. Pääselitys on, että kontrolli ei toiminut: poliisi, poliitikot ja virkamiehet eivät toimineet riittävän tehokkaasti. He, joita syytetään, puolustautuvat. Syy paikallistuu myös internetin vaarallisuuteen ja mallin antamiseen sekä kouluinstituution yleisiin ongelmiin kuten resurssien puutteeseen ja kouluterveydenhuoltoon. Välittämisen puute ja yhteiskunnan kovat arvot otetaan keskustelun teemoiksi, mutta ne jäävät ilman virallista statusta, lähinnä poliitikkojen tyhjäksi vaalipuheeksi. Lehdessä tuodaan näkyvästi esille myös psyykkiset syyt, ampujasta tehdään psykiatrisia diagnooseja ja koko Suomen nuoriso leimataan poikkeavaksi. Tekijää tai lähipiiriä ei syyllistetä, sen sijaan syytös kohdistetaan ’meihin’ kaikkiin. Selitykset pysyvät kaukana tapahtumapaikasta. Tarinoissa ei pohdita sitä, miksi kouluampujat ovat aina nuoria miehiä, eivätkä nuoret itse saa ääntään kuuluviin.

Kauhajoen kouluampuminen yksinkertaistetaan konkreettiseksi yhteiskunnan kontrolliongelmaksi, joka selitetään ja ratkaistaan. Sekä toimittajat että asiantuntijat pelkistävät asioita ja antavat nopeita tulkintoja. Aineiston läpi kulkee selittämisen pakko ja samalla vaikeus. Media kutsuu julkisuuteen tarinoinhin itsestään selvästi kuuluvia asiantuntijoita hierarkian huipulta kuten poliitikkoja, lääkäreitä ja opettajia. Jos muut haluavat äänensä kuuluviin, heidän on otettava itse paikkansa, esimerkiksi mielipidekirjoituksissa. Sosiaalityölle ei anneta ääntä lainkaan, eikä se sitä myöskään itse ota. Tutkimus osoittaa, miten vahva rooli medialla on ongelman määrittelijänä. Se pyrkii tuomaan myös uutta näkökulmaa julkisuuteen haastetun asiantuntijan rooliin.

Asiasanat: Kauhajoki, kouluampuminen, asiantuntija, sosiaalinen konstruktionismi, jäsenkategoria, sosiaalinen ongelma

UNIVERSITY OF TAMPERE
Department of Social Work Research

SALONEN, HANNELE: "Never-ending Tinkle of Words into Emptiness" The Explaining
Stories of Kauhajoki School Shooting in Aamulehti Newspaper
Master's Thesis, p.98, 5 appendix pages
Social Work
Supervisor: Kirsi Juhila, PhD, Professor
December 2010

This master's thesis evaluates the ways which the school shooting in Kauhajoki in 2008 was explained in the newspaper. The empirical data consists of Aamulehti newspaper articles published in the two weeks following the school shooting. The aim of the thesis is to study how a newspaper makes sense of an inexplicable incident which shocked the whole nation and what kind of social problem was constructed of it. The news reporting of Kauhajoki shooting was affected by similar incident in school in Jokela in the previous year. Hence the Kauhajoki shooting was not regarded as a one-off incident but discussions and evaluations of the incident and what it stood for took place immediately afterwards. The thesis pays a special attention to the statements by experts in the newspaper as the experts' opinions have an influence on the opinions of the public.

The framework for the study is based on social constructionism which stresses that the state of affairs only becomes a problem after it has been defined as a problem. Seven lines of stories of the shooting can be identified from the newspaper. Every story consists of number of experts, 'story characters', who are culturally bound in to the story and who communicate as their character is expected to. The newspaper's own stance is mixed in with the experts' views. The characters are examined by the usage of membership categories that describe different categories and the cultural understanding of how people structure situations and other people.

The incident is defined as a 'school shooting' which leads to the discussions of the previous school shootings, guns and problems in schools. The main explanation for the shooting is that the control failed: the police, politicians and officials had not acted effectively enough. Those who are blamed defended themselves. The Internet is accused as being a dangerous medium as examples of similar incidents can be found on it. The common problems of educational institutions such as lack of resources and the scarcity of school health care are also blamed. The lack of care and concern for others combined with the tough values of the society are included in the discussions. However, these reasons do not reach an official stance in explaining the incident and can be mainly considered as politicians' hollow campaign talk. Mental illnesses are used as the obvious reason for school shooting. The shooter is given psychiatric diagnoses and the Finnish youth is labelled as deviant. Instead of directing the accusations at the shooter, his family and friends, the accusations are targeted to 'us' all. The actual scene or place of the shooting is not included in the explanations for the incident. Also, the fact that all school shooters have been young men is ignored in the stories and young people themselves are not given a voice in explaining the incident.

The explanation for Kauhajoki school shooting is simplified into control failure in society. As explanation is found, the problem is solved. Both journalists and experts simplify the issues and give superficial interpretations of the incident. Throughout the data, the difficulty in finding an explanation for the incident and also the need to find an explanation is present. Media invites experts from the top of the social hierarchy who are seen as belonging to the stories; politicians, doctors and teachers to provide commentary. Others must fight to get their voice heard publicly through other channels such as readers' opinion pages. Social work professionals are not given a voice in the press and neither are they claiming it themselves. The study shows that media is a powerful actor in defining a problem. The study also aims to bring out new perspective when thinking of a role that experts take when invited to the public arena.

Key words: Kauhajoki, school shooting, expert, social constructionism, membership category, social problem

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTISIA JA KÄSITTEELLISIÄ PERUSTEITA...3	
2.1	Vuorovaikutuksen tutkimuksen kolme sukupolvea	3
2.2	Etnometodologinen tutkimus	4
2.3	Kategoriat ja jäsenkategoria-analyysi	6
2.4	Sosiaalinen konstruktionismi	7
2.5	Sosiaalinen ongelma sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä	9
3	KOULUAMPUMINEN ILMIÖNÄ	12
3.1	Kouluampumisten historiaa.....	12
3.2	Yhteiskuntapoliittisia puheenvuoroja.....	13
3.3	Mediatutkimuksia kouluampumisesta.....	14
4	MEDIA SOSIAALISEN ONGELMAN RAKENTAJANA.....	20
4.1	Aikaisempia tutkimuksia.....	20
4.2	Media väitteentekijänä	22
4.3	Sanomalehtiututinen esityksenä	23
4.4	Aamulehden kulttuurinen kenttä	25
5	ASiantuntijat sosiaalisen ongelman määrittelijöinä.....	27
5.1	Asiantuntijat väitteiden esittäjinä	27
5.2	Asiantuntijat julkisuuteen haastettuina.....	28
5.3	Asiantuntijat, moraalit ja vastuu.....	29
5.4	Puheenvuoroja asiantuntijuuteen liittyen	31
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	33
6.1	Tutkimuskysymys ja aineisto	33
6.2	Metodologiset valinnat.....	34
6.3	Aineiston luokittelu ja rajaaminen	36
6.4	Selitystarinat ja niihin ilmestyvät henkilöhaamot.....	38

7	KAUHAJOEN KOULUAMPUMISEN SELITYSTARINAT	43
7.1	Kontrolli ei toimi	43
7.2	Netti luo puitteet.....	53
7.3	Suomi on kova yhteiskunta	57
7.4	Ihmiset eivät välitä toisistaan	62
7.5	Koulussa on ongelmia	66
7.6	Psyykkiset syyt.....	71
7.7	Selittämättömyys.....	77
8	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	80
8.1	Selitystarinat ja niiden esiintuomat hahmot	80
8.2	Asiantuntijat ja lehti selittäjinä.....	81
8.3	Kontrolli on ratkaisu ongelmiin	82
8.4	Tarinoita, joita ei syntynyt	84
8.5	Lopuksi.....	85
	LÄHTEET.....	89
	LIITTEET	

1 Johdanto

Syyskuun 23. päivänä vuonna 2008 Seinäjoen ammattikorkeakouluun kuuluvassa Kauhajoen palvelualan oppilaitoksessa 22-vuotias mies ampui yhdeksän opiskelijatoveriaan, opettajan ja lopuksi itsensä. Edellinen kouluampuminen oli tapahtunut vain kymmenen kuukautta aikaisemmin Jokelassa, missä 18-vuotias lukiolaispoika ampui viisi koulutoveriaan, aikuisopiskelijan, terveydenhoitajan, rehtorin ja lopuksi itsensä. Suomalaiset ovat olleet näistä tapahtumista syvästi järkyttyneitä ja täynnä kysymyksiä. Miten tällaista voi tapahtua meillä Suomessa? Tapaukset olivat suuria mediatapahtumia ja tiedotusvälineet täyttivät niitä seuranneina päivinä vain yhdellä uutisella. Etsittiin kiivaasti syitä ja syyllisiä. Kouluampumiset koettiin uudenlaiseksi ilmiöksi, jota alettiin pian selittää laajemmin yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Tapahtumat olivat kovia iskuja pienille paikkakunnille. Niistä toipuminen kestää vuosikausia.

Oma kiinnostukseni aiheeseen heräsi seuratessani Aamulehden uutisointia. Minusta näytti siltä, että tapahtumille löytyi hyvin nopeasti selityksiä. Uutiset näyttivät olevan yksipuolisia, useita päiviä peräkkäin puhuttiin vain aseista ja aselaeista. Panin myös merkille, että tiedotusvälineet käyttivät runsaasti asiantuntijoita tapahtumia kommentoimassa. Joka päivä kuvaan astui uusia ammattilaisia, joilla oli tapahtumien syistä oma selityksensä. Toisaalta kaikki selitykset tuntuivat niin vakavaan tapahtumaan nähden varsin kevyiltä. Tunsin myös surua kaikkia niitä kohtaan, joita tapahtuma kosketi.

Halusin tutkia tarkemmin, miten media Kauhajoen kouluampumista selitti, mitä syitä tapahtumalle annettiin ja millaiset syyt jäivät kertomatta. Mielestäni on tärkeää tietää, miten kouluampumista pyritään selittämään ja tekemään ymmärrettäväksi, koska selitykset antavat keskustelulle suunnan ja mahdollisesti vaikuttavat siihen mihin toimenpiteisiin päätetään ryhtyä. Asiantuntijat otan tarkempaan tutkimukseen siksi, että heillä on suurempi valta määrittellä ongelmia kuin muilla.

Mediatutkimusta on tehty erilaisten katastrofien ja onnettomuuksien uutisoinnista runsaasti, myös Kauhajoen tapahtumia on tarkasteltu mediatutkimuksen näkökulmasta. Aihe ansaitsee myös sosiaalitieteellistä tutkimusta, koska on tärkeää selvittää, miten ongelmanmäärittelyprosessi mediassa toimii. Kauhajoen kouluampuminen sopii tähän tutkimukseen

ajankohtaisuutensa vuoksi ja siksi, että sen avulla on mahdollista tutkia ajallemme tyypillisen, monimutkaisen ja selittämättömältä tuntuvan yhteiskunnallisen ongelman käsittelyä mediassa. Sosiaalisen ongelman määrittely on myös keskeinen sosiaalityötä ohjaava tekijä, koska sosiaalityö perustuu siihen, millaisia arvoja yhteiskunnassa noudatetaan ja mitä pidetään ongelmana. Julkisuuteen haastetut asiantuntijat ovat ongelman määrittelyssä tärkeässä roolissa. Sosiaalityöntekijöitäkin haastetaan julkisuuteen, jolloin on tärkeää tarttua haasteeseen. Julkisuus on velvollisuus ja mahdollisuus päästä määrittelemään ongelmia ja viedä ratkaisuja oikeaan suuntaan.

Esittelen aluksi luvussa kaksi työni teoreettisia lähtökohtia, vuorovaikutuksen tutkimusta, etnometodologiaa ja sosiaalista konstruktionismia sekä analyysimenetelmänä käyttämäni kategoria-analyysiä. Kuvaan myös, miten sosiaalisen ongelman määrittely voidaan ymmärtää sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä katsoen. Luvussa kolme käyn lyhyesti läpi kouluampumisesta käytyä keskustelua ja tutkimusta ja luvussa neljä tarkastelen, miten media rakentaa sosiaalista ongelmaa ja millaisia keinoja se tähän käyttää. Kerron lyhyesti myös Aamulehden historiasta ja nykyisestä kulttuurisesta kentästä, koska se mielestäni auttaa ymmärtämään paremmin käsiteltävää aineistoa. Viides luku käsittelee asiantuntijoiden roolia julkisuuteen haastettuina ongelman määrittelijöinä.

Tutkimuksen kulku, aineisto ja metodologiset valinnat on kuvattu luvussa kuusi ja aineiston analyysi, seitsemän selitystarinaa, luvussa seitsemän. Jokaisen selitystarinan lopussa on lyhyt yhteenveto. Luvussa kahdeksan kokoan selitystarinat yhteen. Pyrin tekemään johtopäätöksiä siitä, millaisia keinoja lehti käyttää selityksiä tehdessään ja millaista sosiaalista ongelmaa näillä selityksillä rakennetaan. Lopuksi pohdin tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, tutkimuksen rajoituksia ja mahdollisia aiheita lisätutkimuksille.

Tutkimuksen otsikko viittaa Aamulehden kolumniin (AL 28.9.2008, Asiat 27), jossa toimittaja lainaa Juice Leskisen laulun sanoja. Kirjoittaja on havainnut Kauhajoen uutisoinnissa samoja piirteitä kuin Juicen laulussa.

Käy tuuli läpi pääni, etelästä pohjoiseen
Oon yksin ajatusten raunioilla
Ikuisesti kolisevat sanat tyhjiyteen
On jälleen tuskan viitta hartioilla. (Viidestoista yö, Juice Leskinen)

2 Tutkimuksen teoreettisia ja käsitteellisiä perusteita

Tutkimukseni keskiössä on kieli ja se mitä kielellä saadaan aikaan. Olen kiinnostunut siitä, miten sanomalehtiteksti rakentaa lukijalle kuvaa sosiaalisesta ongelmasta, tässä tapauksessa kouluampumisesta. Jotain henkilöä on haastateltu lehteen, joku on kirjoittanut tekstin, joku toinen kenties editoinut ja sen ovat useat ihmiset lukeneet. Vaikka nämä ihmiset eivät tapaa toisiaan kasvokkain, on silti kyse vuorovaikutuksesta. Koska kieli ja vuorovaikutus ovat oleellinen osa tutkimustani, käyn seuraavassa lyhyesti läpi vuorovaikutuksen tutkimuksen historiaa ja peruskäsitteitä. Katsauksella pyrin hahmottamaan, mihin keskusteluun oma tutkimukseni sijoittuu.

2.1 Vuorovaikutuksen tutkimuksen kolme sukupolvea

Kielellisen vuorovaikutuksen tutkimus ei ole tämän päivän ilmiö, vaan sillä on historialliset juuret ja siinä voidaan Juhilan mukaan erottaa kolme sukupolvea. Ensimmäinen sijoittuu 1900-luvun alkuvuosikymmeneen, jolloin sai alkunsa George Herbert Meadin kehittämä symbolinen interaktionismi ja Mihail Bakhtinin ja Ludwig Wittgensteinin luoma kielifilosofia. Meadin tutkimus keskittyy ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, käyttäytymiseen ryhmissä, missä syntyvät symboliset merkitykset. Ihmisen toiminnan luonne on Meadin mukaan symbolista ja sosiaalista. (Juhila 2004, 155–157.)

Venäläisen filosofin ja kirjallisuustieteilijän Bakhtinin (1895–1975) avainkäsite on dialogi, jonka mukaan sanat eivät synny tyhjästä, vaan ne ovat yhteydessä siihen, mitä on aiemmin sanottu ja puhuttu, ja sisältävät myös viittauksen tulevaan. Sanat ovat aina myös osa kontekstia ja saavat merkityksensä siinä yhteydessä, missä ne esitetään. Bakhtinin mukaan sanoilla myös kamppaillaan siitä, kuka saa äänensä kuuluviin ja kenen ääni jää syrjään. Tämä on omassa tutkimuksessani tärkeä näkökohta, kun tutkin asiantuntijoiden merkitystä sosiaalisen ongelman rakentajina. Bakhtin on luonut myös genre-käsitteen. Genre on kielen laji esimerkiksi juhlapuhe, tervehdys, perheen päivällispöytäkeskustelu tai sanomalehtiutinen, jolle on ominaista tietty tyyli, joka ohjaa puhetta tai kirjoitettua tekstiä johonkin suuntaan. (Bakhtin 1986, Maybin 2001; ref. Juhila 2004, 158–159.)

Itävaltalaisella filosofilla, Ludwig Wittgensteinilla (1889–1951) oli samansuuntaisia käsityksiä kielestä ja sen merkityksestä kuin Bakhtinilla. Wittgensteinin mukaan sanoilla ei vain kuvata ulkopuolista todellisuutta, vaan ne ovat myös tekoja. Sanat ovat kuin työkaluja, sahoja tai vasaroita, joilla voi olla monia käyttötarkoituksia tai merkityksiä. (Wittgenstein 2001, alkup. 1953; ref. Juhila 2004, 159.)

Vuorovaikutuksen tutkimuksen toiseen sukupolveen Juhila katsoo kuuluvan 1950 ja 1960 - luvuilla syntyneet tutkimusperinteet etnometodologia, impressionistinen sosiaalipsykologia ja sosiaalinen konstruktionismi. Näistä etnometodologia ja impressionistinen sosiaalipsykologia ovat lähinnä Meadin symbolista interaktionismia. Sosiaalisella konstruktionismilla on enemmän yhteyksiä Bakhtinin ja Wittgensteinin kehittämiin teorioihin (mt. 160). Goffmanin luomaa impressionistista sosiaalipsykologiaa en tässä tarkemmin esittele, sen sijaan tarkastelen oman tutkimukseni kannalta olennaisia käsitteitä, etnometodologiaa ja sosiaalista konstruktionismia.

Vuorovaikutuksen tutkimuksen kolmantena sukupolvena Juhila nostaa esiin sosiaalityössä viimeaikoina eniten käytetyt tutkimussuuntaukset, jotka antavat konkreettisempia työkaluja tutkijoiden käyttöön. Näitä ovat keskusteluanalyysi, kategoria-analyysi, diskurssianalyysi, narratiivinen tutkimus ja uusi etnografia. Niistä keskusteluanalyysi ja kategoria-analyysi ovat lähempänä etnometodologiaa ja impressionistista sosiaalipsykologiaa kun taas diskurssianalyysi, narratiivinen tutkimus ja uusi etnografia ovat lähempänä sosiaalista konstruktionismia. Mutta kuten Juhilakin toteaa, rajat ovat häilyviä ja kyse on enemmänkin erilaisista painotuksista. (Mt., 167.)

2.2 Etnometodologinen tutkimus

Amerikkalainen sosiologi Harold Garfinkel kehitti 1900-luvun puolessa välissä etnometodologian teoreettiset lähtökohdat. Käsite koostuu sanoista *etno-method-ology*. Sillä tarkoitetaan menetelmäoppia, jossa tutkitaan tavallisten ihmisten arkea ja korostetaan ihmisten omaa toimijuutta. Suonisen mukaan etnometodologia käsitetään ”sellaisten arkielämän menetelmien - käytäntöjen ja tiedollisten resurssien - tutkimiseksi, joiden varassa ihmiset käsittävät sosiaalisia tilanteita ja toimivat niissä.” (Suoninen 2001, 365–366, 369.)

Keskeisiä Garfinkelin luomia käsitteitä ovat *refleksiivisyys*, *indeksikaalisuus* ja *selonteko* (*account*). Refleksiivisyydellä hän tarkoittaa ihmisten kykyä järkeillä. Ihmiset eivät vain noudata sokeasti sääntöjä ja normeja, vaan heidän toimintansa perustuu arvioon sen hetkisestä

sosiaalisesta ympäristöstä ja on siis hyvin tilannesidonnaista, indeksikaalista. Sanoilla voi olla useita eri merkityksiä tilanteesta riippuen, mutta ne voidaan ymmärtää omassa kontekstissaan. Esimerkiksi suomen kielen sanalla kuusi on kaksi eri merkitystä, mutta sana ymmärretään helposti asiayhteydessään. Garfinkel laajentaa tätä ilmiötä koskemaan kaikkea puhetta ja myös tekoja. Ne tulevat ymmärretyiksi vain siinä yhteydessä, missä ne esiintyvät. Selonteko tarkoittaa tapaa, jolla asiat selitetään toisille ihmisille järjellisellä tavalla. Ihmiset tuntevat olevansa selontekovelvollisia sellaisista teoista, jotka poikkeavat kulttuurisesta normista. Me mieluiten käyttäydymme normin mukaan, kuin haluamme joutua selittämään poikkeavaa käyttäytymistämme. (Suoninen 2001, 365–366; Juhila 2004, 161–162.) Kun asiantuntijat tuovat esiin Kauhajoen kouluampumisen syytä, he usein puolustavat tai puolustelevat oman ammattikuntansa toimia tai vierittävät syyt toiselle viranomaiselle. Selontekovelvollisuuden tarve on heidän puheenvuoroissaan ilmeinen.

Garfinkel esittelee myös käsitteen sosiaalisen todellisuuden *sulkeistaminen*, millä tarkoitetaan tutkijan suhtautumista aineistoon. Tutkijan tulisi pyrkiä sulkemaan itsensä aineiston ulkopuolelle, ottaa siitä etäisyyttä ja katsella aineistoa ikään kuin ulkopuolelta. Näin yritetään saada selville, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan, ei sitä mitä sosiaalinen todellisuus on sinänsä. (Suoninen 2001, 377.) Tässä on etnometodologian suurin anti omalle tutkimukselleni. Pyrin lähestymään omaa aineistoani ulkopuolisena ja tehdä tuoreita havaintoja. Tätä lähestymistapaa kutsutaan *antropologiseksi outoudeksi*. Samalla on kuitenkin oltava ymmärrys siitä, miten kulttuurimme toimii, miten asioista puhutaan ja mihin ne liittyvät. Tämä antaa tutkimukselle lisää haastetta, tarvitaan taitoa olla samaan aikaan sekä ulkopuolinen havainnoija että kulttuurin ymmärtäjä. (Ritala-Koskinen 1991, 107.)

Garfinkel loi myös käsitteen *documentary method of interpretation*, dokumentaarinen tulkintametodi. Sillä tarkoitetaan ihmisten halua ja kykyä nähdä asiat ikään kuin ne olisivat osia jostain suuremmasta kokonaisuudesta. Se on tärkeä taito ymmärtää ympärillämme olevaa todellisuutta. (Suoninen 2001, 376; Juhila 2004, 161.) Omaan tutkimukseeni soveltaen voi ajatella, että Kauhajoen kouluampuminen nähtiin lähes poikkeuksesta osaksi jotain laajempaa ilmiötä ja yhteiskunnallista ongelmaa.

Etnometodologinen tutkimus on havainnollistavaa, ei niinkään selittävää. Tavoitteena on saada selville, mikä osuus toimijalla on tapahtumien kulussa. Vaikka vastauksia miksi-kysymyksiin ei saataisikaan, etnometodologinen tutkimus on tarpeen, jotta ilmiöitä voitaisiin tutkia uusin silmin. Suoninen päättää Garfinkelia koskevan artikkelinsa mielestäni osuvasti ja se kuvaa hyvin omassa tutkimuksessanikin esiintyviä asiantuntijoita.

Katsoessani televisiokeskustelujen sanavalmiita tutkijoita kaipaisin ruutuun usein sellaisia 'garfinkeleita', jotka eivät yrittäisi tyhjentää koko maailmaa läpensä tuttuihin, hyviin ja kauniisiin, kliseemäisiin totuuksiin, vaan tulkkaisivat sosiaalisten prosessien ydintä: sitä miten ihmiset tuottavat yhteisen todellisuutensa (Suoninen 2001, 382).

2.3 Kategoriat ja jäsenkategoria-analyysi

Garfinkelin teorit vaikuttivat voimakkaasti amerikkalaisen sosiologin Harvey Sacksin (1935–1975) ajatteluun, joka halusi viedä tutkimusta entistä konkreettisempaan suuntaan. Hän käytti tutkimuksissaan arkikeskusteluja, lähinnä nauhoitettuja tekstejä, mikä oli uutta 1960-luvun sosiaalitieteessä. Sacks oli kiinnostunut niistä tavoista, joilla ihmiset ymmärtävät toistensa todellisuutta. Hän kritisoi sitä, että sosiaalitieteissä käytettiin itsestään selvänä pidettyjä luokituksia kuten ikää ja sukupuolta. Sen sijaan Sacksin mielestä tuli analysoida ihmisten itse käyttämiä luokituksia tai kategorioita ja tutkia missä tilanteessa ja miksi ihmiset näitä kategorioita käyttävät. (Ruusu vuori 2001, 383–393.)

Harvey Sacks keskittyi tutkimuksissaan ihmisten väliseen kulttuuriseen ymmärrykseen ja arkiseen puheeseen. Hän korosti keskustelun merkitystä vuorovaikutuksessa ja huomasi, miten ihmiset jäsentävät tarvitsemaansa tietoa ja tunnistavat toisiaan käyttämällä luokituksia, kategorioita eli identiteettejä. Tämän perusteella hän kehitti keskustelunanalyysin ja niin kutsutun jäsenkategoria-analyysin, Membership Categorization Device (MCD). Jäsenkategorisoinnilla tarkoitetaan ihmisten asemoimista tiettyihin tilanteisiin ja tiettyihin luokkiin. Esimerkiksi voisin käyttää itsestäni kategorioita *opiskelija*, *äiti*, *nainen* ja *vaimo*. Sacksin mukaan kaikki kategoriat kuuluvat jäsenenä ainakin kahteen kategoriajoukkoon, esimerkiksi *äiti* kuuluu myös kategoriaan *nainen* ja voi kuulua myös kategoriaan *vaimo*. Kategoriat muodostavat joukkoja: *lehtori*, *professori*, *rehtori*, *kansleri* kuuluvat joukkoon *yliopiston henkilökunta*. (esim. Alasuutari 1999, 119; Ruusu vuori 2001, 394.)

Sacks ja hänen teorioitaan edelleen kehittäneet tutkijat ovat luoneet työkalua, joita jäsenkategorioita analysoitaessa voidaan käyttää. Yksi tällainen käsite on *vakiopari* tai *standardipari*, mikä tarkoittaa, että kategorialla on looginen pari, esimerkiksi nainen–mies, äiti–lapsi. Kun toinen pareista mainitaan, toinenkin on tavallaan läsnä, vaikka siitä ei puhuttaisikaan. Näin ajateltuihin pareihin liittyy usein laatumääreitä, *kategoriapiirteitä* ja *kategoriasidonnaisia toimintoja*. Kategoriasidonnaisilla toimintoilla tarkoitetaan niitä toimintoja, jotka tiettyyn kategoriaan liitetään, esimerkiksi *lapsi itkee*, *äiti hoitaa*. Kategoriapiirre tarkoittaa laatumäärettä, joka liitetään kategoriaan, esimerkiksi *väsynyt äiti*.

Kategoriat voivat olla toisiinsa nähden myös *hierarkkisessa suhteessa*. Tämä tarkoittaa sitä, että kategoriat ovat eri tasoilla, esimerkiksi *mies* on hierarkiassa ylempänä kuin *lapsi*. Eli lapsi voi itkeä, mutta mies ei. Jos puolestaan lapsi ei itke, hän on kuin mies, eli lapsen kategoria nousee hierarkiassa ylemmäs. (Alasuutari 1999, 119–120; Roivainen 1999, 26–27; Forsberg ym. 1991, 113–115. Välimaa 2002, 14–15.)

Harvey Sacks kehitti jäsenkategoria-analyysin vuorovaikutustilanteessa nauhoitetun puheen tutkimiseen. Samaa analyysimenetelmää on mahdollista soveltaa myös tekstin tutkimiseen kuten esimerkiksi Irene Roivainen (1999) on tehnyt tutkiessaan lähiöitä koskevia sanomalehtiartikkeleita, Outi Välimaa (2002) tutkiessaan jenginuoren tarinaa tai Minna Nikunen (2005) analysoidessaan murha-itsemurha -uutisointia sanomalehdissä.

Olen valinnut kategoria-analyysin tutkimusmenetelmäksi, koska havaitsin, että sanomalehti rakentaa uutisia henkilöiden kautta. Henkilöt ovat usein alan asiantuntijoita. Nämä henkilöt edustavat kulttuurisia kategorioita, kuten poliisia, opettajia, lääkäreitä tai poliitikkoja. Tarkastelen, mitä nämä henkilöt tai hahmot puhuvat ja miten puhe edustaa heidän kategoriaansa.

2.4 Sosiaalinen konstruktioismi

Koska tutkimukseni käsittelee sitä, miten media konstruoi sosiaalista ongelmaa, minun on otettava kantaa siihen, miten todellisuus ymmärretään ja miten se ihmisten mielessä rakentuu. Media ei heijasta meille maailmaa sellaisenaan, vaan sen kautta saamamme tieto on aina tulkittua. Se rakentaa tapahtumista tietynlaisen kuvan ja tarjoilee sen meille, jotka jälleen tulkitsemme sen omalla tavallamme. Se, millaisia otsikoita, sanoja, kuvia ja painotuksia lehdessä käytetään luo tietynlaisen mielikuvan tapahtumasta. Kieli on oleellinen väline todellisuuden rakentajana. Tästä näkökulmasta katsoen sovelias teoreettinen viitekehys tutkimukselleni on sosiaalinen konstruktioismi, jossa otetaan kantaa todellisuuden perimmäiseen olemukseen.

Sosiaalisen konstruktioismin kehittäjiä ovat kaksi sosiologia, amerikkalainen Peter Berger ja saksalainen Thomas Luckmann. Jo etnometodologit yrittivät 1950 ja 1960 -luvulla ymmärtää ihmisten tapaa rakentaa ja ymmärtää sosiaalista todellisuutta, mutta tärkein sosiologian anti sosiaalisen konstruktioismin kehittämisessä oli Bergerin ja Luckmannin teos *The Social Construction of Reality*, joka ilmestyi alun perin vuonna 1966. Kuten kirjan nimi kertoo, todellisuus on tämän teorian mukaan sosiaalisesti rakentunut. Keskeisiä käsitteitä ovat

todellisuus ja tieto. Todellisuus on se maailma ja ne ilmiöt, mihin me emme voi vaikuttaa ja tieto on varmuus siitä, että nuo ilmiöt ovat todella olemassa. (Berger & Luckmann 1994, 11.)

Teos kuvaa sitä, miten me ymmärrämme maailmaa, miten siitä tulee meille totta ja miten yhteiskunnallinen järjestys syntyy. Bergerin ja Luckmannin käsitteitä ovat *eksternalisaatio*, *objektivaatio* ja *internalisaatio*. Eksternalisaatio eli ulkoistaminen tarkoittaa ihmisten kielellistä toimintaa: aineistossa esimerkiksi päätoimittaja tulkitsee pääkirjoituksessaan Kauhajoen ampujan olleen yksinäinen. Me luemme tekstin ja kerromme asian eteenpäin. Yksinäisyydestä tulee totuus, objekti, luonnollinen osa maailmaa ja siitä häviää vähitellen alkuperäinen yhteys päätoimittajan laatimaan pääkirjoitukseen. Tapahtuu objektivaatio. Ihmiset syntyvät valmiiseen maailmaan, jossa on vallalla vakiintuneet käsitykset. Tapahtuu internalisaatio, sisäistäminen: ihmiset sisäistävät tiedon, eivätkä kyseenalaista sitä. (Burr 1995, 10; Juhila 2004, 11.)

Sosiaalisen konstruktionismin käsite on hankala määritellä. Se ei ole stabiili vaan muuttuu koko ajan. Burr luettelee kuitenkin neljä piirrettä, jotka ovat yhteisiä kaikille, jotka tähän teoriaan nojautuvat. (1) On tärkeää suhtautua kriittisesti itsestään selvänä pidettyyn tietoon, esimerkiksi valmiisiin luokitteluihin. (2) On ymmärrettävä, että käyttämämme luokitukset ja käsitteet ovat historia- ja kulttuurisidonnaisia, itse asiassa näiden tuotteita. (3) Sosiaalinen konstruktionismi lähtee siitä, ettemme 'tiedä' todellisuudesta sellaisena kuin se on, vaan tieto syntyy tai rakennetaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Koska vuorovaikutuksemme perustuu kieleen, kielellä on tässä prosessissa keskeinen merkitys. Se, mikä meidän mielestämme on totuus, ei olekaan objektiivinen tieto maailmasta, vaan itse asiassa tulosta jatkuvasta sosiaalisesta kanssakäymisestä toisten ihmisten kanssa. (4) On myös olennaista, että tieto ja toiminta kulkevat käsi kädessä. Esimerkiksi se, pidetäänkö päihteiden käyttöä rikoksena vai sairautena ohjaa asiakasta vankilaan tai lääkehoitoon ja terapiaan. (Burr 1995, viii-5.)

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan kielellä on monia tärkeitä tehtäviä. Me emme käytä kieltä vain kuvaillaksemme asioita eikä kieli heijasta todellisuutta sellaisenaan. Me luomme, ylläpidämme ja muokkaamme ympärillämme olevaa sosiaalista todellisuutta kielen avulla. Kieli ei ole muusta todellisuudesta erillään, vaan liittyy siihen kiinteästi merkityssysteemeinä. Merkitykset ovat puolestaan sopimuksia, yhdessä sovittuja käytäntöjä. (Jokinen 1993, 18–21.)

Tutkimuksessani on tärkeää saada selville, millaisia seurauksia kielenkäytöllä on. Samalla kun asiantuntijat antavat lausuntoja, he rakentavat kuvaa ongelmasta. Tämä voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta. Puhe on siis aina myös teko.

2.5 Sosiaalinen ongelma sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä

Suuri osa uutisista käsittelee sosiaalisia ongelmia; rikoksia, työttömyyttä, asunnottomuutta, päihdeongelmia, lasten pahoinpitelyä. Ongelmat eivät pysy samoina vaan vaihtelevat ajan, paikan ja tulkitsijan mukaan. Tämän päivän ongelmista ei vielä muutama vuosikymmen sitten tiedetty mitään, eivätkä suomalaiset ongelmat ole välttämättä ongelmia muualla. Ongelmien syistä ja ratkaisuista ollaan erimielisiä ja tulkinnasta riippuu, mihin toimenpiteisiin ryhdytään. Yhteistä niille on oikeastaan vain se, että ne koskevat aina sekä olosuhteita että ihmisiä ja että epäkohdille pitäisi tehdä jotain.

Miten voi määritellä niin laajan ja epämääräisen käsitteen kuin sosiaalinen ongelma? Käsitteen tulkinnanvaraisuuden ja subjektiivisuuden vuoksi määrittelyä onkin syytä lähteä etsimään sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksestä. Tämä tutkimusperinne on lähtöisin 70-luvulta USA:sta, missä alettiin laajentaa sosiaalisten ongelmien käsitettä teoreettiselle tasolle. Amerikkalaiset sosiologit Malcom Spector ja John Kitsuse olivat uranuurtajia kehitellessään sosiaalisen ongelman määrittelyä konstruktionistisista lähtökohdista. Heidän teostaan *Constructing Social Problems* (2001/1987) pidetään alan perusteoksena. Donileen R. Loseken *Thinking about social problems* (2003) on sisällöllisesti uskollinen esikuvallenen, mutta tekee Spectorin ja Kitsusen teorian osuvalla sanankäytöllään eläväksi.

Spector ja Kitsuse (2001/1987) käsittelevät laajasti siihenastisia sosiaalisen ongelman määritelmiä ja niiden puutteita. Tässä tyypillinen esimerkki:

Sosiaalinen ongelma on olemassa, kun organisoitu yhteiskunta ei kykene järjestämään ihmisten välisiä suhteita, kun sen instituutiot horjuvat, lakeja uhmataan, arvojen siirtäminen sukupolvelta toiselle epäonnistuu, sosiaalisten odotusten puitteet järkkyvät (Raab & Selznick, 1959; ref. Spector & Kitsuse 2001/1987, 1–2).¹

---

¹ A social problem exists when organized society's ability to order relationships among people seems to be failing; when its institutions are faltering, its laws are being flouted, the transmission of its values from one generation to the next is breaking down, the framework of social expectancies is being shaken (Raab & Selznick, 1959; ref. Spector & Kitsuse 2001/1987, 1-2).

Tällainen määritelmä on ongelmallinen, koska se sisältää monia määrittelemättömiä käsitteitä. Millainen on 'järjestäytynyt yhteiskunta', mitä ovat 'suhteet', mitä tarkoittaa 'epäonnistuminen' tai mitä tarkoittaa että instituutiot 'horjuvat'?

Spector ja Kitsuse lähtevät siitä, että sosiaalista ongelmaa ei pidä määritellä asiantilaksi. "Sosiaaliset ongelmat ovat sitä, mitä ihmiset ajattelevat niiden olevan" (Mt., 73). Mikään asiantila ei ole ongelma sinänsä. Ongelma siitä tulee vasta siinä vaiheessa, kun jotkut ihmiset määrittelevät sen haitalliseksi, ongelma on siis rakennettava eli konstruoitava. Sen jälkeen aletaan miettiä, mitä asialle pitäisi tehdä. Tämä puolestaan vahvistaa käsitystä ongelman vakavuudesta. (Jokinen, Juhila & Pösö 1995, 12.) Ongelmat eivät ole paikallaan pysyviä, vaan muuttavat koko ajan muotoaan. Yksilöiden ja yhteiskunnan väliseen vuorovaikutukseen perustuen sosiaaliset ongelmat ovat valintaa ja yhteisen neuvottelun tulosta.

Konstruktioonisesta näkökulmasta katsottuna se, miten totta tai oikeaa sosiaalisen ongelman määrittely kussakin tapauksessa on, ei tutkimuksessa ole oleellista. Sen sijaan on tärkeää tutkia, miten ongelmia rakennetaan. Sosiaalisen konstruktioismin teorian mukaan sosiaalisten ongelmien määrittelyssä olennaista ovat väitteet tai vaatimukset (claims), niiden esittäjät (claims-makers), väitteiden tai vaatimusten esittäminen (claims-making activities) ja yleisö (audience). (Spector & Kitsuse 2001/1987, 73–96).

Sen sijaan, että sosiaalinen ongelma olisi jokin asiantila, se on Spector ja Kitsusen mukaan toimintaa tai työtä, jolla ongelmia pyritään määrittelemään. Se, millaisia esitetyt väitteet ovat, riippuu yhteiskunnan arvoista ja moraalista, mitä pidetään oikeana ja toivottavana asiantilana. (Mt., 76.)

Kun ongelma konstruoidaan, se samalla nimetään tai kategorisoidaan, mikä puolestaan vaikuttaa siihen millaisia seurauksia ongelmasta aiheutuu, mihin toimenpiteisiin ryhdytään. Sosiaalinen konstruktioismi kehottaa ottamaan sanat vakavasti, koska ne voivat olla kategorioita kokonaisille merkitysjärjestelmille. (Loseke 2003, 16.) On esimerkiksi jatkon kannalta merkityksellistä, miksi Kauhajoen tapahtumat nimetään, kouluampumiseksi vai esimerkiksi terrori-iskuksi.

Loseke kutsuu sosiaalisten ongelmien rakentumisprosessia yhteiskunnan moraalisia arvoja peilaavaksi, monimutkaiseksi peliksi, jossa kategorisointeja käyttämällä pyritään saamaan ihmiset huolestumaan asiantilasta ja tekemään jotain ongelman ratkaisemiseksi. Peliin osallistuu erilaisia, keskenään kilpailevia väitteiden esittäjiä, joita ovat esimerkiksi poliitikot,

järjestöt, tutkijat, eri alojen ammattilaiset ja media sekä väitteiden uskottavuutta ja tärkeyttä arvioiva yleisö. Myös yleisön jäsenet ovat eriarvoisia, kaikilla ei ole yhtä monta ääntä käytössä. Esimerkiksi lapsilla, nuorilla ja yhteiskunnan vähäosaisilla on vähemmän valtaa päättää, mikä väite hyväksytään. Palkinnoksi pelin voittaja saa johtaa sosiaalista muutosta, muuttaa objektiivista todellisuutta. Peli ei ole hauskaa ajanvietettä, vaan kuoleman vakavaa koska sen avulla yhteiskunnassa rakennetaan ja myös ylläpidetään sekä sosiaalisia rajoitteita että mahdollisuuksia. Loseken mukaan on huomattava, ettei termi 'väite' pidä sisällään viittausta totuuteen. Totuus ei tässä pelissä ratkaise, vaan se mitä yleisö pitää totuutena. (Mt., 20–35.)

Sosiaalisista ongelmista puhuttaessa rakennetaan aina myös kuvaa uhreista ja rikoksen tekijästä tai ongelman aiheuttajasta, usein tunteisiin vedoten. Uhrin kuva rakentuu ihmisten mielessä kulttuuristen sääntöjen mukaan riippuen uhrin asemasta ja vastuullisuudesta, uhri saatetaan myös syyllistää. Tekijän kuvan rakentumisessa on mukana kulttuuriset säännöt; syyllistäminen riippuu siitä onko teko tehty tahallaan vai vahingossa ja oliko syy jollakin tavalla hyväksyttävä. Mutta on mielenkiintoista, että vaikka tekijää pidetään syyllisenä, häntä ei helposti tuomita eikä ainakaan vihata. Ainoastaan terroristit, pedofiilit tai sarjamurhaajat ovat Loseken mukaan Amerikassa sellaisia rikollisia, epäihmisiä ja toisia, joita kohtaan tunnetaan vihaa. (Mt., 81–85.)

On tavallista, että syyllisyys siirretään tekijän ulkopuolelle, esimerkiksi vaikeisiin perheoloihin tai kouluun. Teon syyt myös helposti medikalisoidaan, jolloin ne selitetään mielenterveyshäiriöillä, addiktiolla tai muulla diagnoosilla, jolloin vastuu siirtyy pois tekijästä. (Mt., 86.) Kauhajoen tapahtumista syytetään ampuma-aselakia, koulua, vanhempia, yhteisöllisyyden puutetta, nettiä ja mielenterveysongelmia, mutta ei ampujaa.

3 Kouluampuminen ilmiönä

Kouluampuminen on käsitteenä vakiintunut suomalaisten kielenkäyttöön. Otan käyttöön sen tässä tutkimuksessa, koska sitä termiä aineistossani eniten käytetään. Tiedostan, että nimitys ei ole täysin neutraali. Se määrittelee tapahtuman surmien tekotavan eli ampumisen ja tapahtumapaikan eli koulun kautta. Käytetystä nimityksestä huolimatta pyrin olemaan kategorisoimatta ilmiötä mihinkään valmiiseen luokkaan. Pyrin katsomaan sitä kauempaa ja näkemään millaista ongelmaa siitä ollaan rakentamassa. Aluksi käyn läpi lyhyesti kouluampumisen historiaa. Sen jälkeen kerron Suomessa tehdystä tutkimuksesta ja muutamasta ulkomaisesta tutkimuksesta.

3.1 Kouluampumisten historiaa

Kouluampumisella tarkoitetaan tapausta, jossa henkilö tuo kouluun aseensa ja surmaa muita oppilaita tai koulun henkilökuntaa. Tekijä on nykyinen tai entinen oppilas tai hän voi myös olla ulkopuolinen. Usein ampuja tekee lopuksi itsemurhan, minkä vuoksi kouluampumisista käytetään joskus nimitystä laajennettu itsemurha. Suurin osa kouluampumisista on tapahtunut Yhdysvalloissa, mutta myös Saksassa, Kanadassa, Israelissa, Unkarissa ja Suomessa.

Ennen vuotta 2000 kouluampumiset olivat lähinnä amerikkalainen ilmiö, vaikka yksittäisiä tapauksia oli jo sitä ennen Euroopassakin, muun muassa Raumalla vuonna 1989, jossa 14-vuotias poika ampui kaksi koulutoveriaan. Columbinen kouluampumisesta vuonna 1999 tapaukset alkoivat levitä laajemmin muualle maailmaan. Tapaukset ovat olleet pitkälle toistensa kopioita. Eniten uhreja vaatinut kouluampuminen tapahtui Virginian teknillisessä yliopistossa, jossa sai surmansa yhteensä 32 oppilasta ja opettajaa. Viimeisin kouluampuminen tapahtui Saksassa, Winnendenin pikkukaupungissa vuonna 2009 vaatiin 17 ihmishenkeä.

Tutkijoiden mukaan media toimii samalla kaavalla kaikissa kouluampumisissa; tapahtuma raportoidaan yksityiskohtaisesti, tekijän elämä analysoidaan ja lähipiiriä haastatellaan. Tämän jälkeen tuodaan esiin asiantuntijat, jotka selittävät mistä tapahtuma johtui. Tämä saattaa rohkaista samanlaista tekoa suunnittelevia. Tekijät haluavat päästä julkisuuteen ja ovat siinä hyvin onnistuneet, tapahtumat ovat olleet suuria mediatapahtumia. Kouluampumisia pidetään tämän ajan tuotteena, jossa ihannoidaan julkisuutta. (Oksanen & Räsänen 2009.)

3.2 Yhteiskuntapoliittisia puheenvuoroja

Vuonna 2009 Nuorisotutkimusseura julkaisi nuorisotutkijoiden ja nuorisotyön ammattilaisten puheenvuoron *Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten näkökulmia* (2009). Siinä pohditaan Kauhajoen kouluampumista nuorisotutkimuksen yhteiskuntapoliittisesta näkökulmasta. Tutkijat esittävät arvioita siitä, onko jotain opittu, ja mihin toimenpiteisiin pitäisi ryhtyä ettei sama toistuisi. Julkaisussa esiintuodut näkökulmat ja huolen voi tiivistää kolmeen pääteemaan: nuoria tukeva kasvuympäristö on ohentunut eivätkä kuulumisen ketjut toimi, kouluväkivalta on tullut kouluihin eikä häviä ilman uusia toimintamalleja ja sukupolvien välinen kuilu on syventynyt, mikä näyttäytyy paitsi pelkona ja huolena myös puuttumattomuutena. Hoikkala ja Suurpää toteavat, että yksilöön kohdistetaan kovia vaatimuksia. Käsky kuuluu ”pärjää tai häpeä”. Riippumattomuutta ja nuorten aikaista itsenäistymistä ihailaan. Itsenäisyyden ihannoiti voi olla nuorelle kuitenkin liian kova haaste. ”Äärimmillään kasvun kehät kääntyvät tuhon spiraaleiksi” (Hoikkala & Suurpää 2009, 6).

Samoilta toimittajilta ilmestyi noin vuotta aikaisemmin Jokelan kouluampumista käsittelevä julkaisu *Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia* (2007), jossa on nuorisotutkijoiden ja nuorisotyön ammattilaisten sekä muutaman lukiolaisen näkemyksiä Jokelan tapahtumista. Tommi Hoikkala on koonnut raportin johdantoon yhdeksän selitysmallia, jotka hän on poiminut mediasta kuuden viikon ajalta Jokelan tapahtuman jälkeen syksyllä 2007. Näitä selityksiä ovat: psykologis-psykiatrinen selitys, ampumalupa-argumentti, internet-selitys, yhteiskunnallinen yhteisöselitys, terrorismiselitys, koulu-terveydenhuollon ja oppilashuollon huonontuneet resurssit -selitys, kansanterveys selitys, mediaselitys, kieltäytyminen selittämästä mitään -selitys. (Hoikkala 2007, 5–6.) Selitykset kuulostavat tutuilta, samat teemat toistuvat osittain omassa aineistossani Kauhajoen uutisoinnissa.

Näitä kahta raporttia, kuten näiden kahden tapahtuman uutisointiakin voisi verrata toisiinsa ja tutkia, onko sosiaalisen ongelman konstruointi muuttunut, mutta siihen ei ole tämän tutkimuksen puitteissa mahdollisuuksia. Yleinen huomio on kuitenkin se, että raporteissa esiintyy samoja teemoja. Jokelan raportissa mahdollisista syistä puhutaan ehkä varovaisemmin ja yleisemmällä tasolla. Tämä selittyy sillä, että Jokelan tapausta pidettiin vielä yksittäistapauksena, mutta Kauhajoen tapahtumien jälkeen huoli kasvoi suuremmaksi ja julkisuudessa alettiin pohtia konkreettisempia ratkaisumalleja.

Mielestäni on arvokasta, että nuorisotutkijat ovat olleet aktiivisia puheenvuorojen käyttäjiä. Tarvitaan tuoreita, tässä ajassa olevia näkökulmia, jotta voitaisiin tulkita nuorten maailmassa tapahtuvia muutoksia ja kuulla ajoissa nuorten heikot signaalit. Tarvitaan myös lisää nuorten omaa puhetta.

Emil Aaltosen säätiön rahoittama tutkimusprojekti *Arkielämä ja epävarmuus. Sosiaaliset suhteet Jokelan ja Kauhajoen kouluammuntojen jälkeen (2008–2011)* tutkii kouluampumisten jälkiseuraamuksia ja paikallisten yhteisöjen palautumista takaisin normaalin elämään kriisin jälkeen. Tutkimusta tehdään yhteistyössä yhdysvaltalaisen Virginia Techin sosiologian laitoksen kanssa ja tutkimuksessa on mukana Kauhajoen ja Jokelan lisäksi Virginia Techin kouluampuminen. Tutkimus tuottaa kansainvälisesti vertailukelpoista tietoa. Tutkimuskysymyksiä ovat: Miten dramaattinen massaväkivalta koettiin Suomessa ja USA:ssa? Mitä selviytymisstrategioita ja millaisia sosiaalisia suhteita ja resursseja käytetään? Kuinka paikallisyhteisöjen sosiaalinen koheesio ja vuorovaikutus muuttuvat pitkittäis-seurannassa? (Arkielämä ja epävarmuus.)

Yhteiskuntakriittisen näkökulman kouluampumisista on kirjoittanut Jussi Särkelä pamfletissaan *Koulumurhat* (2008). Särkelä arvostelee kovin sanoin koko yhteiskuntaa; koululaitosta, hallitusta, joka ei ehtinyt saada aikaan mitään Jokelan ja Kauhajoen välillä, poliitikkoja siitä että nämä eivät tunne todellisia olosuhteita, lasten ja nuorten psykiatria psykologisoinnista ja koko yhteiskuntaa psykokulttuurisesta paisuttelusta ja juridisoitumisesta. Hän näkee, että ampujista tehdään liian helppoja yleistyksiä. Särkelän mielestä kouluampumisten syyt ovat yhteiskunnassa, yksilökeskeisyyden korostamisessa ja yhteisöllisyyden häviämässä. Kirja on suorasukainen ja populistinenkin, mutta nostaa esiin yhteiskuntamme kipupisteiden kirjon.

3.3 Mediatutkimuksia kouluampumisesta

Tampereen yliopiston journalismin tutkimusyksikkö julkaisi puoli vuotta Jokelan tapahtumien jälkeen tutkimuksen *Jokelan koulusurmat mediassa* (Raittila ym. 2008). Siinä analysoidaan seitsemää sanomalehteä ja neljää aikakauslehteä, TV- ja radiouutisointia. Aamulehti ei ole mukana tutkimuksessa. Lisäksi tutkimukseen haastateltiin toimittajia, kuvaajia, Jokelan nuoria, viranomaisia ja yleisöä. Vaikka tutkimus katsoo asioita journalismin kannalta, siinä pohditaan tapahtumaa yhteiskunnallisesti laajemminkin, myös syiden ja syyllisten osalta. Se auttaa myös ymmärtämään uutisointia toimittajien näkökulmasta.

Tutkimuksen lähtökohtana oli jokelalaisten nuorten keräämä Jokela-adressi ja arvostelu median toimintaa kohtaan. Tutkimus oli Helsingin Sanomain Säätiön rahoittama ja sai tehtäväksi vastata nopeasti median toiminnasta annettuun kritiikkiin. Se ei kuitenkaan ole pelkästään vastaus kritiikkiin, vaan myös monipuolinen analyysi, joka katsoo tapahtumia useasta eri suunnasta ja antaa niistä lukijalle kokonaiskäsityksen. Tekijöiden mukaan tutkimuksen tarkoitus on virittää keskustelua siitä, miten media toimii yllättävässä kriisitilanteessa. (Raittila ym. 2008, 7–24.)

Jokelasta tehty tutkimus on yksityiskohtainen kuvaus median toiminnasta kriisitilanteessa ja avaa lukijalle näkymän kulissien taakse, toimittajien arkeen. Kirja valaisee, miten eri tiedotuskanavat toimivat ja miten suuri rooli netillä ja uutiskilpailutilanteella on nykyisessä uutistuotannossa. Nettisivuilla tapahtumista kerrotaan heti ja tietoa päivitetään koko ajan. Netin merkitys näkyy myös painetuissa lehdissä, joissa ei välttämättä enää kerrata tapahtumia yksityiskohtaisesti, vaan voidaan jo edetä analyysiin. (Mt., 119.)

Katastrofipsykologian mukaan ihmisen on kriisistä selviytyäkseen järkeiltävä tapahtumat ja etsittävä niille selityksiä, syitä ja syyllisiä. Tiedotusvälineillä on oma osansa tässä selitysprosessissa. Rikoksen tai onnettomuuden tapahduttua journalistisiin käytäntöihin kuuluu analysoida tapahtuneen taustoja, etsiä syitä ja syyllisiä, miettiä mitä pitäisi tehdä toisin, ettei vastaavaa enää tapahdu ja etsiä vastausta siihen, kuka ei ole hoitanut velvollisuuksiaan. (Mt., 127.)

Koko ajan mietittiin sitä, että me ei kuitenkaan mässäillä tällä, vaan niin kuin tuotas koko ajan myös niitä selityksiä, että kuinka tämmöstä voi tapahtua. Että vaikka sitä ei itsekään kyllä käsittäny. (Toimittaja). (Mt., 127.)

Edellä haastateltu toimittaja paljastaa oman tutkimukseni kannalta merkittävän asian. Toimittajan kuuluu kirjoittaa tapahtuman syistä nopeasti ja paljon, vaikka ne olisivat hänelle itselleenkin käsittämättömiä. Lukijoille annetaan pikaselityksiä, jotka saattavat jäädä elämään pitkiksi ajoiksi. Tulee mieleen kysyä, mitä olisi tapahtunut jos kouluampumisen syitä ei olisi vielä ensimmäisten päivien aikana mediassa pohdittu.

Tutkimuksessa analysoidaan mediassa esitettyjä syitä Jokelan kouluampumiselle. Syitä pohdittiin runsaasti, mutta päädyttiin harvoin mihinkään yksiselitteiseen ratkaisuun, vaan liitettiin tapahtuma johonkin yleiseen ongelmaan. Syyt on jaettu kahteen luokkaan: ympäristöstä ja yksilöstä lähteviin selityksiin. Ympäristölähtöiset selitykset laajensivat kouluampumisen yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. Se liitettiin perheiden hajoamiseen, tosi-tv -

ohjelmiin, luokattomaan lukioon, internetiin, aselakiin, peleihin, mediaan. Väitettiin lisäksi, että Jokelan tapahtumat olivat olleet odotettavissa. Ampuja rinnastettiin heti myös amerikkalaisiin kouluampujiin. (Mt., 128–139.)

Yksilölähtöinen selittäminen kohdisti sen sijaan syyn ja vastuun ampujalle. Ampuja kuvattiin oudoksi ja erikoiseksi, mutta ei vihatuksi. Pohdittiin, miten tavallinen nuori voi tehdä tuollaisen teon. Jotta teko pystyttiin selittämään lukijoille järkevästi, ampujan kerrottiin muuttuneen ennen tapahtumia toisenlaiseksi, radikaaliksi ja synkäksi. Hyvän muuttuminen pahaksi on median käyttämä tehokeino luoda todellisuudesta draamaa. (Mt., 130.)

Nuoret antoivat kritiikkiä Jokelan uutisoinnin tungettelevuudesta, liiallisuudesta ja pitkittymisestä. Sen sijaan toimittajien mielestä uutisointi jäi kesken. Kritiikin alettua asiasta ei enää kirjoitettu, ja yhteiskunnallinen keskustelu jäi heidän mielestään käymättä. Hautajaisista ei kirjoitettu eikä kerrottu mitä omaisille kuuluu. Toimittajien mielestä surutyö jäi kesken. Kritiikki vaikutti seuraaviinkin katastrofiuutisointeihin, esimerkiksi Malagan bussionnettomuuden uutisointiin toukokuussa 2008. (Mt., 196–197.) Myös Kauhajoen uutisointiin kritiikillä oli merkittävä vaikutus.

Journalismin tutkimusyksikkö julkaisi Kauhajoen tapahtumista vastaavanlaisen tutkimuksen vuotta myöhemmin *Kauhajoen koulusurmat mediassa* (Raittila ym. 2009). Aineistona oli 50 journalistin haastattelut, neljä sanomalehteä, neljä aikakauslehteä, kolme tv-yhtiötä ja radio-ohjelmia. Aamulehden uutisointi ei ole mukana tässä tutkimuksessa.

Tutkimus vertailee kouluampumisten uutisointia lähtökohtana Jokelasta tehdyn tutkimuksen päätelmät. Jokela oli Kauhajoella läsnä vahvasti. Kritiikin vuoksi toimitukset olivat saaneet ohjeet, että kauhajokelaisiin ihmisiin ei oteta kontaktia eikä surutaloihin saa mennä. Toimittajat kokivat tilanteen hankalana, koska haastateltavia ei ollut. Uutisointi jäi heidän mielestään ulkokohtaiseksi. Myös yksityisen ihmisen suru jäi käsittelemättä, mikä aiheutti uhrijournalismin 'kutistumisen'. Osittain tästä syystä uutisointi varsinkin päivälehdissä keskittyi viranomaislausuntoihin ja asiantuntijoiden runsaaseen käyttöön. Tämä vei keskustelua yhteiskunnalliseen suuntaan. Pohdinta yhteiskunnallisista ongelmista alkoi heti tapahtumien jälkeen ja kasvoi laajemmaksi kuin Jokelassa. Myös uutisoinnin nopeus kasvoi ja selittäminen aloitettiin heti. (Mt., 11–39.)

Ampuja sai näkyvän roolin uutisoinnissa, kuten aiemmin Jokelassakin. Kumpikin tekijä sai paljon mediajulkisuutta ja kuvia ja uutisia kierrätettiin yhä suuremmalla vauhdilla ja määrällä

eri medioissa. Tutkimus osoittaa, että Kauhajoen ampujalle rakentui mediassa monenlaisia rooleja: julma rikollinen, vuosia kiusattu uhri, oman sankarikuvansa rakentaja ja tavallinen nuori mies. (Mt., 49–60.)

Haastatellut toimittajat pohtivat, miten median tulisi kertoa julkisuushakuisista tekijöistä, kuten kouluampujista, koska nähdään että uutisointi voi lietsoa uusia tekoja. Tähän asiaan tutkimuksessa on kahdenlainen näkökulma. Jos painotetaan median tiedottamistehtävää, ampujan nimen ja tietojen antaminen on puolusteltavissa. Jos taas ajatellaan tapahtuman seurauksia, olisi syytä välttää nimien ja tapahtuman yksityiskohtien kertomista. Monet journalistit kannattavat jälkimmäistä vaihtoehtoa. (Mt., 61–66.)

Selittämisen todettiin alkaneen heti tapahtuman jälkeen. Selitykset on laskettu tutkitussa aineistossa ja päädytty siihen, että lähes neljännes selityksistä käsitteli aselakia ja yleisin selitystapa oli spekulatio. Poliitikkojen havaittiin olevan tärkeimpiä kouluampumisen selittäjiä. Tapahtumaa selitettiin myös internetin ja koulumaailmaan liittyvien ongelmien kautta. (Mt., 70–83.) Omassa tutkimuksessani esiintyy samoja teemoja, mikä on osoitus uutisten kierrosta ja toistosta.

Teoksessa pohditaan, miten median Kauhajoen kouluampumisen kaltaisessa kriisitilanteessa tulisi toimia, mitä ovat toimittajien velvollisuudet ja oikeudet, ja mikä on journalismin suhde julkisuushakuiseen väkivaltaan. Journalistien piirissä vallitsee tutkimuksen mukaan epävarmuus, jopa hämmennys. Loppupäätelmänä hämmennystä pidetään kuitenkin hyvänä asiana, sillä se vaatii keskustelua journalismin toimintatavoista ja etiikasta. (Mt., 120.)

Helsingin yliopistossa toteutettiin kaksivuotinen työterveyslaitoksen ja viestinnän laitoksen yhteinen tutkimushanke *Kriisit ja viestintä*, jossa perehdyttiin viimeaikoina tapahtuneisiin kriiseihin, tsunamiin, Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisiin sekä Nokian vesikriisiin. Tutkimuksessa selvitettiin mitä kriisit paljastavat yhteiskunnasta, mediasta, viranomaisista ja tavallisesta kansalaisesta. Tutkimushanke on tuottanut runsaasti lehtiartikkeleita, seminaareja, luentoja ja julkaisuja. Tutkimusalueita olivat kriisijohtaminen, organisaatioviestintä, kriisi- ja katastrofijournalismi, mediakatastrofit ja visuaalinen viestintä. (Kriisit ja viestintä.) Tutkimusraportissa todetaan, että kriisejä pitää tutkia, koska ne paljastavat yhteiskunnasta tärkeitä asioita, esimerkiksi miten kriisiorganisaatiot, media, poliittinen johto ja kulttuuri toimivat. Tutkimus paljasti, että iskut Jokelassa ja Kauhajoella olivat iskuja paitsi koulua myös suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa vastaan. Ne olivat ”katastrofi suomalaiselle yhteiskunnalle. Ne hajottivat vallitsevan järjestyksen – ainakin hetkeksi.” (Hakala 2009a, 123.)

Jokelan kouluampumisesta on tehty myös pro gradu -tutkielma. Maria Erosen viestintätieteen pro gradu *Tragedia kuoleman talossa* (2008) käsittelee Helsingin Sanomien ja Ilta-Sanomien Jokelan koulusurmiin liittyviä metaforia kolmiulotteisessa tarkastelussa². Kolme ulottuvuutta ovat ajallinen, toiminnallinen ja kulttuurinen ulottuvuus, joita hän tarkastelee juttutyypeittäin. Hän selvittää, millaisia metaforia Jokelan kouluampumisesta, tapahtumapaikasta ja tekijästä mainituissa lehdissä käytetään ja mikä on niiden funktio. Metaforat tehostivat tapahtumien järkyttävyyttä. Kirjoitettiin *sodasta, teloituksesta, teurastuksesta, metsästyksestä, ja kuoleman talosta*. Toisaalta metaforilla kuvattiin käsittämättömyyttä ja surua. (Mt., 8, 59, 123) Metaforisointi on yksi tapa, joilla tapahtumia yritetään ymmärtää ja antaa niille merkityksiä.

Yhdysvalloissa kouluampumisia koskevaa tutkimusta on paljon. Esimerkiksi otan Mia Consalvon (2003) tutkimuksen *The Monsters next door* Coloradossa sattuneesta Columbinen lukion kouluampumisen uutisoinnista vuonna 1999, jolloin 14 oppilasta, mukaan lukien kaksi ampujaa ja yksi opettaja saivat surmansa. Otsikot kirkuivat: “Death goes to school with cold, evil laughter” tai “The monsters next door: what made them do it?”. (Mt., 27.) Ampujien kerrottiin olleen tietokoneharrastajia, nörttejä ja pelanneen nettipelejä. Kauhuotsikot veivät ajatukset pois normaalista. Pojat eivät olleet normaaleja, he olivat epäihmisiä, hirviöitä. Tästä seurasi, että amerikkalaiset, tietokoneita harrastavat lukiolaiset joutuivat tarkkailun alle, kun jäljitettiin potentiaalisia ongelmalapsia ”how to spot a troubled kid”. (Mt., 40.) Tämä esimerkki on osoitus siitä, millaisia seurauksia kategorisoinnilla ja sosiaalisen ongelman määrittelyllä on.

Omaa tutkimustani lähinnä on Peter Eglinin ja Stephen Hesterin etnometodologinen, jäsenkategoria-analyysillä tehty tutkimus *The Montreal Massacre* (2003). Siinä on tutkittu Montrealin teknillisessä korkeakoulussa vuonna 1989 tapahtunutta kouluampumista ja sen uutisointia kahden viikon ajalta. Nuori mies ampui 14 naisopiskelijaa, haavoitti 12 muuta ja ampui lopuksi itsensä. Tutkimus ei selitä tapahtunutta, vaan analysoi millaisen kuvan media antoi ampumisesta yleisölle. Jäsenkategorisointianalyysillä selvitettiin millaisia kategorioita käytettiin viittamaan henkilöihin ja yhteisöihin, niiden toimintaan ja piirteisiin ja millaisia uutistarinoita niillä luotiin.

Hester ja Eglin nojautuvat analyysissään Harvey Sacksin teorioihin, esimerkkinä käsite ”characters appear on cue” eli miten henkilöt ilmestyvät tarinoihin, tässä tapauksessa uutisiin ’kuin tilauksesta’. Tapahtumasta kerrotaan uutisissa erityyppisinä tarinoita: rikostarinoita,

---

² Erosen pro-gradun teoria nojautuu Iina Hellstenin väitöstutkimukseen *The Politics of Metaphor* (2002).

kauhutarinoita, tragedioita, asekontrollitarinoita ja tappajatarinoita sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tarinoita. Tarinatyypeissä käytetään tiettyjä kategorioita, kategoriapiirteitä, toimintoja ja standardipareja. Jos puhutaan rikoksesta, tarinaan ilmestyy poliiseja ja todistajia, jos on kyse kauhutarinasta, kirjoitetaan kirkuvista, shokissa olevista opiskelijoista. Asekontrollitarina puolestaan tuo kuvaan poliitikot ja standardiparin hallitus/oppositio. Sillä, mitä tarinaa lähdetään rakentamaan heti uutisoinnin ensimetreillä, on suuri merkitys asian myöhempään käsittelyyn. (Mt., 13–27.)

Olen tarkastellut tutkimuksessani Hesterin ja Eglinin tavoin Kauhajoen kouluampumisen uutisoinnissa syntyneitä tarinoita. Erona on se, että olen ottanut mukaan vain ne tarinat, jotka selittävät kouluampumista tai tekevät sitä ymmärrettäväksi. Tutkin myös tarinoihin ilmestyviä, lehden valitsema hahmoja, joista suuri osa on asiantuntijoita; keitä he ovat ja miten he tapahtumaa selittävät. Mietin myös, mitä tarinoita ei syntynyt ja keitä olivat ne asiantuntijat, joiden ääntä ei kuultu.

4 Media sosiaalisen ongelman rakentajana

Medialla tarkoitetaan tässä yhteydessä joukkotiedostusvälineitä, erityisesti painettuja lehtiä. Pyrin seuraavassa esittelemään, millainen sosiaalisen ongelman rakentaja media on ja mitä keinoja sillä on käytössään. Esittelen aluksi muutamaa mediaan liittyvää tutkimusta, kerron Spector ja Kitsusen mukaisesta tavasta ymmärtää media väitteentekijänä (claims-maker) ja lopuksi kerron lyhyesti Aamulehden kulttuurisesta kentästä. Aamulehden esittelyllä pyrin luomaan pohjaa luvussa seitsemän kuvattavaa aineistoanalyysiä varten.

4.1 Aikaisempia tutkimuksia

Yhteiskunnalliset ongelmat, rikokset ja onnettomuudet ovat median lempiaiheita, ne vetoavat ihmisten tunteisiin ja niillä myydään lehtiä. Journalismin tutkimusta niistä on Suomessa ruvettu kuitenkin tekemään laajemmin vasta 1990-luvulta lähtien. Vasta Estonian laivaonnettomuuden 1994 jälkeen suuronnettomuuksien uutisointia alettiin tutkia järjestelmällisemmin. Vuonna 2004 tapahtuneen hyökyaaltokatastrofin, tsunamin uutisointi synnytti jo varsin runsaasti tutkimuksia. Kriisiviestintää arvosteltiin silloin voimakkaasti. (Raittila ym. 2008, 19–21.)

Iltapäivälehtien lisäksi myös päivälehdet kirjoittavat onnettomuuksista ja rikoksista enemmän kuin aikaisemmin. Niillä on nykyisin entistä enemmän taitoa ja halua etsiä tapahtumista merkityksiä, syitä ja seurauksia. Uutisjournalismi on muuttunut henkilökeskeisemmäksi, mikä tarkoittaa sekä uhreja, juttujen kirjoittajia että niitä, joiden vastuulle tapahtumat laitetaan. Vaikka tapahtumiin olisi löydettävissä syyllinen³, joukkoviestimet välttävät syyllistämistä ja korostavat vaikeita olosuhteita ja siirtävät vastuuta muualle. Järjellisten selitysten lisäksi ja niiden tilalle on tullut tarve kuvata tunteita, järkytystä ja surua. Mediassa rakennetaan yhteistä ja julkista surua. (Mt., 21; Koljonen & Kunelius 2005.)

Tiedostusopin alaan kuuluvista tutkimuksista otan esimerkiksi Tanja Aitamurron lisensiaatintutkimuksen *Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi – miksi? Sosiaalisen ongelman synty, syyt ja seuraukset Heinojen surmaa seuranneessa moraalisisessa myrskyssä* (2005). Lähestymistapa aiheeseen on samansuuntainen kuin omani, eli miten tapahtumille

---

³ Uutisissa korostetaan usein, että keli oli liukas, eikä syytetä kuljettajan väärää tilannenopeutta. Esimerkiksi Konginkankaan bussionnettomuus 2004 vaati 23 kuolonuhria, mutta kuljettajaa ei syyllistetty mediassa

etsitään syitä mediassa. Tutkimus käsittelee vuoden 2001 tapahtumia, jolloin neljä 16–18 -vuotiasta espoolaispoikaa surmasi Heinon pariskunnan näiden kotona Lopella. Aitamurto tutkii millaisen ilmiön media loi nuorista ja heidän tekemästään surmatyöstä. Hänen aineistonsa käsittää Helsingin Sanomien, Savon Sanomien ja Ilta-Sanomien uutisoinnin 1,5 vuoden ajalta tapahtuman jälkeen. Keskeisiä käsitteitä ovat sosiaalinen ongelma, moraalinen paniikki, nuorisorikollisuus, nuoret rikoksenteijät ja toiseus. Teoreettinen lähtökohta tutkimuksessa on sosiaalinen konstruktionismi ja tutkimusmenetelmänä on kriittinen diskurssianalyysi. Yhtäläisyyttä omaan tutkimukseeni on siinä, että Heinojen surma oli silloin uusi ilmiö, kuten kouluampumiset nyt. Rikoksen tekijät olivat 'hyvien perheiden poikia', vanhemmat eivät olleet työttömiä eivätkä syrjäytyneitä. Vanhat selitykset eivät päteneet. ”Juuri tämä riisuu yhteiskuntaa paljaaksi ja pakottaa mediankin reagoimaan uuteen tilanteeseen”. (Mt., 2.) Rikostarina erosi Kauhajoen tapahtumista sikäli, että Heinon pariskunnan surmanneet pojat jäivät itse henkiin, käytiin läpi oikeusprosessi ja heidät tuomittiin teosta.

Selitystä rakentavia diskursseja ovat muutos, nuoruus ja oma tahto. Näistä muutos ja nuoruus ovat hegemonisessa asemassa, oma tahto on vähemmän tärkeä diskurssi. Muutos on monitasoinen, sitä on tapahtunut nuorissa ja vanhemmissa, vanhemmuudessa, arvoissa ja yhteiskuntarakenteissa. Muutos on tapahtunut huonompaan suuntaan, mutta jää epämääräiseksi käsitteeksi. Nuoruus on diskurssi, jossa selitys löytyy Heinon pariskunnan surmanneiden poikien iästä. Nuoruuteen liittyviä 'syntipukkeja' ovat esimerkiksi väkivaltaviihde ja kaveriporukka. Muutoksen diskurssissa asiantuntijoina ovat pääkirjoitustoimittajat, tutkijat, poliisit, sosiaalialan virkamiehet ja psykologit ja nuoruuden diskurssissa psykologit, poliisi, pääkirjoitustoimittajat ja kasvatustieteilijät. Aitamurto toteaa, että asiantuntijoiden ääniä oli paljon ja niistä syntyi ”mosaiikkia”. Hänen mielestään asiantuntijuus jäi Heinojen surmien yhteydessä kuitenkin ohueksi. Eniten palstatilaa saivat psykologit, jolloin ongelma psykologisoitui ja sulki pois muita selityksiä. (Mt., 77–102, 158.)

Minna Nikusen sosiaalipsykologian ja naistutkimuksen alaan kuuluva väitöskirja *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa* (2005) käsittelee ns. murha-itsemurhia sukupuolistuneen väkivallan muotona. Murha-itsemurhalla hän tarkoittaa tapauksia, joissa henkirikoksen tehnyt tappaa itsensä surmatyön jälkeen, jollaisia kouluampumisetkin ovat olleet. Hänen aineistonsa koostuu murha-itsemurhia käsittelevistä sanomalehtiartikkeleista, joita on tutkittu jäsenkategoria-analyysillä. Nikunen on kiinnostunut sukupuolen ja väkivallan yhteydestä toisiinsa. Hän tarkastelee, miten ihmiselle annettu

identiteetti vaikuttaa siihen, miten ulkopuoliset ihmiset suhtautuvat häneen väkivallan uhrina tai tekijänä. Nikusen kiinnostuksen kohde on erityisesti se, millainen tulkinta väkivallasta syntyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, miten se ymmärretään kategorisointien ja kulttuurisen tiedon avulla ja millaisia seurauksia näillä luokituksilla on. (Mt., 39–45, 88.)

Nikunen etsii vastausta kysymykseen, miten sanomalehdessä rakennetaan vastuuta ja syy-seuraussuhdetta. Hän toteaa, että murha-itsemurhan tekijöiden yleinen tuomitseminen vaihtelee. Isä tai äiti, joka surmaa lapsensa, voidaan jättää tuomitsematta, mutta poika joka surmaa äitinsä tai äiti joka surmaa koko perheen tuomitaan ja kategorisoidaan murhaajaksi. Mediassa voidaan osoittaa myötätuntoa, jos tekijästä löytyy hyviä piirteitä, tekijä on tehnyt teon suojellakseen muita tai muuten ymmärrettävistä syistä. Hänet tuomitaan, jos hänen kategorialuokkansa on epäilyttävä. Esimerkiksi nuoriso voidaan ajatella olevan potentiaalinen ongelmaryhmä. (Mt., 334–335) On mielenkiintoista, miten eri tavalla rikoksentekijöihin suhtaudutaan ja miten heitä vastuutetaan. Nikunen toteaa, että jäsenyyuskategorisoinnin analyysiä on mahdollista soveltaa monenlaisiin väkivaltakysymyksiin. Myös viranomaisten järjestyminen perustuu ihmisten luokitteluun, niihin liittyviin odotuksiin, oikeuksiin ja velvollisuuksiin. (Mt., 342.)

Petra Katilaisen sosiaalityön alaan kuuluva pro gradu -tutkielma ”*Avoim yhteiskunta haavoittui jälleen*”. *Väkivallan ja mielenterveysongelmien suhde kahden sanomalehden konstruoimana ilmiönä* (2008) käsittelee Ruotsin ulkoministerin, Anna Lindhin murhaa Tukholmassa vuonna 2003. Katilainen analysoi Foucaultin pohjalta tehdyllä diskurssi-analyysillä Ilta-Sanomien, Iltalehden ja Helsingin Sanomien uutisointia noin kahden viikon ajalta tapahtuman jälkeen. Hän on kiinnostunut erityisesti siitä, miten tekijän mielenterveys selitettiin teon syyksi. Katilainen tutkii millaisen kuvan sanomalehdet rakentavat suurelle yleisölle mielenterveyden ja rikollisuuden rajapinnasta murhasta uutisoidessaan. Mielenterveyspotilaat leimautuivat uutisoinnin johdosta yleisesti vaarallisiksi, jopa murhaajiksi.

4.2 Media väitteentekijänä

Sosiaalinen konstruktionismi lähtee siitä, että sosiaalinen ongelma rakennetaan ja rakentamiseen tarvitaan sekä väitteentekijöitä että yleisöä. Väitteentekijät kamppailevat keskenään siitä, kenen väite saa eniten kannatusta ja kuka saa päättää asioista. Ongelmien määrittely on neuvottelua ja vuorovaikutusta näiden ryhmien välillä. Ongelma syntyy, kun on olemassa yleisö, joka saadaan vakuuttuneeksi siitä, että ongelma on olemassa, sille voidaan tehdä ja pitää tehdä jotain. Tällainen vakuuttelu voi olla sanallista, visuaalista tai

toiminnallista kuten erilaiset mielenilmaukset. Väitteentekijä esittää argumentin, jolla hän pyrkii saamaan yleisönsä vakuuttuneeksi mistä ongelmasta on kyse, mistä se johtuu ja mitä sille pitäisi tehdä. Yleisö yritetään saada ajattelemaan ja tuntemaan tietyllä tavalla. Puhutuissa ja kirjoitetuissa väitteissä tärkeitä ovat sanat, joilla rakennetaan merkityksiä. Visuaaliset väitteet, erityyppiset kuvitukset ovat usein sanoja tehokkaampia. Esimerkiksi kuva pahoinpitelyn uhrista on tehokas keino rakentaa kuvaa väkivaltaan liittyvistä ongelmista. (Loseke 2003, 25–27.)

Loseke nimeää kolme tärkeää 'pelaajaa' sosiaalisten ongelmien rakentamisessa; ensiksi järjestöt ja aktivistit, jotka taistelevat yhteiskunnallisten muutosten puolesta, toisena tiedemiehet ja kolmantena mediassa työskentelevät ihmiset. He voivat olla itse väitteentekijöitä eli kertoa ongelmista ja tulkita niitä tai he voivat referoida esimerkiksi poliitikkojen ja asiantuntijoiden puheenvuoroja ja koota niistä yhteenvetoja. (Mt. 41.) Kaikissa tapauksissa tehdään valintoja: mitä uutisia valikoituu käsiteltäväksi, miten niistä kirjoitetaan ja ketä valitaan niistä puhumaan. Valinnat ovat median käyttämää valtaa.

Median voidaan nähdä käyttävän myös niin sanottua normalisoivaa valtaa. Normalisoiva valta osoittaa yhteiskunnassa olevat ongelmat ja poikkeavuudet. Tässä roolissa se voidaan rinnastaa lääkäreihin, opettajiin ja sosiaalityöntekijöihin. Kuten nämä ammattilaiset, mediakin etsii koko ajan poikkeavia ilmiöitä, tapahtumia ja ihmisiä, jotta voisi paljastaa ne. (Valtonen 2004, 221.) Tässä medially on selvästi myös taloudelliset tavoitteet, mitä erityisempi ilmiö sitä enemmän lukijoita ja levikkiä.

Medially on myös tärkeä rooli sen vuoksi, että se on yhteinen tila monille eri toimijoille. Se kokoaa yhteen asiantuntijoita ja päättäjiä ja mahdollistaa julkisen keskustelun heidän välillään. Tämä median rooli niin sanottuna interdiskursiivisena areenana on tärkeä, jotta demokratia toteutuisi. (Väliverronen 1996, 89.)

4.3 Sanomalehtiutinen esityksenä

Sanomalehtiutinen voidaan nähdä *esityksenä*, jonka toimittaja rakentaa. Toimittaja ei kerro itse suoraan tapahtumasta, vaan pääosin tapahtumaan liittyvien ihmisten kautta. Utinen koostuu paljolti *vieraasta puheesta* eli haastatteluista, lausunnoista ja selvityksistä. (Pietilä 1991, 5.) Tekstistä ei aina selvästi näy onko kyseessä vieras puhe vai toimittajan oma teksti eikä lukija pysähdy asiaa välttämättä pohtimaan. Se on kuitenkin tärkeä osa uutisen tulkintaa, koska olennaista on kuka uutisessa puhuu.

Uutista ei pelkästään kerätä kokoon erilaisista aineistoista ja vieraasta puheesta, vaan uutinen *tehdään*. Ilmiöt ja ongelmat nimetään ja määritellään ja niistä tehdään ymmärrettäviä yhdistäen asioita toisiinsa. Yksittäiset tapahtumat voidaan esittää toisiinsa kuuluvina kokonaisuuksina tai tapahtumaketjuina. (Väliverronen 1996, 90–91.) Tällä uutisen *tekemisellä* on merkittävä rooli siinä miten sosiaalinen ongelma syntyy. Se, miten ensimmäinen uutinen nimeää tapahtuman ja selittää sen, määrittelee keskustelun pitkäksi aikaa eteenpäin. Näin kävi Kauhajoellakin. Tapahtuman keskiöön nostettiin surmien tekotapa, ampuminen. Teko nimettiin kouluampumiseksi, se yhdistettiin muihin kouluampumisiin ja syy löytyi mm. aselaista, netistä ja koulun toimimattomuudesta. Jokin toinen määrittely, esimerkiksi teon nimeäminen terrorismiksi tai laajennetuksi itsemurhaksi olisi todennäköisesti aloittanut toisenlaisen keskustelun.

On tietenkin myös tärkeää, mikä uutinen valitaan esitettäväksi valtavan uutistarjonnan joukosta ja kuka saa valinnan tehdä. Se, millä uutisella on arvoa, on määrittelykysymys. Uutisarvo on sidottu aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. Uutisarvo määräytyy myös yhteiskunnan arvoista ja moraalista, siitä mitä pidetään tärkeänä. Maailman tapahtumista meille tarjoillaan valikoitu uutislajitelma.

Uutista voidaan katsoa myös toisentyyppisenä esityksenä tai spektaakkeliina. Kauhajoen kaltaisten traagisten tapahtumien yhteydessä media rakentaa tapahtumasta paitsi ongelmaa myös koko kansalle yhteistä *esitystä*, spektaakkeliä, johon ihmiset voivat ottaa osaa. Voidaan ajatella, että nyky-yhteiskunnassa ihmiset kaipaavat yhteisöllisyyttä, yhteisiä asioita pohdittavaksi, ilmiötä jonka äärellä kaikki voivat olla yhtä aikaa. Tämä on kuitenkin vain hetkellistä yhteisöllisyyttä. Ihmiset siirtyvät pian seuraamaan tuoreempaa esitystä. Bauman käyttää tästä kuvaavaa nimitystä *naulakkoyhteisöt*. Ihmiset kokoontuvat hetkeksi yhteen seuraamaan mielenkiintoista esitystä ja ripustavat naulaan omat pelkonsa. He keskittyvät esityksen ajan innolla spektaakkeliin. Kun esitys on ohi ja esirippu laskeutuu, jokainen hakee naulakosta takkinsa ja jatkaa omaan suuntaansa ja takaisin omaan rooliinsa. (Bauman 2002, 237–238.)

Kauhajoen uutinen oli koko kansaa koskettava uutinen tai esitys, joka hetkeksi yhdisti meitä suomalaisia. Olimme hetken samalla naulakolla, saman surun ja ongelman äärellä, kunnes jatkoimme taas matkaa.

4.4 Aamulehden kulttuurinen kenttä

Aamulehti on Helsingin Sanomien jälkeen Suomen toiseksi suurilevikkisin seitsemän-päiväinen sanomalehti, johon kuuluu viikkoliitteitä ja verkkosivustot. Lehti kertoo tavoittavansa päivittäin noin 311 000 lukijaa lähinnä Pirkanmaan maakunnassa. (Aamulehti.) Aamulehden liikevaihto oli vuonna 2009 noin 90 miljoonaa euroa ja se työllistää noin 900 henkeä. Aamulehti on ollut vuodesta 1998 alkaen osa viestintäkonserni Alma Mediaa, joka on pörssiyhtiö. Tunnetuimpia Alma Median lehtiä ovat Aamulehden lisäksi Kauppalehti ja Iltalehti. Alma Media on hankkinut omistukseensa useita maakuntalehtiä kuten Satakunnan Kansan ja Lapin kansan sekä monia paikallislehtiä. (Alma Media.)

Kuuluminen Alma Media -konserniin näkyy Aamulehden artikkeleissa. Aineisto on konsernin lehdissä osittain yhteistä, mikä merkitsee sitä, ettei ole selvää rajaa lehden oman tuotannon ja lehtitalon yhteisen tuotannon välillä. Lehdet muistuttavat toisiaan myös ulkoasultaan. Tämä kehitys on osa intertekstuaalisuutta, on entistä vähemmän alkuperäistä, juuri tämän lehden lukijoita varten kirjoitettua materiaalia. Tämä näkyy varsinkin Kauhajoen kaltaisten suurten uutistapahtumien kohdalla, jolloin sama aineisto kiertää yhä useammassa mediassa. Lukijan kannalta se köyhdyttää sisältöä ja kuluttaa uutisen loppuun nopeasti. Liiketaloudellisesti saman aineiston käyttö on varmasti erittäin kannattavaa.

Aamulehden ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1881. Lehti oli oikeistolainen, suomalaisuus-aatteen innoittama lehti. Sen levikki nousi vähitellen ja saavutti 1940-luvulla jo 45 000 kappaletta. Suuri osa lukijoista oli ympäröivän maaseudun asukkaita. Tampere oli vasemmistoenemmistöinen teollisuuskaupunki, joten oikeistolaisen lehden menestyminen oli erikoislaatuista. Syynä tähän voidaan ajatella olevan maaseudun lukijoiden lisäksi se, että Aamulehdellä oli hyvätasoinen kirjapainokalusto ja hyvät resurssit lehden tekemiseen. Lehti menestyi myös siksi, että sillä ei ollut kilpailijoita, se oli kaupungin virallinen ilmoituskanava ja tärkeä tiedotusväline. (Aisla 1996.)

Sodan jälkeen Tampereen kaupunginjohtajana oli sosiaalidemokraatti Erkki Lindfors ja Aamulehden päätoimittajana kokoomuksen kansanedustaja Jaakko Hakala, joiden sanotaan toimineen hyvässä yhteishengessä. Aamulehti oli tärkeä tiedotusväline sosiaalidemokraattien johdolle ja lehteä luettiin myös sosiaalidemokraattisissa kodeissa. Lehden merkitys oli paikallisuutisten kertojana tärkeä yli puoluerajojen. Aamulehteä myös markkinoitiin tamperelaisissa tehtaissa edullisilla hinnoilla. Aamulehden uutisointi oli silti uskollinen

perinteisille oikeistolaisille arvoille, joita olivat isänmaallisuus, uskonto, yksityisyrittäjyys ja omistusoikeus. (Mt.)

Vuona 1992 Aamulehti julistautui sitoutumattomaksi. Tämän päivän Aamulehdessä voi vielä kuitenkin nähdä vanhojen perinteiden jäljet. Tutkimusaineistossa poliitikkojen puheita arvioidaan eri tavoin puoluekannasta riippuen. Kokoomuksen puheenjohtajan puheita kiitellään ja sosiaalidemokraattisen puolueen puheenjohtajan puhetta arvostellaan. Artikkeleissa näkyvät myös perinteiset arvot, esimerkiksi kirkko ja uskonto ovat Kauhajoen tapahtumien uutisoinnissa tärkeällä sijalla.

Aamulehti on Tampereella ja Pirkanmaalla paitsi suuri työllistäjä myös edelleen tärkeä ilmoituskanava ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Lehteä ovat lukeneet jo monet sukupolvet ja se on useimmissa talouksissa ainoa päivälehti. Se, millaisena lehti tuo lukijoiden silmien eteen yhteiskunnan ongelmat, rakentaa monien ihmisen kuvaa maailmasta.

5 Asiantuntijat sosiaalisen ongelman määrittelijöinä

Kun sanomalehti selittää Kauhajoen kouluampumista, se tuo esiin joukon eri alojen asiantuntijoita, jotka liittyvät selitystarinaan. Asiantuntijoilla on tärkeä rooli lausunnon antajina, koska heillä on enemmän valtaa määrittellä ongelmia kuin muilla. Tässä luvussa tarkastellaan ensiksi asiantuntijoita sosiaalisten ongelmien määrittelijöinä ja heidän rooliaan julkisuudessa. Seuraavaksi pohditaan asiantuntijoiden vastuuta ja lopuksi esitellään joitakin puheenvuoroja, joissa pohditaan asiantuntijoiden roolia ongelman määrittelijöinä.

5.1 Asiantuntijat väitteiden esittäjinä

Kuten jo aikaisemmin todettiin, Spector ja Kitsuse (2001/1987) loivat käsitteen 'väitteiden esittäjät' (claims-makers), tarkoittaen toimijoita jotka rakentavat ja ylläpitävät sosiaalisia ongelmia. Toimijoiden joukko ei ole tasavertainen, vaan joillakin on enemmän sananvaltaa kuin muilla. Arvioimme jotkut väitteet uskottavammaksi kuin toiset sen perusteella kuka väitteen esittää.

Väitteiden esittäjien hierarkiassa erilaiset asiantuntijat ovat tärkeässä asemassa. Asiantuntija on henkilö, jolla on hallussaan tietoa, jota muilla ei ole. Loseken mukaan Amerikassa asiantuntijoiden huipulla ovat tiedemiehet, joiden sanaan yleisö luottaa. Akateemiset arvot ovat tärkeitä. Heidän antamiaan lausuntoja pidetään pätevinä, koska tieteen ihanteena on olla objektiivista. Tiedettä ei kyseenalaisteta, vaikka siihen olisi syytäkin. Hierarkiassa korkeilla paikoilla ovat tapauksesta riippuen myös eri professioiden edustajat. (Loseke 2003, 36–39.) Suomessa ammattien arvostus -kyselyssä kärkipaikat ovat lääkärien ja muun hoitoalan henkilökunnan hallussa (Lappalainen 2007, 50). Ammattien arvostus ja lausuntojen antajien auktoriteetti eivät välttämättä vastaa toisiaan, mutta jokin yhteys niillä todennäköisesti on. Omassa aineistossani lääkärien, erityisesti psykiatrian asiantuntijoiden mielipiteet saavat paljon huomiota.

Hierarkian alemmilla tasoilla määrittelyvaltaa on vähemmän. Syy siihen, miksi haitalliseksi koettua asiaa ei luokitella ongelmaksi voi olla siinä, että väitteen esittäjä on uskottavuusasteikon alapäässä. Lasten tai huono-osaisten ihmisten väitteet jäävät helposti huomiotta. Myös nuoret ovat mielestäni asteikon hännillä. Nuoria ei mediassa aidosti kuulla, vaikka juuri heitä kouluampumiset eniten koskevat. Heillä on sellaista tietoa, mihin aikuisilla ei ole pääsyä. Sukupolvien välisen ymmärryksen rakentaminen jää puolitiehen.

Vivien Burrin (1995) mukaan yksi sosiaalisen konstruktionismin perusteeseista on se, että tieto ja sosiaalinen toiminta kuuluvat yhteen. Se, mitä kulloinkin pidetään totuutena, vaikuttaa siihen miten toimitaan. (Mt., 5.) Ne jotka tietävät, saavat määritellä totuuden. Asiantuntijat ovat tällaisia tietäjiä. Tieto on aina myös poliittinen kysymys, eli siihen sisältyy valtaa. Foucaultin mukaan valtaa ja tietoa ei kuitenkaan pidä tarkastella erikseen, vaan ne ovat toisiinsa kietoutuneita. Foucault ei pidä valtaa hierarkkisena tai pysyvänä, eikä valta hänen mukaansa ole kenenkään ihmisen tai organisaation hallussa. Se on ikään kuin jatkuvaa taistelua ja peliä, jossa voimasuhteet koko ajan muuttuvat. (Mt, 64; Valtonen 2004, 219.)

5.2 Asiantuntijat julkisuuteen haastettuina

Katsellessamme uutisia televisiosta ja lukiessamme niitä lehdistä huomiota kiinnittää jatkuva ja runsas asiantuntijoiden käyttö. Asiantuntijat ovat usein ennestään tuttuja ja hyvin ennakoitavissa. Jokainen asiantuntijalausunto on kuitenkin valinta. Media arvioi kenellä on tietoa ja taitoa puhua tästä asiasta ja siitä näkökulmasta, josta hänen halutaan puhuvan. Valintaan vaikuttaa henkilön esiintymistaito ja persoona. Asiantuntijat ovat Väliiverosen vertauksen mukaan tämän päivän ”shamaaneja, poppamiehiä ja pappeja”, joilta odotamme vastausta ongelmiimme yhä monimutkaistuvassa maailmassa (Väliverronen 1996, 155). Runsa asiantuntijoiden käyttö ei silti johdu pelkästään tapahtumien luonteesta. Median toiminta myös lisää tätä riippuvuutta tuomalla asiantuntijan jokaisen tapahtuman selittäjäksi.

Asiantuntijoita käytetään, koska he ovat auktoriteetteja. Haastatteleamalla asiantuntijoita tai viittaamalla heidän lausuntoihinsa toimittajat pyrkivät vahvistamaan sanottavaansa. Koska uutisia tehdään kovalla kiireellä, joutuu media myös kilpailemaan asiantuntijoista. Haastateltavaksi valikoituminen on paitsi valintaa myös sattumaa. Asiantuntijaksi voivat joutua ne jotka ”sattuvat tulemaan toimituksessa ensimmäisenä mieleen”. (Raittila ym. 2008, 139–140.)

Asiantuntijan kulttuuriseen kategoriaan liittyy julkisuudessa esiintyminen, heillä on mahdollisuus mutta myös velvollisuus tulla esiin. He joutuvat selittämään kouluampumisen kaltaisia vaikeita tapahtumia, vaikka selityksen antaminen olisi vaikeaa tai jopa mahdotonta. Julkisuuteen haastettu asiantuntija velvoitetaan vastaamaan kysymyksiin, halusi hän sitä tai ei. Selityksiltä odotetaan yleistystä: mitä tämä tapahtuma kertoo yhteiskunnasta tai nuorten ongelmista. Haastetta lisää se, että lausuntoja pyydetään välittömästi tapahtuman jälkeen, jolloin ei vielä tiedetä tarkkaan mitä on tapahtunut.

Kiireestä ja vaikeasta selitettävyydestä huolimatta asiantuntijan antama arvio voi olla ratkaisevan tärkeä sille, mikä tulkinta voittaa alaa ja mihin suuntaan puhe kääntyy. Sen vuoksi ei ole yhdentekevää mitä he kommentoivat. Valitettavan usein asiantuntijoiden lausunnot yksinkertaistavat, yleistävät ja jopa leimaavat. Kauhajoen kouluampumisen uutisoinnissa huomioita herättävät psykiatrian asiantuntijoiden lausunnot suomalaisista nuorista, jotka leimataan erilaisiksi kuin muut nuoret.

Asiantuntijuus ymmärretään tutkimuksessani laajasti. Paitsi tutkijoita ja eri professioiden edustajia, katson asiantuntijoiksi myös ne, joilla on kokemusta asiasta tai jotka ovat siitä vastuussa. Se, millaisessa hierarkkisessa asemassa nämä asiantuntijat ovat toisiinsa nähden, vaikuttaa uskottavuuteen. Tällaista laajaa käsitystä asiantuntijuudesta tarkoittaa myös Anthony Giddens, jonka mukaan nykyisessä, jälkitraditionaaliseksi kutsutussa yhteiskunnassa asiantuntija voi olla kuka tahansa, jolla on taitoja ja tietoja joita muilla ei ole. Hänen mukaansa asiantuntemus on monitasoista. Asiantuntija ja maallikko täytyy ymmärtää asiayhteyteen kuuluvina ja suhteellisinä käsitteinä. (Giddens 1995, 119.) Tältä kannalta katsottuna myös lukiolainen tai yhdeksäsluokkalainen ovat tässä aineistossa asiantuntijoita, koska he edustavat nuorten sukupolvea, arvoja ja ajatuksia ja tuntevat koulumaailmaa.

Myös silminnäkijät ja muut tapahtuman osalliset voivat olla asiantuntijoita, koska heillä on sellaista tietoa, jota muilla ei ole. Rikosuutisissa ja onnettomuuksista kertovissa uutisissa on tavallista haastatella silminnäkijöitä, uhrien omaisia ja muita osallisia. Jokelan tapahtumien jälkeen media sai runsaasti kritiikkiä uhrien omaisten ja muiden osallisten liian tungettelevasta lähestymisestä. Media otti tämän kritiikin vakavasti ja Kauhajoen kouluampumisen yhteydessä heitä ei haastatella juuri lainkaan. Osallisten asiantuntemus jää omassa aineistossanikin esimerkkien vähäisyyden vuoksi käsittelemättä.

5.3 Asiantuntijat, moraalit ja vastuu

Asiantuntijat ovat moraalisia toimijoita. Se, miten he arvioivat ilmiöitä, perustuu yhteiskunnan arvoihin ja moraalisiin, yhteiskunnassa yleisesti vallalla oleviin periaatteisiin. Kauhajoen kouluampumista kommentoivat asiantuntijat vetävät rajoja hyvien ja pahojen nuorten välillä, arvioivat syyllisiä ja syyttä, ja esittävät näkemyksiä siitä miten asioiden pitäisi olla. Moraali on argumentointia oikeiden ja hyvien asioiden puolesta väärää ja pahoja vastaan. (esim. Kurri & Wahlström 2000, 167.)

Moraali ei ole muuttumaton. Tänään pidämme hyväksyttävänä monia asioita, jotka olivat aiemmin kiellettyjä. Se ei ole myöskään sama kaikkialla maailmassa, vaan ainakin osittain kulttuurin sidottu. Moraali on neuvottelukysymys. Kulttuurille ja ajalle ominaisten moraalisääntöjen lisäksi on olemassa yleismaailmallisia moraalisääntöjä tai moraalitajua, esimerkiksi sympatian, oikeudenmukaisuuden, itsehillinnän ja velvollisuuden tunteet (Wilson 1993, 25–26).

Monen ihmisen kuoleman aiheuttanut kouluampuminen rikkoo yleismaailmallisia moraalisääntöjä vastaan. Sen oikeutuksesta ei neuvotella. Myös selitykset, joita kouluampumiselle annetaan sisältävät moraalisääntöjä, joista suurin osa on kiistattomia. Kouluampumista selitetään esimerkiksi sillä, että ihmiset eivät enää välitä toisistaan. *Välittäminen*, velvollisuus huolehtia muista on kaikille yhteinen, kiistaton moraalisääntö. Selityksenä on myös, että yhteiskunnan arvot ovat koventuneet. Näyttää olevan yhteinen käsitys siitä, että yleiskäsitteet *kovat arvot* ja *ahneus* ovat moraalin vastaisia. Kovaksi arvoksi mainitaan aineistossa kerran myös taloudellinen liberalismi. Se ei kuitenkaan johda laajempaan keskusteluun.

Asiantuntijoilla on mahdollisuus ja velvollisuus selittää kouluampumisen kaltaisia traagisia tapahtumia. Voidaan samalla miettiä, mikä on heidän vastuunsa. Heidän sanomisensa jäävät elämään usein pitkäksi aikaa tapahtuman jälkeen ja heidän tulkintansa saattaa olla lähtölaukaus keskustelulle ja toimenpiteille. Taitavasti tehtynä tässä on mahdollisuus viedä keskustelua oikeaan suuntaan ja paljastaa piilossa oleva ongelma. Asiantuntijalausuntojen tulisi sen vuoksi olla tarkkaan harkittuja. Erityisesti sanat saattavat koskea heihin, jotka ovat menettäneet läheisensä.

Mikko Salasuo kiinnittää huomiota kahteen tärkeään asiaan kirjoittaessaan asiantuntijoiden vastuusta. Ensinnäkin asiantuntijoiden tulkinnoissa tulee olla vilpittömän tarkoitus. On mahdollista, vaikkakin traagista, että joku ajaa omaa etuaan yhteisen hyvän nimissä. Toiseksi on tärkeää tiedostaa, mitä tapahtuu jos asiantuntija ei ota haastetta vastaan eikä anna asiasta lausuntoa. Hän siirtää vastuun muille.

Vastuu nousee myös siitä, että jokainen itseään aidosti nuorten elämän asiantuntijana pitävä siirtää väistäessään vastuun jollekin, joka mahdollisesti tietää siitä vielä vähemmän. (Salasuo 2007, 44.)

Samasta aiheesta ovat huolissaan rikollisuuden asiantuntijat. Kriminologit ovat todenneet, että heidän on syytä osallistua julkiseen keskusteluun, koska uutisointi tuottaa muuten vääristynyttä tietoa. Mediakriminologiaksi nimetyn toiminnan tarkoituksena on osallistua

aktiivisesti rikoksia koskevaan uutisointiin (Alvesalo & Korander 1999, 421) Asiantuntijan pitää pystyä tarjoamaan luotettavaa tietoa ja ratkaisuja ongelmiin. Tässä voi nähdä yhtymäkohdan sosiaalityöhön. Julkisessa keskustelussa tuodaan usein esiin epäkohtia, jotka liittyvät sosiaalityöhön. Sosiaalityöntekijöiden vastineita näihin kirjoituksiin on harvoin näkyvillä. Heidän kannanottojaan tarvitaan julkisuudessa entistä enemmän, etteivät tulkinnat ja ratkaisut siirry asioita tuntemattomalle taholle.

Giddensin mukaan riippuvuus asiantuntijoista on luonteenomaista myöhäismodernille yhteiskunnalle. Ympärillämme on erilaisia sosiaalisia ja psyykkisiä uhkia, joista selviytyäksemme tarvitsemme asiantuntijoita. Ajallemme on toisaalta tyypillistä myös epäily ja asiantuntijoiden tiedon ja mielipiteiden kyseenalaistaminen. (Giddens 1990, ref. Väliaverron 1996, 207.) Tämä on syytä muistaa myös Kauhajoen uutisointia arvioitaessa. Lukijat eivät hyväksy asiantuntijalausuntoja sellaisenaan eikä asiantuntija ole välttämättä aina auktoriteetti. Asiantuntijat ovat usein lisäksi asioista eri mieltä. Media tuo asiantuntijatiedon näkyväksi, mutta yleisö päättää minkä tiedon se hyväksyy.

5.4 Puheenvuoroja asiantuntijuuteen liittyen

Asiantuntijoiden roolia julkisessa keskustelussa sivutaan monissa mediaa koskevissa tutkimuksissa. Luvussa neljä esitellyissä tutkimuksissa esimerkiksi Aitamurto (2005) ottaa esiin asiantuntijoiden roolin Heinon surmien uutisoinnissa. Omaa tutkimustani lähellä on Esa Väliaverron sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuva tutkimus Ympäristöuhkan anatomia (1996), jossa tärkeässä roolissa on ongelman nimeäminen. Väliaverron tutkii metsätuhojen käsittelyä sanomalehdissä 1989–1992, miten uhka metsien kuolemasta mediassa synnyttiin ja miten se katosi julkisuudesta. Muutokset metsien tilassa ei ollut ongelma sinänsä, siitä tuli ongelma vasta sitten kun se oli nimetty ja määritelty ongelmaksi. Määrittelyssä toimijoiden osuus oli tärkeä. Asianajajina olivat tutkijat, metsänomistajat, poliitikot ja ympäristöaktivistit. Hän kutsuu näitä keskustelun herättäjiä mielipidevaikuttajiksi eli ”moraaliurakoitsijoiksi”, jotka pyrkivät saamaan oman näkemyksensä julkisuuteen ja yleisesti hyväksytyiksi. Julkisudessa kilpaillaan siitä, kenen määrittely voittaa. (Väliaverron 1996, 47–94.)

Medialla on tärkeä rooli siinä, kenet se ottaa ongelman määrittelijäksi ja millä auktoriteetilla se päästää heidät esiintymään. Asiantuntijat pääsevät julkisuudessa esille sitä paremmin, mitä korkeampi asema heillä on yhteiskunnassa. Toisaalta media asettuu joskus tavallisen kansalaisen puolelle asiantuntijoita ja viranomaisia vastaan toteuttaessaan vallankäytön ’vahtikoiran’ tehtävää. Asiantuntijoilla on erilaisia rooleja, toiset pääsevät sanomaan itse

mielipiteensä, toisia referoidaan ja toiset mainitaan vain ohimennen. Kiivaskin puhe uhasta ja kriisistä poistuu julkisuudesta aina jossain vaiheessa ilman, että siihen keksittäisiin varsinaisesti ratkaisua. Aiheeseen kyllästytään ja se saa väistyä uusien aiheiden tieltä. (Mt. 47–94.)

Suvi Raitakarin väitöskirja *Neuvottelut ja merkinnät minuuksista* (2006) tutkii ammattilaisten ja lastensuojelun tukiasunnoissa asuvien nuorten kohtaamisia analysoimalla retoriikan tutkimuksen keinoin moniammatillista palaveripuhetta ja tukisuunnitelmia, joissa käsitellään nuorten asioita. Raitakari on kiinnostunut institutionaalisista minuuksista, joilla hän tarkoittaa ammattilaisten tapoja tulkita nuoria ja niitä tilanteita, joissa nuoret elävät (Mt., 34). Raitakarin väitöskirjassa tulkinnan käsite on keskeinen, samoin valta määritellä nuorten institutionaalinen minuus. Käyttämillään käsitteillä ammattilaiset rakentavat tietyn kuvan todellisuudesta. Raitakaria kiinnostaa erityisesti, miten puheella tehdään asioita. Tutkimus kuvaa hyvin nuorten sananvaltaa omassa asiassaan ja sillä on tässä mielessä yhtymäkohta omaan tutkimukseeni.

Satu Ikosen sosiaalipsykologian alaan kuuluva pro gradu -tutkielma *Kulutusjuhlista lamakouristukseen. Lamatodellisuuden rakentuminen Mielenterveys-lehden asiantuntija-haastattelussa 1991–1995* (2004) tarkastelee Faircloughin kriittistä diskurssianalyysiä soveltaen asiantuntijoiden tuottamaa lamapuhetta. Hän tutkii millaisen kuvan talouden, filosofian, päihdehuollon, yritysconsultoinnin ja politiikan asiantuntijat rakentavat lamasta, sen syistä ja seurauksista Mielenterveys-lehdessä ja millaisia kytköksiä niillä on mielenterveyteen. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen kehys liittyy sosiaaliseen konstruktionismiin. Hän jakaa aineiston sisällöllisiin kategorioihin (selviytymisretoriikka, syy- ja seurausretoriikka, pitäisi-retoriikka) ja asiantuntijat heidän positoidensa mukaisiin kategorioihin (taloustutkijat, yliopistolaiset jne.).

Ikosen analyysissä on kiinnostavia huomioita asiantuntijoiden puheenanalysoimisesta lehtikirjoituksissa. Hän toteaa, että haastattelutekstit ovat toimittajien muokkaamia, mikä jää helposti huomaamatta. Toimittajien ja haastateltavien suhteesta onkin syytä olla tietoinen analysointia tehdessä.⁴ Hän havaitsee myös, että haastattelutilanne kulkee monessa tasossa. Haastateltavia pyydetään kommentoimaan laman syitä ja seurauksia, minkä he tekevät omasta todellisuudesta ja omasta professiostaan käsin. Samalla he kuitenkin toimivat yhteiskunnallisella tasolla ottaessaan kantaa lamatoimijoiden, esimerkiksi päättäjien toimintaan. (Mt., 56–57.)

---

⁴Tästä esimerkkinä Ikosen huomio siitä, että haastateltavat eivät itse juuri tuoneet esiin laman yhteyttä mielenterveyteen. Viittaukset laman ja mielenterveyden yhteyksistä olivat toimittajien huomautuksia. Syytä tähän hän jäi pohtimaan.

6 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa kuvataan, miten tutkimus on toteutettu, mikä on tutkimuskysymys, tutkimusmenetelmät ja miten aineisto on luokiteltu ja rajattu. Metodologisiin käsitteisiin on tässä yhteydessä vain viitattu. Tarkemmin ne on käsitelty aiemmin luvussa kaksi, Tutkimuksen teoreettisia ja käsitteellisiä perusteita. Lopuksi esitellään selitystarinat ja niiden esiintymismäärät aineistossa kahden viikon aikana. Laskenta perustuu siihen, mikä on artikkelissa otsikon ja/tai sisällön mukaan pääasiallinen selitys.

6.1 Tutkimuskysymys ja aineisto

Tässä tutkimuksessa pyrin vastaamaan kysymykseen *Miten Kauhajoen kouluampumista selitetään sanomalehdessä tapahtuman jälkeisinä päivinä?* Haluan tutkia mistä kouluampumisen selitetään johtuvan tai miten sitä tehdään ymmärrettäväksi suurelle yleisölle ja millaisen sosiaalisen ongelman media siitä rakentaa. Lähempään tarkasteluun otetaan lehdessä esiintyvät asiantuntijat. Asiantuntijoita ja heidän selityksiään on tutkittu, koska Kauhajoen kouluampumista selitetään sanomalehdessä monien asiantuntijoiden 'suulla' ja asiantuntijoiden lausunnoilla voidaan katsoa olevan vaikutusta yleiseen mielipiteeseen ja päätöksentekoon.

Mediaa edustamaan olen valinnut perinteisen tiedotusvälineen, sanomalehden. Sanomalehden valintaa perustelen sillä, että kiinnostukseni kohdistuu siihen, millainen kuva tapahtumasta annetaan suurelle yleisölle. Sanomalehtien levikkimäärissä on tapahtunut laskua ja internetin tulo viestinnän välineeksi on selvästi nähtävissä. Sanomalehti on silti edelleen yleinen, kaiken kansan tiedotusväline, johon luotetaan enemmän kuin muihin medioihin. Keväällä 2010 tehdyssä kyselyssä painetut sanomalehdet näyttävät olevan edelleen Suomen arvostetuin media. (Sanomalehtien liitto.)

Internet on paitsi lisännyt uutisoinnin määrää, myös muuttanut sen luonnetta. Tapahtumat ovat heti luettavissa verkossa sekä iltalehtien että päivälehtien verkkosivuilla, erilaisilla keskustelupalstoilla ja blogeissa. Välittömän uutisoinnin pääpaino on internetissä. Jokelan tapahtumista lähtien toimitusten sanotaan siirtyneen lopullisesti ”dead linesta on lineen” (Raittila ym. 2008, 12). Päivälehtien rooli on muuttunut enemmän taustoittavaksi. Netti, televisio ja radio kertovat samana päivänä mitä on tapahtunut, jolloin päivälehti voi alkaa seuraavana päivänä suoraan analysoimaan tapahtumia. Koska olen kiinnostunut selityksistä, päivälehti sopii tarkoitukseeni tässäkin mielessä paremmin kuin muut tiedotusvälineet.

Halusin valita aineistoksi laajalevikkisen yleislehden, jolla on paljon lukijoita. Aamulehti vastaa mielestäni tähän vaatimukseen, koska se on Suomen toiseksi suurin seitsemänpäiväinen sanomalehti ja tavoittaa noin 311 000 lukijaa. Levikkialueena on Pirkanmaan maakunta. (Aamulehti.)

Olen pyrkinyt ottamaan tutkimuksessani huomioon tekstin monikerroksisuuden, millä tarkoitan sitä, että tekstissä voidaan tarkastella asiaa monen toimijan kannalta. Olen kiinnostunut, kenen näkökulmasta asiaa tarkastellaan ja pyrin olemaan valppaana, kuka tekstissä puhuu. Tätä kuvaavan fokalisoinnin käsitteen Minna Nikunen määrittelee seuraavasti:

Tekstissä on kertoja sekä sisäiskertoja, tekstin kirjoittaja ja tekstiin kirjoitettu kertoja sekä varsinaisia kertomuksen henkilöitä, joista joidenkin äänet kuuluvat ja näkökulmat näkyvät, toisia taas tarkastellaan toisten kertomusten hahmoina ja näkökulmasta. Siitä, että kertoja kertoo myös muiden kertomuksia ja tarkastelee tapahtunutta muiden näkökulmasta, kutsutaan fokalisoinniksi. (Nikunen 2005, 78–79.)

Sanomalehtitekstiä tutkittaessa on oltava tietoinen myös siitä, että lehti ei toimi tyhjiössä, vaan keskellä suurta 'media-avaruutta' ja osana viestintäkonsernia. Lehti lainaa koko ajan muita medioita, jutut kiertävät sekä oman konsernin lehtien sisällä että eri medioiden välillä entistä suuremmalla nopeudella. Mikä on varsinaisesti juuri tämän lehden 'oma ääni' voi olla piilossa tai vaikeasti havaittavissa.

6.2 Metodologiset valinnat

Pyrin ratkaisemaan tutkimustehtävän laadullisen tutkimuksen avulla. Koska haluan tutkia miten ja millaiseksi sosiaalista ongelmaa sanomalehdessä rakennetaan, olen valinnut metodologiseksi viitekehikseksi Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin teoriaan pohjautuvan sosiaalisen konstruktionismin käsitteen, jossa keskeisenä ajatuksena on sosiaalisen todellisuuden rakentuminen ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Käyttämäni sosiaalisen ongelman käsite on Spector ja Kitsusen sosiaalisen konstruktionismin pohjalta kehittämä määritelmä, jonka mukaan sosiaalista ongelmaa ei pidä määritellä asiantilaksi. Mikään asiantila ei ole ongelma sinänsä. Ongelma siitä tulee vasta siinä vaiheessa, kun jotkut ihmiset määrittelevät sen haitallisiksi. Ongelma on siis rakennettava eli konstruoitava. Sosiaalisten ongelmien määrittelyssä olennaista ovat väitteet tai vaatimukset, niiden esittäjät ja yleisö. (Spector & Kitsuse 2001/1987, 73–96.) Tätä ajatusmallia sovellan tutkiessani, miten sosiaalista ongelmaa sanomalehdessä eri toimijoiden kautta rakennetaan.

Analyysimenetelmänä käytän etnometodologiaan perustuvaa Harvey Sacksin jäsenkategoria-analyysia. Etnometodologiassa tutkitaan ihmisten arkitietoa ja tapoja, jolla ihmiset jäsentävät sosiaalista ympäristöään (Suoninen 2001, 365–366). Ihmiset pyrkivät käyttämään hyväkseen jo olemassa olevaa tietoa, kulttuurista ymmärrystään. Syntyy luokituksia, kategorioita, joiden avulla muita ihmisiä ja toimintaa on helpompi jäsentää. Sosiaalinen todellisuus on tilannesidonnaista, kulttuurisesti ja historiallisesti rakentunutta. Myös luokitukset ovat tilannesidonnaisia. Ihmisten arkitieto toisistaan on ryhmittynyt jäsenkategorioiksi, jotka ovat muodostuneet kulttuurisessa vuorovaikutuksessa. Kategoriat pitävät sisällään tietoa siitä, millainen tähän kategoriaan kuuluva henkilö on. Jokainen jäsenkategoria kuuluu johonkin kategoriaryhmään. Jäsenkategorialla on tiettyjä ominaisuuksia tai toimintoja, joita kutsutaan kategoriapiirteiksi ja jäsenkategoriat voivat muodostaa keskenään niin sanottuja standardipareja. (Alasuutari 1999, 119; Ruusuvuori 2001; Välimaa 2002.)

Media pyrkii selittämään Kauhajoen kaltaisia tapahtumia yleisölle eri tavoin. Selitykset muodostavat teemoja, joita kutsun tarinoiksi. Valittu selitys kategorisoi ja nimeää tapahtuman. Kauhajoen tapahtumaa aletaan ensimmäiseksi selittää löyhällä aselailalla ja kontrollin puutteella. Tarinat rakennetaan erilaisten henkilöiden tai hahmojen avulla, jolloin tietty tarina tuo esiin tietyt hahmot. Esimerkiksi Kontrolli ei toimi -tarina tuo esiin poliisin ja poliitikot. Selitystarinat ja hahmot liittyvät kiinteästi toisiinsa ja meidän kulttuuriimme. Hahmojen esiintulo on hyvin ennakoitavissa, ne ovat kulttuurisen järjestyksen mukaisia. Analyysimenetelmäksi näiden hahmojen lähempään tarkasteluun olen valinnut jäsenkategoria-analyysin. Tarkastelen, mitä hahmoja tarinat nostavat esiin, mihin kulttuurisiin kategorioihin he kuuluvat ja miten he kouluampumista selittävät.

Laadullisen tutkimuksen lisäksi lasken aineistosta artikkeleiden ja niissä esiintyvien selitysten esiintymismääriä. Perusteena laskemiselle on aineistosta saatava parempi yleiskuva. Alasuutarin (1999) mukaan tapausten laskemisella ei ole tarkoitus argumentoida, mutta sillä voidaan esitellä paremmin kyseisen analyysin perusteena oleva aineisto. ”Se osoittaa, että aineistoa käytetään systemaattisesti; ei vain niin että siitä etsitään intuitiivista tulkintaa tukevia tekstinäytteitä.” (Mt., 193.)

6.3 Aineiston luokittelu ja rajaaminen

Kuvaan seuraavassa aineiston analyysin vaiheet kronologisessa järjestyksessä. Ensimmäisessä vaiheessa hain Aamulehden nettiarkistosta kaikki artikkelit, joissa esiintyi sana Kauhajoki väliltä 24.9.–31.12.2008, eli Kauhajoen kouluampumista seuranneesta päivästä vuoden loppuun saakka. Tulostin ja numeroin artikkelit. Osumia oli yhteensä 188 kappaletta. Hankin myös paperilehdet samalta ajalta, koska lehdestä saa paremman käsityksen aiheen käsittelystä. Kuvat, artikkeleiden koko ja paikka vaikuttavat aiheesta saatuun kokonaiskäsitykseen.

Tein taulukon, johon kirjasin artikkelit numerojärjestyksessä. Kirjasin myös ilmestymispäivämäärän, päivän järjestysnumeron (tapahtumasta lukien), lehden käyttämän tyyppiluokituksen (uutinen, haastattelu, kolumni jne.), sivunumeron, otsikot (pää- ja alaotsikko) ja artikkeleissa esiintyvien henkilöiden nimet. Tätä perustaulukkoa lajittelemalla pystyin helposti tekemään uusia taulukkoja ja tutkimaan mm. sitä miten artikkelien määrä muuttui päivittäin, viikoittain ja prosentuaalisesti.

Osasin odottaa, että artikkelien määrä vähenee koko ajan ajanjakson loppua kohti. Oletukseni osoittautui oikeaksi, mutta vielä dramaattisemmalla tavalla kuin olin kuvitellut. Ajanjaksolla 24.9.–31.12.2008 artikkelien kokonaismäärä on 188 kappaletta, joista yli puolet, 98 kappaletta on julkaistu viiden ensimmäisen päivän aikana eli sunnuntaihin 28.9. mennessä. Ensimmäisen viikon jälkeen artikkelien päivittäinen määrä putoaa tuntuvasti. Ensimmäinen päivä, jolloin lehdessä ei ole yhtään artikkelia, jossa olisi mainittu sana 'Kauhajoki', on 7.10. Noin viisi viikkoa tapahtumasta, 1.–4.11.2008 on viiden päivän jakso, jolloin kouluampumisesta ei ole yhtään mainintaa ja kuuden päivän jakso kohta sen jälkeen, 8.–13.11.2008. (Liite 2.)

Mediatutkimus Jokelan ja Kauhajoen kouluampumisista tutkii laajasti uutisointia painetussa mediassa, verkossa, televisiossa ja radiossa. Siinä päädytään samansuuntaiseen tulokseen; sunnuntaina 5.10. monissa lehdissä oli viimeiset Kauhajoen tapahtumiin liittyvät uutiset. (Hakala 2009a, 98.) Ajattelen, että viikonpäivällä on tässä merkitystä. Maanantai aloittaa uuden viikon ja tuo mukanaan uudet uutiset. Suurenkin uutistapahtuman elinkaari on melko lyhyt.

Toisessa vaiheessa otin kahden ensimmäisen viikon artikkelit (24.9.–6.10.2008, 137 kappaletta) tarkempaan tarkasteluun. Rajan vetäminen tähän oli luontevaa, koska seuraavana päivänä, 7.10. Kauhajokea ei mainita kertaakaan. Näin rajatulla aikajaksolla esiintyvistä artikkeleista poimin analyysiä varten ne, joissa annetaan tapahtumalle selityksiä,

artikkelityyppiä en ole rajannut. Mieliopidekirjoituksia on otettu mukaan vain siinä tapauksessa, että ne ovat jonkun asiantuntijan kirjoittamia.

Eri professioiden edustajien lisäksi olen ottanut asiantuntijoiksi myös ne, joilla on kokemusta asiasta tai jotka ovat siitä vastuussa. Käytän tässä Anthony Giddensin näkemystä, jonka mukaan asiantuntija voi olla kuka tahansa, jolla on taitoja ja tietoja joita muilla ei ole. Asiantuntijuus täytyy ymmärtää asiayhteyteen kuuluvaksi ja suhteelliseksi käsitteeksi. (Giddens 1995, 119.), esimerkiksi lukiolaisen mieliopidekirjoitus on tällä perusteella valittu Koulussa on ongelmia -tarinaan.

Lopulliseksi artikkelimääräksi jäi 91 artikkelia, viimeinen selityksiä sisältänyt artikkeli on lokakuun 5. päivältä. Aineisto on tulostettu Aamulehden internetarkistosta. Internetarkiston luokitus määrittelee artikkelien määrän; esimerkiksi laajempien artikkelien sisällä, omalla otsikolla varustetut niin sanotut kinalojutut ovat erillisiä artikkeleita.

Jotta pystyin hallitsemaan aineistoani, minun oli järjestettävä artikkelit jollakin järkevällä tavalla. Sen vuoksi halusin etsiä artikkeleistani pääselityksen: ”Mikä selitys tässä artikkelissa nousee ylitse muiden?”. Artikkelit ovat täynnä kysymyksiä ja spekulointia. Luin aineistoa moneen kertaan ja joka lukukerta jokin artikkeleista vaihtoi paikkaa. Luokitteluun vaikutti se, mitä selityksiä otsikossa ja alaotsikossa annettiin, koska ne lukija huomaa ensimmäiseksi. Luokkia oli aluksi paljon. Vähitellen sain yhdistettyä niitä ja päädyin lopulta seitsemään tarinaan, jotka kokoavat mielestäni aineiston yhteen. Kirjasin taulukkoon artikkelin pääselityksen ja samassa artikkelissa olevat muut selitykset. Liitteessä 1 sivulla 94 on luettelo artikkeleista, otsikot ja pääselitykset.

Analyysin ulkopuolelle jää kaksi teemaa: tekijän vastuu ja osallisten kertomukset. Perustelen valintaa sillä, että niiden osuus on aineistossa vähäinen eikä niistä synny kouluampumisen selitystarinoita. Vastuu on mielenkiintoinen teema ja siinä olisi aihetta toiseen tutkimukseen, tässä vain sivuan sitä muiden tarinoiden yhteydessä. Tekijän oma selitys samoin kuin hänen läheistensä kertomukset jäävät aineistossani myös vähälle huomiolle. Tutkimustuloksia analysoidessani pohdin tarkemmin sitä, mitä tarinoita Kauhajoen kouluampumisesta ei syntynyt lainkaan tai jäivät vähälle huomiolle.

Seuraavassa vaiheessa lähdin katsomaan tarinoita erikseen. Aloitin ensimmäisen päivän etusivusta ja pääkirjoituksesta, koska se mitä ensimmäiseksi kirjoitetaan, vaikuttaa aiheen käsittelyyn jatkossa. Totesin, että ensimmäiseksi syntynyt tarina kulkee läpi koko aineiston.

Yhteiskunnassa vallitsee tietty järjestys, jota varten on säädetty lait ja niitä valvomaan määrätty organisaatio. Päätarina lähtee siitä, että yhteiskunnan kontrolli on pettänyt. Tarina ei ole päättynyt ja vielä nyt, yli kaksi vuotta tapahtumien jälkeen, kirjoitetaan aselaista ja siitä tuleeko uudesta laista hyvä vai huono.

Lehti rakentaa selitystarinoita haastattelemalla ja kommentoimalla erilaisia asiantuntijoita ja tarinaan liittyviä henkilöitä tai julkaisemalla heidän omia kirjoituksiaan. Kutsun näitä henkilöitä hahmoiksi, jotka edustavat kulttuurisia kategorioita, esimerkiksi poliisia, opettajia tai poliitikkoja. Järjestän hahmot edelleen ryhmiin, ja annan näille kategoriaryhmille niiden toimintaa kuvaavan nimen, esimerkiksi poliisien kategoriaan kuuluvat hahmot olen nimennyt 'kontrollin ylläpitäjiksi'. Ryhmiin jaottelua on käytetty vain päätarinan hahmoista, koska muissa tarinoissa hahmojen määrä on paljon pienempi. Tarinoiden ja niissä esiintyvien hahmojen kautta pyrin analysoimaan, miten lehti selittää lukijoilleen Kauhajoen kouluampumista ja millaisen sosiaalisen ongelman se siitä rakentaa.

6.4 Selitystarinat ja niihin ilmestyvät henkilöahmot

Aamulehti on valinnut oman tapansa selittää ja tehdä ymmärrettäväksi Kauhajoen kouluampumista. Valintaan vaikuttavat monet asiat, mm. muiden tiedotusvälineiden uutisointi, lainsäädännölliset rajoitukset ja Julkisen sanan neuvoston ohjeet. Lehden on otettava huomioon myös mitä lukijat haluavat lukea, koska lehden toiminta on liiketoimintaa. Lehti ei voi jäsentää tapahtumia miten tahansa, vaan tulkinnan pitää olla samassa kulttuuriympäristössä oleville lukijoille ymmärrettävää. (Nikunen 2005, 72.) Media vaikuttaa lukijoiden mielipiteisiin ja toisaalta media heijastaa sitä, mitä lukijat haluavat lukea.

Ensimmäisen päivän lehti selittää kouluampumista lähinnä poliisin, sisäministerin sekä koko poliittisen päätöksentekokoneiston toimimattomuudella, jota kutsun yhteisellä nimellä *Kontrolli ei toimi*. Heti aluksi tuodaan esiin myös netin osuus tapahtumiin, eli *Netti luo puitteet* kouluampumiselle. Edellisten lisäksi tulevat selityksinä mukaan *Suomi on kova yhteiskunta*, *Ihmiset eivät välitä toisistaan*, *Koulussa on ongelmia* ja *Psyykkiset syyt*. Näissä selityksissä voi nähdä, miten tapahtumaa aletaan käsitellä yleisemmällä tasolla ja abstraktisemmin. Aletaan miettiä mitä kouluampuminen *edustaa* ja *mistä se kertoo*. Eglin ja Hester kutsuvat tätä kategoriseksi laajennukseksi (categorical expansion) (Eglin & Hester 2003, 73). Tapahtumasta tehdään tällä tavoin yhteiskunnallinen ongelma. Koko aineiston läpi kulkee ajatus siitä, että tapahtumaa ei voi selittää, kysymyksiä on paljon enemmän kuin vastauksia. Kysymysten määrää lisää se, että kouluampuminen koettiin jo toistamiseen. Tästä

teemasta käytän nimeä *Selittämättömyys*. Kutsun näitä lehden antamia selityksiä *tarinoiksi*, joita kuvaan seuraavissa alaluvuissa tarkemmin.

Jonkinlainen ajallinen trendi tarinoiden esiintymisessä on havaittavissa. Poliisin toiminta ja aselaki aloittavat keskustelun, muut aiheet tulevat mukaan vähitellen. Taulukosta 1. selviää, mitä selityksiä lehti antoi heti ensimmäisenä päivänä, keskiviikkona 24.9. ja kahden viikon aikana siitä eteenpäin. Taulukon luokittelu on tehty päätarinan mukaan, sen joka ilmenee otsikosta tai on muuten artikkelin pääteema. Artikkelin sisällä on muitakin selityksiä, joita en tämän taulukon luvuissa huomioi. Otsikon perusteella lukija muodostaa mielikuvan jutun sisällöstä eikä välttämättä lue enempää. Lehtiteksteissä käytetään nk. kärjellään seisovan kolmion sääntöä: tärkein ja painavin viesti ja keskeisin sisältö eli uutinen kerrotaan otsikossa ja johdannossa eli ingressissä. Kolmion alaosa eli tekstin loppuosa voidaan vaikka katkaista pois, eikä uutinen kuitenkaan häviä. (Wodak 1996, 100.)

Kauhajoen kouluampuminen tapahtui tiistaina 23.9.2008, jolloin ensimmäinen uutispäivä sanomalehdessä oli keskiviikko 24.9. Uutisointi painottuu ensimmäisiin päiviin keskiviikosta sunnuntaihin. Taulukossa tästä on käytetty nimitystä viikko 1. Ensimmäisen päivän tarinat on otettu omaksi sarakkeeksi, koska se miten tapahtumasta ensimmäiseksi kerrotaan, ohjaa asian jatkokäsittelyä ja sitä, mitä hahmoja tarinoihin alkaa ilmestyä (Sacks 1992, 254). Viikon 2 (ma-su 29.9.–5.10.) artikkelien määrät ovat omassa sarakkeessaan. Jakoa viikoille 1 ja 2 perustelen sillä, että Kauhajoen kouluampumisen uutisointi muuttuu selvästi viikon 1 eli sunnuntain 28.9. jälkeen. Siitä eteenpäin jutut ovat kooltaan pienempiä ja huomaamattomampia. Viikon 2 aikana tapahtuma mainitaan etusivulla enää yhden kerran.

Tarina	Viikko 1			Viikko 2	Yht. vk 1 ja vk 2
	ke 24.9.	to-su 25.-28.9	Viiko 1 yht.	ma-su 29.9 – 5.10.	
Kontrolli ei toimi	9	25	34	7	41
Netti luo puitteet	3	10	13	1	14
Suomi on kova yhteiskunta	1	4	5	2	7
Ihmiset eivät välitä toisistaan	0	9	9	2	11
Psyykkiset syyt	0	3	3	3	6
Koulussa on ongelmia	1	1	2	6	8
Selittämättömyys	3	1	4	0	4
Yhteensä	17	53	70	21	91

Taulukko 1. Kouluampumista selittävien tarinoiden esiintyminen aineistossa päätarinan mukaan.

Taulukon luvut ovat suuntaa-antavia, eikä niistä voi päätellä selitysten kokonaismäärää. Niistä voi kuitenkin lukea sen, että ensimmäisen päivän lehti 24.9. selitti asiaa suurimmaksi osaksi Kontrolli ei toimi -tarinalla ja jonkin verran Netti luo puitteet -tarinalla. Ensimmäisen viikon loppuun saakka otsikot kertovat suurimmaksi osaksi kontrollitarinaa ja nettitarinaa, mutta nostavat esiin myös yhteiskunnan kovuuden ja välinpitämättömyyden. Koulun toimimattomuus sen sijaan saa jalansijaa vasta toisella viikolla. Taulukosta voi päätellä myös sen, että selitykset kulkevat aaltomaisesti; vuorotellen toisia korostetaan ja toiset häipyvät taustalle. Uutisointi vähenee ensimmäisen viikon jälkeen radikaalisti. Ensimmäisen viikon loppuun mennessä (viitenä päivänä) artikkeleita on 70 kappaletta ja toisella viikolla (seitsemänä päivänä) enää 21 kappaletta.

Tyypillistä aineistossa esiintyville selitystarinoille on se, että niissä esiintyy suuri joukko henkilöitä, tarinan hahmoja. Hahmot eivät ole ketä tahansa, vaan määrittyvät tarinoiden mukaan. Tietty tarina tekee tietyt hahmot relevanteiksi ja hahmovalinnat organisoivat tarinan. Kontrolli-tarinassa hahmot ovat esimerkiksi poliiseja ja poliitikkoja, koulutarinassa opettajia tai koululääkäreitä. Hahmojen ilmestyminen tarinoihin ei hämmästytä. Olemme tottuneet lukemaan tällä tavalla kirjoitettuja uutisia.

Harvey Sacks on käyttänyt tästä ilmiöstä nimitystä ”characters appear on cue” eli hahmot ilmestyvät kuin tilauksesta, oikealla hetkellä (Sacks 1992, 254). Samoin kuin käsiteparit lääkäri – potilas tai opettaja – oppilas myös rikollinen ja poliisi muodostavat käsiteparin, josta kategoria-analyysissä käytetään nimitystä standardipari. (mm. Hester & Eglin 1997, 4.) Puhe rikoksen tekijästä, tässä tapauksesta ampujasta sisältää jo ajatuksen poliisista. Ampumisesta ja aseista kertova tarina tekee poliisin kategorian relevantiksi eikä hahmon ilmestymistä tarvitse enempää selittää. Poliisi on myös asiantuntija, jonka tehtäviin kuuluu tietää ja vastata turvallisuudesta ja järjestyksestä. Poliisi tietää parhaiten, eli omistaa tässä tarinassa esitettävän tiedon ja saa sen vuoksi luvan puhua siitä lehden sivuilla. Lupa puhua on Eglin ja Hesterin (2003, 122) mukaan kategoriapiirre (category predicate) eli tässä poliisin kategoriaan liitettävä ominaisuus. Tarina luo puitteet myös sille, mitä poliisi lehdessä sanoo. Hän puhuu tarinaan valittuna oman kategoriansa mukaisesti.

Seuraavassa esimerkkinä tekstinäyte, josta näkyy poliitikoiden esiintulo Kauhajoen uutisoinnissa. Kauhajoen kouluampuminen oli 11 henkeä vaatinut väkivallanteko, joka oli sekä Suomen että koko maailman mittakaavassa suuri tapahtuma. Tapahtuman laajuus tekee siitä julkisen suuronnettomuuden ja katastrofin. Tapahtumaa alkoi sen laajuuden vuoksi kommentoida ensimmäiseksi maan ylin poliittinen johto, saman päivän televisiouutisissa

pääministeri. Omassa aineistossanikin maan poliittinen johto on edustettuna ensimmäisenä päivänä, kun raportoidaan hallituksen tiedotustilaisuudesta. He astuvat esiin kuten edellä todettiin, 'kuin tilauksesta'.

Hallitus lupasi laajaa kriisiapua

Syvä osanottoni Pohjanmaalle, Seinäjoelta kotoisin oleva peruspalveluministeri Paula Risikko (kok) sanoi tiistaina hallituksen tiedotustilaisuudessa. Pääministeri Matti Vanhanen (kesk) kehotti samalla suomalaisia suruliputtamaan tänään keskiviikkona. Ministerit vakuuttivat, että Kauhajoen tapahtumien jälkeen kaikille tarvitseville järjestetään kaikki mahdollinen kriisiapu.... Sisäministeri Anne Holmlund (kok) toivoi koulujen ja poliisin yhteistyötä. Myös presidentti Tarja Halonen esitti surunvalittelunsa tiistai-iltana. ... (24.9. A7.)

Kotipaikka mainitaan ainoastaan peruspalveluministerin kohdalla, joka on *Seinäjoelta kotoisin*. Hän on mainituista ministereistä ainoa, joka ylittää poliitikon kategorian. Hän kuuluu myös 'lähiseudun' kategoriaan. Kun kategoria ylitetään, siitä tulee uutinen (Mt., 26.) Katkelmasta käy ilmi poliittiselle johdolle ominaisia toimintoja: pääministeri *kehotti suruliputtamaan* ja ministerit esittävät *osanottonsa* sekä lupaavat *kaiken mahdollisen kriisiavun*, sisäministeri *toivoi koulujen ja poliisien yhteistyötä*. Kategorioita ja kategoriapiirteitä analysoitaessa on muistettava, että ne ovat aikaan ja paikkaan sidottuja. Ne ovat järkeviä juuri siinä yhteydessä, missä ne esitetään. (Hester & Eglin 1997, 16–23.) Edellä mainitut lauseet ovat poliitikkojen kulttuuriseen kategoriaan kuuluvia katastrofitilanteissa annettavia vakiolausuntoja.

Maan ylintä johtoa Kauhajoen uutisoinnissa edustaa pääministeri. Presidentin esittämä virallinen surunvalittelu on aineistossani ainoa kerta, jolloin hänen äänensä kuuluu. Hän ei osallistu tapahtuman kommentointiin muissakaan tiedotusvälineissä. Näyttää siltä, että presidentin kategoriaan ei kuulu osallistuminen mediassa käytävään keskusteluun, vaikka kyseessä olisi kansallinen kriisi. Hakala kommentoi asiaa koulusurmista tehdyssä mediatutkimuksessa pohtimalla median arvoja ja presidentin arvojohtajuutta.

On kysyttävä, mitä tämä kertoo median arvoista ja tasavallan presidentin kyvystä nousta kansakunnan kriisissä arvojohtajaksi ja symboliseksi turvallisuuden tunteen luojaksi. (Hakala 2009a, 69).

Kansallisessa kriisitilanteessa on tärkeää, että poliittinen johto osoittaa symbolista johtajuutta, mikä lisää ihmisten turvallisuuden tunnetta. Kauhajoen kouluampumisen jälkeen poliittista johtoa arvosteltiin siitä, että nämä hoitivat vain virkavelvollisuutensa, eivätkä kyenneet osoittamaan aitoa myötätuntoa. Olen samaa mieltä kuin Hakala siinä, että presidentti ja

ministerit olisivat voineet tehdä ”rituaalisen siirron, astua yhteisön sisäpuolelle” (Hakala 2009b, 23).

Toimittajan tehtävä on myös kategoriasidonnaista toimintaa. Osa artikkeleista kirjoitetaan uutiselle tyypillisen tekstilajin eli genren mukaisesti, kuten edellä oleva artikkeli *Hallitus lupasi laajaa kriisiapua*. Näitä ’luurankoraportteja’, joiksi Minna Nikunen niitä kutsuu, (Nikunen 2005, 108) aineistossani on hyvin vähän. Useimmiten toimittajat ottavat kantaa, muotoilevat tapahtumista tarinan ja tulkinnan, eivät ainoastaan raportoivat. He pyrkivät tekemään sen mahdollisimman kiinnostavasti, jotta lukijat pysyvät tilaajina. Toimittajan tai lehden ääni on vahvasti läsnä teksteissä.

7 Kauhajoen kouluampumisen selitystarinat

Tässä luvussa esittelen seitsemän tarinaa, joiden kautta Aamulehti selittää ja tekee ymmärrettäväksi Kauhajoen kouluampumista kahden ensimmäisen viikon aikana tapahtuman jälkeen. Suuressa osassa artikkeleista käsitellään jollakin tavoin aselakia, poliisin toimintaan ja poliittista päätöksentekoa. Aineistossa on yhteensä 91 artikkelia, joista lähes puolessa, 41 artikkelissa tämä on pääteema. Siihen liittyy näyttäviä kuvia ja otsikoita, paljon palstatilaa vieviä artikkeleja, suuri joukko asiantuntijoita ja se kulkee läpi koko aineiston. Muut tarinat saavat huomattavasti vähemmän näkyvyyttä. Tästä johtuen tätä Kontrolli ei toimi -tarinaa on analysoitu perusteellisemmin kuin muita tarinoita. Tarinat on pyritty esittämään siinä järjestyksessä, jossa ne alkavat ilmestyä otsikoihin ja yksittäisen artikkelin pääteemaksi. Viisi ensimmäistä käsittelee yhteisöjä ja yhteiskuntaa ja kuudes tarina selittää tapahtumia yksilön ominaisuuksilla. Viimeinen tarina, Selittämättömyys, on pääteemana vain muutamassa artikkelissa, mutta se on läsnä tavalla tai toisella koko aineistossa.

Lukemista helpottamaan tarinat on jaettu juonen kulun mukaisiin alaotsikoihin. Tarinoissa esiintyvät hahmot on merkitty alleiviivauksin, tekstin sisällä aineistosta lainatut sanat on merkitty *kursiivilla* ja pidemmät aineistosta otetut tekstilainaukset on sisennetty.

7.1 Kontrolli ei toimi

Aamulehden etusivu Kauhajoen kouluampumista seuraavana päivänä, keskiviikkona 24.9.2008 on poikkeuksellinen; vain yksi uutinen suurella fontilla, ilman kuvaa. Suuren osan sivusta täyttää paksuilla mustilla kirjaimilla kirjoitettu sana *MIKSI?* ja joitakin sanoja on korostettu punaisella.

(AL 24.9.2008, etusivu A1)

Jos olisimme saaneet tällaisen etusivun eteemme muutamaa vuotta aiemmin, olisimme olleet hämmästyneitä. Olisimme ihmetelleet, että suurta surua aiheuttanut monien ihmisten kuolema uutisoidaan kysymällä ensimmäiseksi *Miksi?* Nyt ymmärrämme tämän paremmin. Jokelassa oli sattunut kouluampuminen vuotta aikaisemmin. Sitäkin pyrittiin selittämään, mutta sen ajateltiin olevan yksittäinen tapaus. Nyt etusivun *Miksi?* kysyy heti aluksi syytä: Miten tämä voi olla mahdollista – nyt taas? Ymmärrämme kysymyksen, koska uutinen sisältää meille ennestään tuttua, kulttuurista tietoa. Uutisista sanotaan, että ne ovat ”kulttuuria toiminnassa, (culture in action)” (Nikunen 2003, 81). Kulttuurisen tiedon ymmärtämiseksi meidän ei tarvitse ponnistella, pidämme sitä itsestään selvänä.

Se, miksi sanomalehti aloittaa etusivun uutisen kysymyksellä selittyy myös sillä, että painettu lehti ei kerro uutista ensimmäiseksi. Uutinen on netissä heti tapahtuman jälkeen⁵ ja sitä

⁵Ammuskelu alkoi Kauhajoen koululla klo 10.40. Ensimmäinen uutinen netissä oli Ilta-Sanomien sivuilla klo 11.12. Muutamassa minuutissa myös muut lehdet uutisoivat tapauksen nettisivuillaan, samoin radio ja TV-kanavat. Ylen ensimmäinen ylimääräinen tv-uutislähetys klo 12.00, hallituksen tiedotustilaisuus klo 15.00 . (Raittila ym. 2009, 133-138.)

toistetaan ja päivitetään taukoamatta. Oletetaan, että seuraavana aamuna lukijat jo tietävät, mitä on tapahtunut ja voidaan lähteä suoraan taustoittamaan uutista. Taustoittaminen on Kauhajoen tapauksessa syiden ja syyllisten etsimistä. Mediatutkimuksista (Raittila ym. 2009, 70) käy ilmi, että Kauhajoen kouluampumisen jälkeen syiden etsintä käynnistyi nopeammin kuin Jokelan tapahtumien jälkeen.

'Lehden ääni' avaa tarinan – Kontrolli ei toimi

Lehti aloittaa uutisen kertomalla, että *22-vuotias mies ampui kymmenen ihmistä*. Tämä vaikuttaa rikostarinalta, jossa tuodaan esiin rikoksen standardipari tekijä ja uhrit. Lehti kutsuu tätä tarinaa kuitenkin *tragediaksi*. Tragedia tarkoittaa murhenäytelmää ja sitä käytetään kun halutaan korostaa uutisen järkyttävyyttä. Tragedia viittaa myös siihen, ettei kyse ole vain rikostarinasta. Tietoisuus siitä, että on mahdollisesti tapahtunut laiminlyöntejä, tekee kouluampumisesta entistä suuremman murhenäytelmän.⁶ Toisesta lauseesta alkaen tarinan keskipiste muuttuu; ei puhuta enää rikoksesta, siitä mitä on tapahtunut, vaan siitä että kouluampuminen olisi voitu estää, jos kaikki olisi tehty oikein. *Asetta ei takavarikoitu* ja aseluvan saa liian helposti, sen voi saada *kuka tahansa*. Tämä on aineistoni pääteema, jonka olen tiivistänyt: **Kauhajoen kouluampuminen olisi vältetty, jos yhteiskunnan kontrollia ylläpitävä ja siitä vastaava organisaatio olisivat toimineet oikein**. Kutsun tätä **Kontrolli ei toimi** -tarinaksi. Etusivulla aloitettu tarina jatkuu pääkirjoituksessa otsikolla *Lupa, jota ei pidä olla*, jossa päätoimittaja toistaa etusivun selityksen kouluampumiselle; *ampuja sai liian helposti mahdollisuuden*. Päätoimittaja käyttää lehden virallista ääntä ja tekee tarinasta poliittisen kysymyksen. Se säilyttää syytökset ja vastuun *poliittiselle järjestelmälle*, josta se tekee *tilivelvollisen*. Samalla lehti arvioi, että Jokelan kouluampumisen jälkeen oli *hyviä aikomuksia, mutta hyvin vähän konkreettista tapahtui*.

Matti Saaren ei olisi pitänyt saada lupaa tällaiseen aseeseen, koska kenenkään ei pitäisi saada sellaista lupaa....Jokelan jälkeen maailma oli täynnä hyviä aikomuksia, mutta hyvin vähän konkreettista tapahtui. Poliittinen järjestelmä on nyt tilivelvollinen omasta passiivisuudestaan. Tuskin tulemme tietämään miksi Matti Saari tai Pekka-Eric Auvinen lopulta tekivät mitä tekivät. Joka tapauksessa he saivat liian helposti mahdollisuuden. ... (AL 24.9.2008, A2)

Etusivun konkreettinen selitys kouluampumiselle on se, että *asetta ei takavarikoitu*. Tämä selitys ja syytös toistuu lehden sivuilla monien päivien ajan. Myös toimittajien kirjoittamissa kolumneissa syytöstä jatketaan ja syytös henkilöidään: *komisario ei ottanut kaverilta pistoolia*

---

⁶ Tarinasta ei tule varsinaista rikostarinaa myöskään sen vuoksi, että Kauhajoen kouluampuja ampui itsensä, eikä kuulustelu ja rikoksen selvittäminen käynnistynyt.

pois. Tekstissä näkyy huoli siitä, että kontrolli ei toimi eikä toimittaja tiedä *mihin tässä voi enää luottaa* eikä *yhteiskunnan rahkeet riitä heitä* (sekopäitä) *hillitsemään*. Artikkelin otsikoitu *Miksi ei opittu?*

Minkä ihmeen takia kokenut komisario ei ottanut kaverilta pistoolia pois? Viranomaiset sanoivat selvittävänsä poliisin toiminnan. Se nyt on pienintä, mitä tällaisen jälkeen voi luvata... Jos ei poliisi opi yhdestä kerrasta, mihin tässä voi enää luottaa. Sekopäitä kulkee irrallaan, mutta yhteiskunnan rahkeet eivät riitä heitä hillitsemään... (AL 24.9.2008, A7.)

Lokakuussa 2008, kuukausi Kauhajoen kouluampumisen jälkeen pidettiin kunnallisvaalit. Vaalien alla lehden kritiikki poliitikkoja kohtaan tulee entistä kärkevämmäksi. Seuraavassa toimittaja kommentoi TV:n vaalitenttiä, jossa esiintyy suurimpien puolueiden puheenjohtajat. Oppositiojohtajaa arvostellaan *vaisusta linjasta*, kun hän ei ryhdy vaatimaan *poliisiministerin eroa*. Vertaus ladatusta aseesta on ilmeisesti toimittajan kevennys, mutta tässä hyvän maun rajoilla.

Kauhajoen ampumatragedia antoi Urpilaiselle käteen, öh, ladatun aseensa, mutta laukaisematta se jäi. Toistuvat joukkomurhat ja poliisihallinnon kaaos eivät saa suomalaista oppositiojohtajaa vaatimaan poliisiministerin eroa. Urpilaisen linja oli vaisu aselain hidastelun kritiikki ja vaatimus sosiaaliviranomaisten lisäämisestä. ...Pääministeri Vanhanen muistutti, että suurimmalla kuntapuolueella demareilla on ollut mahdollisuus palkata lisää sosiaalitätejä. (AL 2.10.2008 A8)

Tekstistä kuuluu lehden ääni. Toimittaja käyttää kouluampumisista nimitystä *toistuvat joukkomurhat*, jotka olisi voitu välttää jos sisäministeri olisi hoitanut tehtävänsä ja poliisihallinto olisi kunnossa. Esimerkki näyttää myös, miten lehden ääni sekoittuu niiden ääniin, joiden puhetta kommentoidaan. Lukija ei tiedä täsmälleen, mitä henkilöt ovat itse sanoneet. Emme tiedä, onko pääministeri käyttänyt sosiaalityöntekijöistä nimitystä *sosiaalityöntekijät*, vai onko se toimittajan kategorinen tulkinta. Tämä on aineistossa ainoa viittaus sosiaalityöntekijöihin.

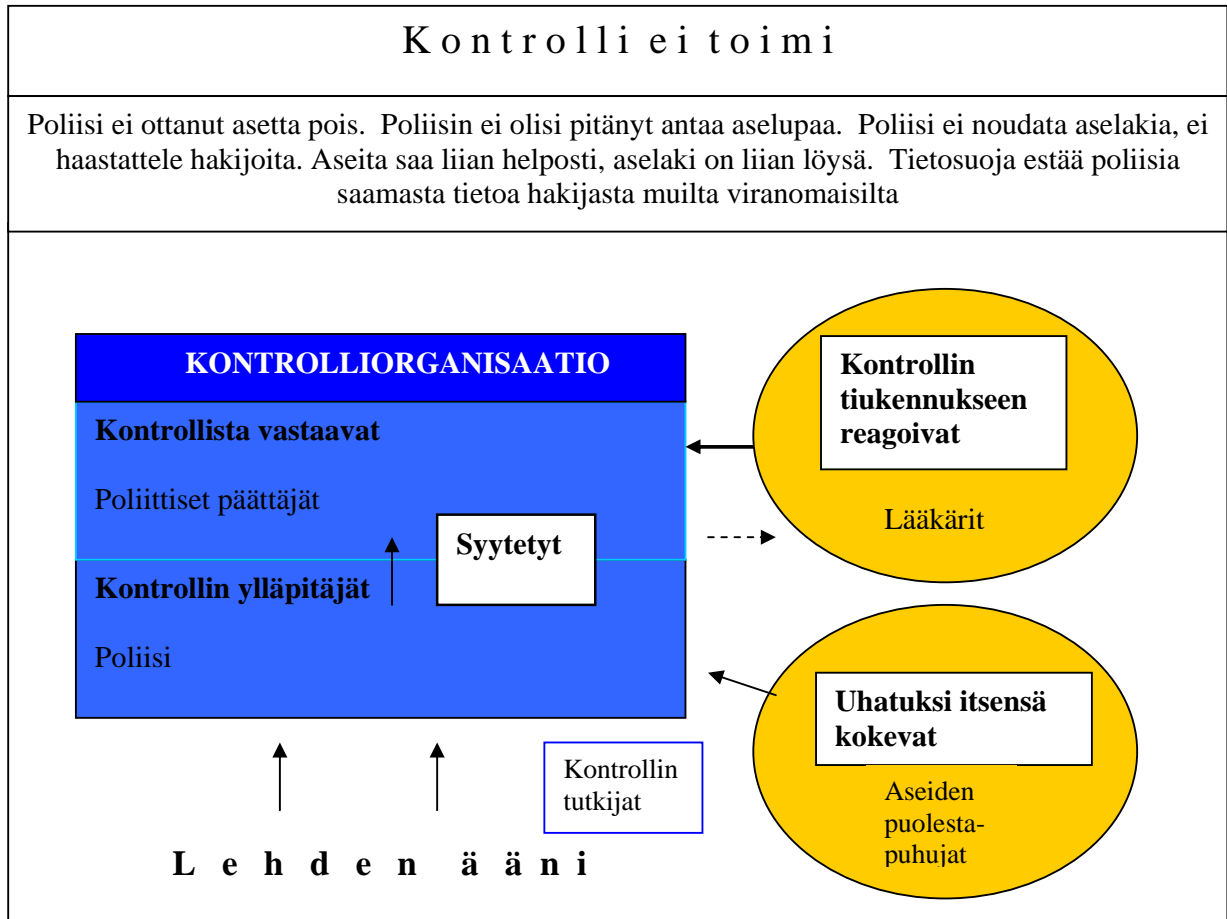
Medialla sanotaan olevan niin sanottu vahtikoiran rooli yhteiskunnassa. Aamulehti toteuttaa tätä roolia tuomalla esiin epäkohtia ja laiminlyöntejä, joita Kauhajoen kouluampumisen tapahtunutta epäiltiin tapahtuneen. Sanomalehti toimii edellisten esimerkkien osoittamalla tavalla kulttuurisen kategoriansa mukaisesti.

'Kontrolliorganisaatio' puolustautuu

Tarinan valinta määrittelee, mitä hahmoja siihen nostetaan. Kontrolli ei toimi -tarina alkaa syytöksellä, että *asetta ei takavarikoitu*. Tiedämme ketä tässä lauseessa tarkoitetaan, vaikka sitä ei mainita. Aseen takavarikointi kuuluu poliisin tehtäviin, saman poliisin, joka oli kuulustellut tekijää uhkausvideoiden vuoksi. Samalla sivulla kerrotaan myös, miten paljon Suomessa on *luvallisia aseita* ja miten aseiden voi saada *kuka tahansa*, toisin sanoen aselaki ei ole tarpeeksi tiukka. Lause pitää sisällään syytöksen aselakia säätelevää järjestelmää kohtaan. Nämä tekevät ymmärrettäväksi sen, mitkä hahmot ilmestyvät ensimmäiselle aukeamalle suurten otsikoiden ja kuvien kera: poliisi, ja poliisin toiminnasta vastaava, hierarkiassa seuraava, sisäministeri.

Kuvassa 1 on esitetty pelkistään Kontrolli ei toimi -tarina, siihen liittyvät syytökset ja niiden laajennukset. Syytökset laajenevat väittäen, että poliisi antaa yleensä aselupia liian löysin perusteiden, eikä ensikertalaisiaakaan hakijoita aina haastatella. Keskustelua käydään myös tietosuojasta, jota säädellään lailla liian tiukasti mikä estää viranomaisten välisen tiedonsaannin. Kuvassa esitetään myös tarinoiniin nostetut hahmot, jotka on koottu kategoriaryhmiksi. Poliisin kategoriaan kuuluvia hahmoja kutsun 'kontrollin ylläpitäjiksi'. 'Kontrollista vastaavien' -ryhmään kuuluvat poliittiset päättäjät, mm. pääministeri, sisäministeri, muut ministerit, hallituksen ja opposition edustajat. 'Kontrollin tutkijoita' edustaa kaksi alan professoria, jotka kommentoivat aselakia ja yksittäisen poliisin syyllisyyttä. Lisäksi tarinassa esiintyy 'uhatuksi itsensä kokevat', joita ovat mm. asekauppiaat ja metsästyksen harrastajat sekä 'kontrollin tiukennukseen reagoivat' lääkärit. Nuolet esittävät syytösten suunnan.

Kuvan taustalla on 'lehden ääni', jolla tarkoitan lehden toimijoita, jotka päättävät mitä tarinoita syntyy, miten niistä kirjoitetaan, mitkä tarinat väistyvät ja mitä jatketaan. Päätöksiin vaikuttaa ympärillä oleva media-avaruus, lukijoiden ja asiantuntijoiden mielipiteet, mutta valinnan tekee lehti. Siksi 'lehden äänen' merkitys tarinan rakentamisessa ja ongelman määrittelyssä on suuri. Esittelen hahmot tarkemmin seuraavissa kappaleissa.

Kuva 1. Kontrolli ei toimi -tarina ja sen rakentamisessa käytetyt kategoriaryhmät.

Poliisiylijohtaja astuu esiin ensimmäisenä ja näyttävästi 'kontrollin ylläpitäjien' edustajana ja vastaa poliisin toimintaa koskeviin kysymyksiin. Apulaispoliisipäälliköltä ja ylikonstaapelilta kysytään tapahtuman yksityiskohdista, mutta ei pyydetä arvioimaan poliisin toimintaa. Tapahtuman tutkintavastuun siirryttyä Keskusrikospoliisille kysymyksiä alettiin esittää myös KRP:n tutkinnanjohtajalle ja rikosinsinöörille. Tampereen poliisipäälliköltä pyydetään myös kommenttia ja hän *sysää vastuuta lainsäätäjille*.

Kauhajokelainen rikoskomisario nostetaan Kontrolli ei toimi -tarinan syylliseksi, josta syntyy tarinan sisälle uusi rikostarina. Poliisin tehtävät on kirjattu lakiin, jonka mukaan heidän tehtävänsä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen ja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen (Poliisilaki 7.4.1995/493, 1§).

'Kontrollin ylläpitäjää' syytetään laiminlyönnistä, siitä että se ei pystynyt takaamaan turvallisuutta. Kulttuurinen kategoria ei tässä tapauksessa päde, mikä tekee asiasta uutisen. Poliisin laiminlyönti on konkreettinen teko, joka halutaan osoittaa Kauhajoen kouluampumisen syyksi. Teko voidaan tutkia ja jos syyllisyys todetaan, asianomainen voidaan tuomita. Konkreettisuus saa selityksen näyttämään selkeältä ja ratkaisun yksinkertaiselta.

Poliisiylijohtaja, poliisin ylimpänä edustajana, puolustaa syytetyn poliisin toimintaa useaan otteeseen. Hän korostaa, että paikallinen rikoskomisario *oli kokenut poliisi* joka *teki ratkaisunsa sen materiaalin pohjalta, mikä oli käytettävissä*. Toisin sanoen, kontrolli toimi kuten pitikin. Hän tuo esiin myös poliisin tunnelmia. Poliisiylijohtaja ylittää tässä mielestäni kategorialleen ominaisen toiminnan rajat. Hän tuo esiin myös inhimillisen kärsimyksen, ja viittaa syytetyn poliisin vointiin: *esitutinnan kohteena oleva poliisi voi 'olosuhteisiin nähden hyvin'* ja paikallisten poliisien kokemuksiin, jotka *kokevat sen (syyllisyyden) erittäin raskaana*.

Paatero kertoi, että esitutinnan kohteena oleva poliisi voi 'olosuhteisiin nähden hyvin'. ...Yleisemmin kauhajokelaisten poliisien tunnelmat ovat varsin matalalla. Heitä huolestuttaa annettu kuva, jonka mukaan koko poliisikunta olisi tehnyt jotain väärin. Tietyllä tavalla heitä kaikkia epäillään syylliseksi. He kohtaavat sen asian päivittäin kylällä ja kokevat sen erittäin raskaana tällä hetkellä, Paatero kertoi. (AL 2.10.2008, A4)

Yhtä aikaa poliisiylijohtajan kanssa kuvaan astuu relevantti poliitikko, poliisitoiminnasta vastaava, kokoomuslainen sisäministeri. Häntä ja poliisiylijohtajaa nimitetään *kaksikoksi*, jotka *joutuvat tiukkaan tenttiin*. Sisäministeri joutuu heistä kahdesta huomattavasti ankaramman arvostelun kohteeksi. Häntä syytetään siitä, että aselain uudistus on edennyt hitaasti eikä poliisin toimintaa ole valvottu riittävästi. Sisäministeristä tulee selkeästi selontekovelvollinen. Arvosteluun yhtyy pian oppositio, joka astuu esiin hallituksen standardiparina ja vaatii sisäministerin eroa. Sisäministeri puolustautuu, koska *selkeitä laiminlyöntejä ei ole*.

Pitäisi löytää selvä syy, miksi pitäisi erota. Selkeitä laiminlyöntejä ei ole, puolustautui kiihtynyt Holmlund. (AL 25.9.2008, A4.)

Hän toteaa monessa yhteydessä, ettei aio erota ja eroaminen olisi *rintamakarkuruutta*. Sen sijaan hän *lupaa aselainsäädännön tiukennuksia*.

Eroaminen olisi rintamakarkuruutta, sanoo sisäministeri ja lupaa tuoda aselainsäädännön tiukennukset eduskuntaan ensi keväänä (AL 25.9.2008, etusivu A1.)

Opposition standardipari hallitus ja sen edustajana kokoomuksen hallitusryhmän vetäjä puolustaa sisäministerin toimintaa antamalla hänelle *täyden tukensa*. Puheenvuorot edustavat 'kontrollista vastaavien' kategoriapiirteitä, olemme tottuneet kuulemaan poliittisten päättäjien lupauksia ja täyden tuen antamista.

Kontrolli ei toimi -tarina nostaa esiin suuren joukon 'kontrolliorganisaation' edustajia rikoskomisariosta aina ylimpään poliittiseen johtoon saakka. Viitataan myös EU-direktiiveihin. Aselain yhteydessä tulevat esiin myös Jokelan kouluampumista tutkiva työryhmä, tietosuojavaltuutettu, oikeusministeri ja puolustusministeri. Heidän lisäksi aselain kehittämisestä ja poliisin toiminasta pääsee näkemyksensä esittämään kaksi kontrollin tutkijaa, rikosoikeuden ja valtiosääntöoikeuden professori. Asiantuntijoiden nimissä ei ole yllätyksiä, ei myöskään siinä mitä he sanovat. Heidän velvollisuuksiinsa kuuluu taata valtakunnan turvallisuus ja järjestys. Syyllisiä etsittäessä yritetään todistaa, että joku ei ole hoitanut velvollisuuksiaan ja se jota syyllistetään, puolustautuu.

Lääkärit reagoivat

Kontrolliorganisaation ulkopuolelta puheenvuoron saa kolme lääkäriä kun kiistellään, kenellä on vastuu aseluvan antamisesta, poliisilla vai lääkäriillä, joka voi antaa lausunnon hakijan terveydentilasta. Yksi lääkäreistä on Puolustusvoimien psykiatrinen erikoislääkäri, mikä selittyy sillä, että Kauhajoen ampujan tiedetään keskeyttäneen armeijan. Ajatellaan, että jos poliisi olisi tiennyt tämän, hän olisi voinut jättää aseluvan myöntämättä. Lääkäri katsoo, että armeijan tehtävä ei ole kertoa keskeyttämisestä eteenpäin, koska siihen *ei ole lainsäädäntöä, jonka mukaan tällaisista asioista voitaisiin tiedottaa*. Hän ei ota vastuuta armeijalle.

Puolustusvoimien pitkäaikainen psykiatrinen erikoislääkäri Matti Ponteva sanoo, että tietoja armeijan keskeyttäneistä ja mahdollisesta jälkihoidosta on vaikea antaa tai edes tietää. – Meillä ei ole lainsäädäntöä, jonka mukaan tällaisista asioista voitaisiin tiedottaa... (AL 27.9.2008, A4.)

Yksi lääkäreistä on lääkäriliiton varatoimitusjohtaja, jonka kanta on jyrkkä. Aselupien myöntämisestä vastuun pitää olla poliisilla, ei lääkäriillä. Lääkärit eivät anna periksi omasta kannastaan: *poliisiviranomainen on lupaviranomainen... ja sillä selvä*.

Yksikään lääkäri ei pysty näkemään tulevaisuuteen. Poliisiviranomainen on lupaviranomainen, ja jos siellä syntyy vähänkin epäilystä siitä, ettei asetta pitäisi antaa niin sitten sitä ei anneta ja sillä selvä, perustelee (lääkäri)liiton varatoiminnanjohtaja Risto Ihalainen. (AL 1.10.2008, A6.)

Sisäministeri ihmettelee lääkärien vastahakoisuutta, ja sanoo sitä *hämmästyttäväksi*:

Lääkäriliiton vastahakoisuutta osallistua poliisin kanssa aselupien myöntämisprosessiin Holmlund kommentoi hämmästyttäväksi. – Koen, että jokaisen tahon pitäisi miettiä, miten turvallisuutta pystytään parantamaan, Holmlund sanoi. (AL 2.10.2008, A4)

Lääkäreille yritetään sälyttää kontrollin kiristämisen myötä enemmän vastuuta. Keskustelu kontrolliorganisaation ja lääkärien kesken synnyttää debatin, kun kontrolliorganisaatio pyrkii sälyttämään vastuuta organisaation ulkopuolelle. Tekstiotteista voi tulkita, että lääkärikategoria on näistä kahdesta vahvempi, eikä ota syytöksiä vastaan.

Kontrollin kiristäminen uhka 'aseiden puolestapuhujille'

Omaa asiaansa ajavat Kontrolli ei toimi -tarinassa myös 'aseiden puolestapuhujat', joita on esimerkiksi Kivääriyhdistyksen puheenjohtaja, asekauppias, ampumaurheiluliiton toiminnanjohtaja, metsästisyhdistyksen jahtivouti ja kaksi metsästysseuran jäsentä. Heidän ääntään kuullaan jo ensimmäisenä päivänä kouluammunnan jälkeen. Asekauppias ennakoii, että heitä *tullaan syyllistämään* ja korostavat, etteivät *pelkät aseet tee murhia*. He pelkäävät että jos lainsäädäntö tiukkenee, *tällaiset harrastukset voivat vallan loppua*. He puolustavat elinkeinoaan ja harrastustaan.

Olen ihan varma, että nyt tullaan syyllistämään niin urheilijat kuin myyjätkin, Lähdeniemi (asekauppias) huokaa... Jos nämä aseet kiellettäisiin, 'aseaman valinnasta' niitä saa joka mies tällaisiin tarkoituksiin. (AL 24.9.2008, A5.)

Juupajoen metsästysseuran jahtivouti Urho Äikäs muistuttaa, etteivät pelkät aseet tee murhia. – Jos joku halua tehdä tuollaista, niin kyllä ase tai keino aina jostain löytyy, Kalevi Saarinen toteaa. ... - Jos liian tiukaksi vedetään, tällaiset harrastukset voivat vallan loppua, Seppo Salonen sanoo. (AL 28.9.2008, A5.)

Edellinen tekstiote on sunnuntain 28.9. lehdestä, jossa on laaja artikkeli metsästyksestä. Etusivulla on puolen sivun kuva, jossa on metsästäjä ase kädessä tähytystornissa. Kuvateksti kertoo, että *metsästys on syksyn kohokohta*. Sisäisivulla on lähes koko sivun artikkeli ja kuva metsästysseurueesta. Ampuminen ja aseet esitetään syksyiseen metsästysharrastukseen kuuluvana osana. Edellisten päivien otsikot kirjoittavat aseista kriittisesti: *Lupa, jota ei pidä*

olla, Mihin näitä aseita tarvitaan?, Sotilasaseiden pienoismallit pitää kieltää, Aselaki tiukentuu, mutta esitys etenee tuskastuttavan hitaasti, Suomen aseluvut nousivat maailman otsikoihin jne. Sunnuntaina, viisi päivää kouluampumisen jälkeen asekeskustelu palautetaan ikään kuin takaisin arkeen: aseet kuuluvat suomalaiseseen syksyyn ja hirvijahtiin, puhutaan aselain kiristämisestä mitä tahansa.

Tyhjyyteen kolisevia sanoja

Lehti alkaa rakentaa Kontrolli ei toimi -tarinaa lehden etusivulla ja syytetyksi tulee koko 'kontrolliorganisaatio' sekä sen yksittäiset toimijat. Kun tämä linja on valittu, kategorioiden edustamat hahmot ilmestyvät tarinaan kuin tilauksesta ja jatkavat valittua tarinaa. Syytetyt tai heidän puolestapuhujansa puolustautuvat. Lääkäreissä ja aseiden puolestapuhujissa vaatimukset kontrollin tiukentamisesta aiheuttaa reagointia tai koetaan uhkana. Kontrolli ei toimi -tarina on suurelta osin poliittista puhetta; poliittista järjestelmää syytetään ja sen edustajat vastaavat odotetulla tavalla. Repliikit ovat ikään kuin valmiiksi kirjoitettuja. Aamulehden toimittaja Matti Posio kuvaa tätä puhetta Juice Leskisen sanoin *tyhjyyteen koliseviksi sanoiksi* otsikolla *Ensi viikko, Matti Posio ennustaa*.

Ikuisesti kolisevat sanat tyhjyyteen, on jälleen tuskan viitta hartioilla. Juice Leskisen sanat palautuivat mieleen, kun media Kauhajoen joukkomurhan jälkeisenä iltana täyttyi huolestuneista poliitikoista, virkamiehistä ja eri alojen asiantuntijoista. He sanoivat kaikki oikeat asiat. He olivat huolissaan kaikista oikeista kysymyksistä. He lupasivat harkita juuri niitä lakimuutoksia ja perustaa juuri ne työryhmät, joita tarvitaan. Kaikki oli täsmälleen kuin Jokelan joukkomurhan jälkeen viime marraskuussa. Ensi viikolla sama puhe jatkuu... (AL 28.9.2008, Asiat, 27)

Kontrolli ei toimi -tarina muodostaa aineistossani suuren osan Kauhajoen kouluampumiselle annetuista selityksistä. Voi ajatella, että tämä selitys on konkreettinen ja yksinkertainen. Oli helppoa aloittaa yhteiskunnallisen ratkaisun etsiminen aselain muuttamisesta. Se oli Kauhajoen kouluampumisesta kertovan uutisoinnin pääteema kaikissa muissakin tiedotusvälineissä (Hakala 2009a, 81). Se vie paljon tilaa ja huomiota muulta keskustelulta. Sen myös *annetaan* viedä paljon tilaa. Voi ajatella, että näin säästyään muilta selityksiltä, joita on hankalampi antaa.

7.2 Netti luo puitteet

Kontrolli ei toimi -tarinan lisäksi kouluampumista aletaan selittää jo ensimmäisenä päivänä myös internetillä. Erityisesti korostetaan internetin osuutta kouluampumisten kopioinnissa. Keskustellaan myös jonkin verran yleisesti median, television, elokuvien ja musiikin huonoista vaikutuksista, jotka katson kuuluvaksi samaan teemaan internetin kanssa. Tiivistäen tarina selittää, että **Kauhajoen kouluampuja sai internetistä mallin ja rohkaisun teolleen. Ilman internetin antamia puitteita kouluampumista ei olisi tapahtunut.** Kutsun tätä tarinaa nimellä **Netti luo puitteet.**

Lehden avaus – internet yhdistetään kouluampumiseen

Ensimmäisen päivän ensimmäinen internetiä käsittelevä artikkeli on otsikoitu *Internetin julkisuushyöty yhdisti Saarta ja Auvista*. Seuraavalla aukeamalla otsikko kertoo, että *Youtube on täynnä ihannoitua kouluammuskeluja kohtaan*. Lehden ääni aloittaa internet-selityksen omin voimin. Asiantuntijoita ei heti tuoda esiin. Ensimmäisen päivän lehti viittaa ainoastaan netin tuntijoihin termillä nettiväki, jonka mukaan *ampujaksi epäilty löytyi alle tunnissa, hänen tiliään käytettiin vielä tiistaiaamuna*.

Otsikot sisältävät internetin termejä kuten *Youtube* ja *tili*. Lukijoiden oletetaan olevan internetin käyttäjiä, jotka ymmärtävät, mitä nämä termit tarkoittavat. Internet on kuitenkin edelleen arkipäivää vain osalle ihmisistä. Tätä todistaa esimerkiksi se, että aseiden antamisesta syytetty kauhajokelainen rikoskomisario sanoi oikeudessa, ettei hallitse internetin käyttöä, eikä ymmärrä kunnolla englantia (AL 5.12.2009, A6). Vaikka otsikot ja termit jäävät osalle lukijoista hämäräksi, ne välittävät lukijoille viestin internetissä piilevistä pelottavista vaaroista.

Kauhajoen tapahtumaa verrataan välittömästi edellisiin kouluampumisiin ja aletaan etsiä yhtäläisyyksiä. Vahvana yhdistävänä tekijänä pidetään sitä, että ampujat liikkuvat paljon netissä ja hakevat sitä kautta teoilleen *julkisuushyötyä*.

Myös internet ja sen tuoma julkisuushyöty yhdistävät miehiä. Auvinen julkaisi ennen tekojaan Youtube-palvelussa videoita, joissa hän muun muassa ampui omena. Saari vastaavasti latoi Youtubeen viime perjantaina useamman videon, joissa hän käyttää asettaan ampumaradalla. ...Molemmat ilmoittivat teoistaan vain noin tuntiä ennen surmatöiden alkamista nuorison suosimassa IRC-galleriassa. (AL 24.9.2008, A6.)

Kauhajoen ja Jokelan ampujien nettiin jättämiä viestejä kutsutaan myöhemmin *mediatiedotteiksi*.

Kauhajoen ja Jokelan murhaajat jättivät YouTubeen viimeisimmät viestintä, ne tehtiin median tähden. Ne eivät olleet viimeisiä viestejä lähimmille, ne olivat mediatiedotteita (AL 28.9.2008, Asiat, 23.)

Otsikoissa viitataan myös siihen, että internetissä on kouluampumisia ihannoivia ryhmiä. Näillä niin sanotuilla *vihayhteisöillä* tarkoitetaan virtuaalisia yhteisöjä, joiden jäsenet inhoavat tai vihaavat jotain ilmiötä tai ympäröivää maailmaa.

Youtube-videopalvelusta löytyi eilen iltapäivällä useita sivustoja, joissa käyttäjät kertovat ihannoivansa maailmalla tapahtuneita kouluampumisia ja harrastavansa aseita. Internetin keskustelufoorumeilla jaettiin linkkejä useiden eri nimimerkkien käyttäjä sivuille. (AL 24.9.2008, A8.)

Kolumnissa *Arjen kauhua* mennään vielä pidemmälle ja kirjoitetaan, että internetissä virtuaalimaailma ja reaali maailma sekoittuvat keskenään. Ampumiset tapahtuvat itse asiassa netissä, ja ihmiset ovat vain kuvia ampujien mielessä. Samalla esitetään usein toistuva syyte siitä, että media on ampujien palveluksessa tuoden heille heidän kaipaamaansa julkisuutta.

Murhat eivät oikeasti tapahtuneet Jokelassa tai Kauhajoella vaan netissä. Koulut ja ihmiset olivat vain harvinaisen onnistunut kuvamanipulaatio surmaajien mielessä. Media tekee viimeisen palveluksen tappajille tiedottomalla pikkutarkasti surmatöiden vaiheista, nyt kun he eivät enää itse pysty. (AL 5.10.2008, Ihmiset, 9.)

Kolumnistit ja tapahtumasta kirjottavat toimittajat esittävät yhteydet internetiin faktana, yleisenä käsityksenä. Internet-selitys astuu esiin 'kuin tilauksesta', sen esiin nostamista ei tarvitse perustella.

Kontrollia lisättävä

Toisena päivänä kouluampumisen jälkeen lehti kutsuu mukaan asiantuntijoita, joita ovat tässäkin tarinassa ensimmäisenä 'kontrollin ylläpitäjien' eli poliisin edustajat. Puheenvuoron saavat Kauhajoen kouluammunnan tutkinnanjohtaja, Seinäjoen apulaispoliisipäällikkö ja Etelä-Suomen lääninhallituksen poliisiosaston tiedottaja. Internetin vaikutusta lähdetään pohtimaan kontrollin näkökulmasta. Poliisi ei ole varma, onko kouluampujilla ollut yhteyttä toisiinsa internetissä, mutta lehti nostaa mahdollisen yhteyden otsikkoon: *Poliisi uskoo, että*

Kauhajoen ja Jokelan ampujat saattoivat olla nettituttavia. Poliisin sanomana tämä epäily saa painoarvoa, vaikka tietoa ei ole varmistettu.

- Kyllähän nämä teot vaikuttavat niin samankaltaisilta, että pitäisin ihmeenä, jos jotakin yhteistä ei löytyisi, Neulaniemi (tutkinnanjohtaja) tiivistä (AL 25.9.2008, A5).

Heti poliisin ilmestyttyä tarinaan aletaan kysyä, valvooko poliisi internetiä riittävästi. Käy ilmi, että poliisin pääsy internetin videopalveluihin on turvallisuussyistä osittain estetty. Poliisin toimintaa valvovan Länsi-Suomen lääninhallituksen edustaja puolustaa poliiseja sanoen, että poliisilla *ei ole aikaa penkoa* aseluvan hakijan nettikeskusteluja tai videoita. Asiaa ei ole ohjeistettu. Poliisi *ei voi mitään*, jos hakija jättää asioita kertomatta. He ovat tehneet kaiken voitavansa.

Käytännössä poliisilla ei ole aikaa penkoa aseluvan hakijan internetissä käymiä keskusteluja... Tätä ei ole mainittu myöskään sisäministeriön ohjeissa. Markku Välimäki Länsi-Suomen lääninhallituksesta kertoo, että ainakin Tampereella haastattelussa kysytään, minkälaisia internetsivuja hakija käyttää. – Sille emme sitten voi mitään, jos hakija ei näistä asioista kerro. (AL 25.9.2008, A6.)

Keskustelu internetin vaaroista johtaa vaatimukseen kontrollin lisäämisestä ja valvontaan erikoistuneen 'cyberpoliisin' perustamisesta. Lehden mukaan Suomen poliisin internetin seuranta on *surkeissa kantimissa* ja verkkovalvojien määrä ja toimintamahdollisuudet ovat riittämättömät. Tätä kantaa puolustamaan on valittu sisäministeriön ylitarkastaja ja oikeusministeri, samoin sisäministeriön työryhmä, jonka jäseniä rikosylikonstaapelia ja krp:n rikosinsinööriä asiasta haastatellaan. IRC-gallerian viestintäjohtaja lupaa myös laittaa rajoituksia nuorten suosimille sivuille ja lupaa poistaa sivuilta aseellaosoittelukuvat.

Internetiä vaaditaan kuriin lisäämällä poliiseja ja valvontaa. Halutaan saada elämä takaisin raiteilleen. Hakalan mukaan kouluampuminen osoitti, että suomalainen ylpeys, korkealle kehittynyt tietoyhteiskuntakin voi haavoittua. Tarvitaan "symbolisen johtajuuden" palauttamista, jota pyritään saamaan takaisin tekojen avulla, kontrollia lisäämällä (Hakala 2009b. 29).

Keskustelu monipuolistuu

Nettitarinalle on ominaista viranomaisverkoston runsas esiintuominen ja vaatimukset kontrollin lisäämisestä. Jonkin verran ääntään saavat kuuluviin myös nuorisotyön

asiantuntijat, joiden kautta nettiä koskeva keskustelu monipuolistuu. Artikkelissa *Netistä löytyy kavereita hyvään ja pahaan* haastatellaan Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen verkkopedagogia, ja Nuorisotoimen koordinaattoria Pelastakaa Lapset ry:stä. Artikkelin on kuvitettu isolla hyvän ja pahan tiedon puulla, jossa on kaksi omenaa: toinen kaunis punainen ja toinen mädäntynyt. Artikkelin kertoo, että netissä on sivustoja, jotka edustavat *pahaa*. Verkkopedagogi kuitenkin lisää tähän, että netin antama vertaistuki on *sekä* hyvää *että* paha.

Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat tekivät Youtubesta ja muista nettipalveluista pelottavia. Paha edustavat tälläkin hetkellä netissä olevat sivustot ja yhteisöt, joilla ihannoidaan kouluammuskeluja, lietsotaan ihmisvihaa ja poseerataan aseiden kanssa... Kuikan (verkkopedagogi) mukaan internetistä on helppo hakea vahvistusta sellaiselle, mitä kukaan ei tosielämässä hyväksyisi... Internet antaa vertaistukea niin hyvään kuin pahaan. (AL 25.9.2008, A6.)

Nuorisotoimen koordinaattori kertoo nuorilta kuulemiaan mielipiteitä, joiden mukaan netti on vain kanava, jossa voi kertoa mielipiteensä, sitä ei pidä syyllistää. Hän myös kertoo, että nuorten vastuuntunto netissä on lisääntynyt.

Nuorisotoimen koordinaattori Leena Pantsu Pelastakaa Lapset ry:stä valvoi nuorten kriisikeskustelua tiistaina Irc-galleriassa. Samalla, kun lapset ja nuoret kävivät läpi pelkoa ja surua, kokivat nuoret turhauttavaksi sen, että internetiä syyllistetään. Nuorten mielestä internet on vain kanava, jota pitkin kaikenlaiset ihmiset pääsevät kertomaan mielipiteitään. Samalla Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat ovat lisänneet nuorten vastuullisuutta internetissä. Huolestuttaviin nettisivuihin puututaan entistä enemmän. (AL 25.9.2008, A6)

Nuorisotyön asiantuntijoiden puheenvuorot ovat esimerkkejä selityksistä, jotka eivät yksinkertaista eivätkä yleistä. Internetiä voi katsoa monelta eri puolelta ja se, kuten elämän ilmiöt yleensä, ovat moniulotteisia eivätkä pelkästään hyviä tai pahoja. He tuovat esiin, että internet antaa vertaistukea ja kriisiapua esimerkiksi juuri kouluampumisen kaltaisen, järkyttävän tapahtuman sattuessa. Nuorisotyön asiantuntijoiden tehtävä on tehdä nuorten todellisuutta ymmärrettäväksi. Heidän kategoriapiirteisiinsä kuuluu kertoa, mitä todellisuus on *nuorten mielestä*.

Internet – väline vai olemisen muoto

Internet liitetään itsestään selvänä selityksenä Kauhajoen kouluampumiseen. Sen kerrotaan luovan tapahtumalle puitteet. Se mahdollistaa vihayhteisöjen toiminnan, tekojen kopioinnin ja tuo tekijöille heidän kaipaamansa julkisuutta levittämällä uutisen heti ympäri maailman.

Tarinoissa esiintyy myös niitä, jotka väittävät vastaan. Kolumnissa *Mediatiedotteita* toimittaja kritisoi mediaan kohdistuvaa syyttelyä ja puolustaa omaa alaansa.

Kauhajoen jälkeen on taas varovasti syytelty mediaa: internetille pitäisi tehdä jotain ja sekä Jokelan että Kauhajoen tapahtumien taustalta löytyy raskasta metallimusiikkia ja tietokonepelejä. Mediassa on varmasti syynsä, mutta yleisemmällä tasolla kuin sillä, että joku kuuntelee väärää musiikkia. Media on osatekijä Kauhajoen tapahtumissa, koska maailma on niin läpeensä medialisoitunut. Media on osatekijä, koska se on olemassa. (AL 28.9.2008, Asiat, 23.)

Hän kiinnittää huomiota myös asiaan, joka muissa artikkeleissa jää vähälle huomiolle. Internet nähdään niissä välineenä, jota kouluampuja käytti tekoa suunnitellessaan ja siitä maailmalle kertoessaan. Sukupolvien välillä on kuitenkin suuri ero kun on kyse mediasta. Nuorille internet ja media yleensä ovat enemmän kuin välineitä, ne ovat *olemisen muoto*.

Mediassa olemisesta on etenkin nuorille muodostunut niin vahva olemisen muoto, tapa elää, että kun on oikein eksynyt, sinne haluaa edes viimeisenä tekonaan (AL 28.9.2008, Asiat, 23.)

Keskusteluun osallistuvat toimittajat ja asiantuntijat puhuvat paljon *nuorista*; miten nuoret käyttävät internetiä ja miten he siihen suhtautuvat. Puhutaan nuorten puolesta. Koska nuorten omia mielipiteitä ei kysytä, keskustelu jää yksipuoliseksi. Nuorten oma näkökulma internetin merkityksestä heidän sukupolvelleen jää kertomatta.

7.3 Suomi on kova yhteiskunta

Kauhajoen kouluampumista aletaan selittää pian myös suomalaisen yhteiskunnan kautta. Sen sanotaan olevan väkivaltainen ja kova, suuri aseiden määrä on osoituksena tästä. Historiammekin on täynnä sotia ja väkivaltaa. Erityisesti nuorille asetetaan Suomessa kovia paineita. Laman jälkeen vanhemmat on ajettu ahtaalle, eivätkä he pysty huolehtimaan lasten hyvinvoinnista. Myös ylikorostunut taloudellinen liberalismi ja ahneus nakertavat yhteiskuntaa. Tätä tarinaa kerrotaan ulkomaisten lehtien, ulkomaisten toimittajien ja amerikkalaisen taloustieteilijän kautta. Äänensä tuovat tässä yhteydessä mielipidepalstalla kuuluviin myös sosiaalipsykologi ja lukiolainen. Tämän tarinan mukaan **Kauhajoen kouluampumista selittävät suomalaiselle yhteiskunnalle tunnusomaiset piirteet, väkivalta ja kovat arvot**. Kutsun tätä tarinaa nimellä **Suomi on kova yhteiskunta**.

Suomikuva – aseita, väkivaltaa ja himmelikyliä

Ensimmäisen päivän lehti ottaa esiin muualla maailmassa julkaistut uutiset otsikolla *Suomen aseluvut nousivat maailman otsikoihin*. Artikkelissa kerrotaan, että uutinen levisi heti ympäri maailman ja oli *ykkösuutisena* monien ulkomaisten lehtien nettisivuilla. CNN, BBC, Englannin ja Ranskan päälehdet ja pohjoismaiset iltapäivälehdet kertovat, että Suomessa on paljon aseita väkilukuun nähden, brittiläisen Sky Newsin mukaan kolmanneksi eniten USA:n ja Jemenin jälkeen. Myös televisiouutisissa kerrotaan pian tapahtuman jälkeen, miten asia muualla uutisoidaan. Tästä voi päätellä, että pidetään tärkeänä kertoa suurelle yleisölle, mitä muu maailma meistä puhuu, että olemme ”ykkösuutinen”. Ulkomainen media on näissä uutisissa asiantuntija ja auktoriteetti, jonka äänen annetaan kuulua ja jonka luomaa Suomikuva seurataan tarkasti. Kauhajoen kouluampumista selitettiin ulkomailta aseiden suurella määrällä. Saivatko ulkomaiset lehdet aiheen tähän asekeskusteluun suomalaisesta mediasta vai päinvastoin? Tässä tutkimuksessa ei ole selvitetty, mistä asekeskustelu alun perin sai alkunsa. Uutisten jatkuva kierto ja lainaukset eri lähteistä on niin nopeaa, että keskustelun alkuperän selvittäminen voisi olla vaikeaa.

Suomi on kylmä maa, kertoo kolumni otsikolla *Väkivallan kotimaa*. Siinä lehden kolumnisti kertoo kollegalleen, japanilaiselle toimittajalle Kauhajoen kouluampumisesta ja Suomen väkivaltaisesta todellisuudesta.

Arvaat kai, miksi soitan, Yokon ääni kuuluu kännykästä. Arvasin. Viimeksi puhuimme Jokelan jälkeen. Kylmän maan väkivaltainen todellisuus oli taas iskenyt Lontoossa asuvan japanilaistoimittajan kasvoille... (AL 25.9.2008, A5.)

Samassa kolumnissa viitataan myös brittitoimittajan lausuntoon vuotta aiemmin. Jokelan kouluampumisen yhteydessä brittitoimittaja oli sanonut kouluampumisten olevan *erityisen suomalaisia tapauksia*, suomalaisilla ei ole ystäviä ja hiljaiset *himmelikyliä* masentavat.

Oliko Kauhajoen surmatyö Jokelan tavoin ’erityisen suomalainen tapaus’ – kuten brittitoimittaja Roger Boyes kirjoitti vuosi sitten The Timesiin. ...Boyes kirjoitti, kuinka Suomessa ei ole ystävyyttä eurooppalaisessa merkityksessä, kontaktit ovat virtuaalisia, himmelikylien kaamoksessa ei tapahdu mitään. Vain masennuslääkkeet rapiset pimeässä. ... (AL 25.9.2008, A5.)

Kolumnin kirjoittaja luettelee, miten väkivalta Suomessa näkyy: väkivaltaa ihannoidaan ja siitä saadut rangaistuksen ovat lieviä, aseellinen koulutus miehille on pakollista, aseita on paljon, perheriitoja ratkaistaan usein asein ja itsemurhaluvut ovat korkeita. Historiamme on täynnä sotia ja väkivaltaa, myös musiikki on sotaisaa. Kolumnisti antaa myös selityksen,

mistä väkivaltaisuus johtuu. Kulttuurinen *humus* on niin ohut että väkivalta pääsee puhkeamaan.

Toisen maailmansodan väkivaltamyllään pantiin kokonainen sukupolvi. 1970-luvun äärivasemmistolaisen liikkeen sävelin rakennettiin luokkaväkivaltaan perustuvaa yhteiskuntaa. Nämä hurmoslaulut ovat – yhtä verisen Jääkärimarssin ohella – koko kansan suosikkisävelmiä... Väkiältä puhkeaa esiin, koska kulttuurin tasoittava humus on niin ohut. ... (AL 25.9.2008, A5.)

Monet aineistossa esiintyvät kolumnit ovat taitavasti kirjoitettuja. Jotkut kirjoittajista, kuten edellä olevassa lainauksessa, ovat pitkän toimittajauran tehneitä ja julkaisseet myös kirjoja, mikä näkyy tekstissä. Kolumnit poikkeavat muista artikkeleista siinä, että niissä kirjoittaja ottaa kantaa asioihin omalla nimellään ja kirjoittaa usein henkilökohtaisesti, minä-muodossa. Kolumnit sijaitsevat lehdessä näkyvillä paikoilla, ne ovat lyhyitä ja nopeita lukea. Niissä esitetyt selitykset jäävät todennäköisesti lukijoiden mieleen.

Väkivaltakeskusteluun ei nosteta esiin montaa asiantuntijaa. Mielipiteensä saa kuuluviin vain oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija, joka ei kuitenkaan jatka keskustelua suomalaisen yhteiskunnan väkivaltaisuudesta. Hän pitää kouluampumisia *omana ilmiönään*, eivätkä ne tarkoita nuorten väkivallan lisääntymistä.

Lehden mukaan kouluampumisten kaltaisia tapauksia on kuitenkin erittäin vaikea estää ennalta. Ainakin Jokelan tapauksessa tekijä oli taustaltaan erilainen kun suurin osa suomalaisista väkivaltarikoksiin syyllistyvistä nuorista miehistä... Jokelan ja Kauhajoen ampumistapauksia Lehti kuitenkin pitää omana ilmiönään, eivätkä ne välttämättä ole merkki muun nuorten tekemän väkivallan lisääntymisestä. Kaikkiaan nuorten tekemä väkivalta on ollut kokonaisuutena laskussa 2000-luvun taitteesta, vaikka erityisen raakoja tapauksia on ollut useita viime vuodenkin aikana. (AL 25.9.2008, A7.)

Tutkija ei selitä kouluampumisia suomalaisella väkivaltaisella kulttuurilla. Sen sijaan, että esittää lisäkysymyksiä ja sanoo, että yhteiskunnassa pitäisi pohtia mitä kouluampumisten taustalla on.

Yhteiskunnan ja vanhempien vaatimukset kovia

Yhteiskunnan kovuutta kommentoi mielipidepalstalla sosiaalipsykologi otsikolla *Elämän horisontti on monilta kateissa*. Hänen mielestään Kauhajoen kouluampumista selittää se, että yhteiskunnan kovuus on ajanut vanhemmat niin ahtaalle, etteivät he pysty huolehtimaan lapsistaan.

Voi olla, että olemme menettämässä yhden sukupolven. Ensin oli lama ja sitten tuli nousun ja kasvun hullunmylly. Aluksi lasten vanhemmat masentuivat, kun heidät heitettiin yhteiskunnan reunalle. Sitten osa heistä pääsi takaisin työelämään, mutta sen kaltaiseen orjuuteen, ettei kodille ja lapsille jäänyt aikaa. Lapset jäivät emotionaalisesti heitteille. (AL 25.9.2008, A18.)

Sosiaalipsykologi on kouluampumisen kommentoijana ammatillinen asiantuntija, jonka mielipiteillä on auktoriteettiasema. Hän kirjoittaa mielipidepalstalla, mutta ammattinimike nimen alapuolella erottaa kirjoituksen 'kenen tahansa' kirjoituksista. Huomionarvoista on, että sosiaalipsykologia, psykologia tai sosiaalityöntekijää aineistossa ei haastatella. Tämä puheenvuoro perustuu henkilön omaan aktiivisuuteen lähettää kirjoitus mielipidepalstalle.

Mielipidepalstalla kirjoittaa myös lukiolainen otsikolla *Nuoret elävät kovassa paineessa*.

Nykyään yhteiskunta ihannoi jonkin sortin yli-ihmisiä. Ei riitä, että on jossakin hyvä, vaan on oltava paras. Mieluiten kaikessa. Harrastuksiin ei mennä enää nauttimaan harrastuksesta, vaan suorittamaan. Nuoret ovat vanhempien, koulun ja yhteiskunnan paineessa. Ei ihme, jos joskus alkaa hermoja kiristää. .... (AL 26.9.2008, Lukijamielipide B20.)

Edellä olevassa lainauksessa lukiolaistyttö kirjoittaa mielipidesivulle pitkän kirjoituksen. Hänellä on ollut tarve kirjoittaa ja paljon sanottavaa. Aineistossa on haastateltu nuoria hyvin vähän. Kauhajoen kouluampuja oli 22-vuotias, Jokelan ampuja 18-vuotias, molemmat nuoria aikuisia. Kuten Loseke toteaa, yhteiskunnassa kaikilla ei ole yhtä paljon valtaa määritellä sosiaalisia ongelmia (Loseke 2008, 37.) Nuorten äänet jäävät usein vahvempien väitteiden esittäjien varjoon. Mielipidepalstan kautta tähän on kuitenkin ainakin periaatteessa mahdollisuus.

Ahneus vallalla

Muut lehdet –palstalla, pääkirjoitussivulla 29.9.2008 siteerataan Talouselämässä ollutta Suomen pankin entisen pääjohtajan haastattelua, joka on puolestaan lainattu Helsingin Sanomista. Tämä on esimerkki medialle tyypillisestä 'mosaiikista', jossa teksti koostuu muista lähteistä lainatuista teksteistä. On kyse valinnasta; mitä lehtiä, mitä artikkeleita ja kenen sanomisia lainataan. Talouselämä-lehti tunnetaan talouselämän asiantuntijana ja Suomen pankin pääjohtaja, myös entinen, on korkeassa asemassa oleva suomalainen rahaviranomainen. Otsikolla *Ahneus Suomea hajottamassa* Kauhajoen kouluampuminen ja finanssikriisi rinnastetaan toisiinsa ja yhteiseksi selittäjäksi katsotaan *ahneus*, joka on vallalla koko yhteiskunnassa.

Talouselämä. Yksilöiden ahneus hajottaa Suomen, lehti otsikoi. Se muistuttaa, miten mustaa finanssi viikkoa seurasi musta tiistai Kauhajoella ja huomauttaa, miten yhteiskunta on omien asenteittemme näköinen. Suomen Pankin entinen pääjohtaja Sirkka Hämäläinen arvioi Helsingin Sanomissa maailman finanssikriisin yhdeksi syylliseksi yleisen ahneuden, mulle kaikki heti nyt – asenteen. Sama asenne leimaa koko yhteiskuntaa. (AL 29.9.2008, A2.)

Nuoret nähdään ahneuden uhreina myös myöhemmin kolumnissa *Arjen kauhua. Puhdas sydän*.

Koventunut yhteiskunta on saanut uhkaavan vastustajan: hänet, jota sen piti suojella, mutta joka jauhautui ahneuden rattaisiin (AL 5.10.2008, A9).

Kovat arvot, ahneus, taloudellinen ja poliittinen liberalismi katsotaan osasyllisiksi Kauhajoen kouluammuntaan kolumnissa *Kulisseissa. Loppujen lopuksi*. Siinä viitataan amerikkalaiseen taloustieteilijään, jonka ennustus taloudellisen ja poliittisen liberalismiin kaikkivoipaisuudesta kiistetään. Sen sijaan kirjoittajan, uusmaalaisen mediayrittäjän mukaan nyt maailmassa vaaditaan entistä enemmän kontrollia ja valtiojohtoisuutta.

Jokelan ja Kauhajoen jälkeinen Suomi on täynnä kysymyksiä. Taudin nimeä vielä etsitään, mutta kukaan ei ole ehdottanut lääkkeeksi lisää taloudellista ja poliittista liberalismia. Moni on ehdottanut niiden kuriin saattamista. Lisää ... asekontrollia, valvontaa, valtiota. (AL 28.9.2008, A5.)

Tarina jää ilmaan

Suomi on kova yhteiskunta -tarinassa Kauhajoen kouluampumista tehdään ymmärrettäväksi suomalaisilla erityispiirteillä; väkivallalla, suurilla vaatimuksilla, ahneudella ja kovilla arvoilla. Huomionarvoista on, että tarinaa kerrotaan ikään kuin muiden kautta, seuraamalla miten meistä muualla puhutaan. Suomen virallinen organisaatio, poliitikot tai kontrollin ylläpitäjät eivät tässä tarinassa esiinny. Väkivallan tutkijaa haastatellaan, mutta hän ei selitä kouluampumista lisääntyneellä väkivallalla, esittää kyllä lisää kysymyksiä. Sosiaalipsykologi ja lukiolainen kertovat mielipidepalstalla ajatuksena. Kovasta yhteiskunnasta kerrotaan kolumneissa, mutta suuriin otsikoihin sitä ei nosteta.

Tulkitsen tämän johtuvan siitä, että Suomi on kova yhteiskunta -syytöksessä ei ole tarttumapintaa. Sitä ei voi kohdistaa kehenkään, eikä siihen sen vuoksi ole helppoa ratkaisua. Tarina jää ikään kuin ilmaan, se tiedostetaan, mutta se ei saa virallista statusta.

7.4 Ihmiset eivät välitä toisistaan

Toisena päivänä Kauhajoen kouluampumisen jälkeen lehti jatkaa näyttävien kuvien ja otsikoin Kontrolli ei toimi -tarinaa aselaista ja poliisin toiminnasta. Uutena teemana aletaan kirjoittaa pienemmillä otsikoilla ja artikkelien sisällä myös *välittämisestä* ja siitä että pelkkä kontrollin lisääminen ei riitä. Syntyy tarina, jossa Kauhajoen kouluampumista selitetään sillä, että ihmiset eivät enää välitä toisistaan. Erityisesti vanhemmat eivät välitä lapsistaan. Tarinan mukaan **Emme ole kiinnostuneita emmekä välitä toisistamme, suvaitsemme kaikkea ja meiltä puuttuu yhteisöllisyyttä. Kauhajoen kouluampumisen kaltaisia tekoja ei tapahtuisi, jos ihmiset välittäisivät toisistaan.** Kutsun tätä **Ihmiset eivät välitä toisistaan** -tarinaksi.

Välittäminen nousee kontrollin rinnalle

Pääkirjoitussivulla 25.9.2008 Muut lehdet -palsta on otsikoitu *Parasta välittää toisistamme*. Muiden lehtien, Satakunnan Kansan ja Kalevan kautta selityskenttä monipuolistuu ja tuodaan esiin uusi tarina. Sana *välittäminen* on valittu otsikkoon, vaikka siteeratuissa lehdissä on kirjoitettu muistakin aiheista, mm. käsiaseiden kieltämisestä ja poliisin toiminnasta. Samalla kielletään syyllistämästä internetiä, pelejä tai musiikkia. Ratkaisu *ei löydy kontrollin vaan välittämisen lisäyksestä*.

Parasta ongelmien ehkäisyä on välittää ja pitää huolta lähellä olevista ihmisistä...

Vaikka ampuja olisi käyttänyt aikaansa internetin, tietokoneiden, väkivaltapelien ja metallimusiikin parissa, ei syyllisyyttä voi ulkoistaa niille. Kestävää ratkaisua ei löydy kontrollin, vaan välittämisen lisäyksestä. (AL 25.9.2008, A2.)

Samassa lehdessä siteerataan brittiläisen The Times -lehden toimittajaa otsikolla *Times-lehti käskee katsoa lasten perään*, joka kehottaa seuraamaan lapsia tarkemmin.

Brittiläisen Times-lehden mukaan suomalaisten olisi syytä seurata vähän tarkemmin lastensa tekemisiä... Suomalaisten on aika tarkastella lapsiaan kunnolla ja läheltä. Suomalaisten on ryhdyttävä esittämään itselleen muutamia kysymyksiä. Vai olisiko se epäisänmaallista, epäsuomalaista, veneen keikuttamista? Boyes kirjoittaa. (AL 25.9.2008, A7.)

Kulttuurisivulla kerrotaan Karita Mattilan roolisuorituksesta New Yorkissa, Salome-oopperassa. Toimittaja yhdistää Metropolitanin lavalla laulavan Salomen ja Kauhajoen

kouluampujan toisiinsa. Kumpaakaan ei oltu nähty. Kulttuuriuutisesta tehdään tunteisiin vetoava liittämällä se ajankohtaiseen tapahtumaan.

Suomalaiskatsojien oli mahdotonta olla ajattelematta Kauhajoen uutisia, kun Salome kuolleen Johannes Kastajan suuta suudeltuaan laulaa sydäntä särkevästi: Miksi et katsonut minua? Miksi et nähnyt minua? Jos olisit katsonut, olisit rakastanut minua. (AL 25.9.2008, Kulttuuri B23.)

Samoin kuin tarina suomalaisen yhteiskunnan kovuudesta, myös välittämisen vaatimus tuodaan näissä esimerkeissä lukijalle ikään kuin ulkoapäin, muiden kotimaisten sanomalehtien, ulkomaisten lehtien ja New Yorkissa esitetyn oopperan kautta.

Poliitikot ja kirkko kehottavat välittämään

Välittämisen teemaan palataan kaksi päivää myöhemmin, sunnuntaina 28.9.2008, jolloin ääni annetaan poliitikoille, erityisesti puolueiden puheenjohtajille, joiden ääni edustaa puolueen virallista kantaa. Kokoomuksen puheenjohtajan, valtiovarainministerin pitämää puhetta puoluevaltuuston kokouksessa siteerataan kahdessa artikkelissa. Sen mukaan *me tarvitsemme Suomessa välittämisen ryhti liikkeen*, pelkästään viranomaisten toimintaa parantamalla asiat eivät muutu. Hänen kehoituksensa huolehtia *naapurin mummosta* jää elämään poliittiseen puheeseen vielä Kauhajoen uutisoinnin jälkeenkin.

Haluan, että jokainen suomalainen ottaa tämän vakavasti. On oikein, kun katson vähän kaverinkin perään. On oikein, että tiedän, mitä naapurin mummolle kuuluu. On oikein, että viestitän viranomaisille, jos kaverin käyttäytyminen huolestuttaa, Katainen vetosi. (AL 28.9.2008, A7.)

Samassa lehdessä, *Kauhajoen tragedian jälkimainingeissa*, siteerataan vihreiden puoluevaltuuskunnan kokouksessa puhunutta vihreiden puheenjohtajaa, työministeriä otsikolla *Cronberg vaatii vähemmän työtä, enemmän kavereita*. Hän korostaa, että vaikka työ on tärkeää, se ei saa olla ihmiselle koko elämä. Hän kehottaa ihmisiä pohtimaan uudelleen elämänarvojaan ja investoimaan ystäviin ja yhteisöllisyyteen.

Perussuomalaisten puheenjohtajan blogia lainataan saman päivän sunnuntai-liitteessä. Hän kirjoittaa toisista huolehtimisesta ja läsnäolosta.

Ihmisen kuuluu huolehtia ihmisestä, ja vanhemman nuoremmastaan... Yhteiskuntamme suurin haaste kysyy nyt huutamalla, kykenemmekö olemaan enemmän läsnä, ja lähempänä lähimmäisiämme? (AL 28.9.2008, Sunnuntai Asiat, 14.)

Kunnallisvaalit pidettiin noin kuukausi Kauhajoen kouluampumisen jälkeen. Vaalien läheisyys näkyy puolueiden puheenjohtajien lausunnoissa ja niistä kirjoitetuissa artikkeleissa. Lehden oma ääni korostaa vaalien vaikutusta puheisiin yllättävän voimakkaasti, kun se arvelee kokoomuksen mieltävän *vaikuttaako tapaus puolueen vaalitukokseen*. 'Tapauksesta', 11 ihmishengen vaatineesta kouluampumisesta oli tuolloin kulunut vasta viisi päivää. Samalla kun lehti antaa kiitosta kokoomuksen puheenjohtajan selvälle puheelle, se tulee paljastaneeksi 'välittämisen' todelliset vaikuttimet. Puheenjohtaja puhuikin naapurin mummosta *torjuakseen kielteiset heijastukset*.

Vaaleihin on enää neljä viikkoa. Kokoomuksessa on varmasti mietitty huolestuneina, vaikuttaako tapaus puolueen vaalitulokseen. Katainen teki lauantaina parhaansa torjuakseen kielteiset heijastukset. Hän oli valtuuston edessä sekä lähimmäinen että vastuullinen päättäjä... Naapurin mummosta puhuminen on selvää puhetta, ei sekavaa virkamieskieltä... (AL 28.9.2008, A7.)

Välittämisen teemaan liittyy myös kirkko, joka näyttäytyy Kauhajoen kouluampumisen uutisoinnissa muutaman päivän ajan melko näkyvästi. Ensimmäisen päivän lehdessä sivuilla A6 ja A7 on suuret kuvat kirkosta palaavista ihmisistä ja rukoilevista käsistä. Tällä ns. lyysisellä kerronnalla kuvataan miltä tapahtuma tuntuu. Suurilla kuvilla ja väljällä taitolla annetaan tilaa tunteille (Hakala 2009a, 53). Kirkkoa edustavat näkyvimmin muistojumalanpalveluksessa puhuneet Lapuan piispa ja pastori. Piispa kysyy, johtuuko nuorten hätä siitä, etteivät aikuiset ota vastuuta ja välitä.

Lapuan piispan Simo Peuran mukaan tragedia asettaa yhteiskunnan harteille raskaan taakan. ... Entä jos lasten ja nuorten hätä johtuu aikuisten vastuun ohuudesta ja välinpitämättömyydestä, kysyi Peura. (AL 29.9.208, A5.)

Emme ole hämmästyneitä siitä, että kirkon edustajat astuvat esiin kommentoimaan tapahtumia. Olemme tottuneet siihen, että suurten onnettomuuksien yhteydessä kirkko ja uskonto näkyvät normaalia enemmän mediassa, sekä teksteissä että kuvissa. Kirkon kulttuuriseen kategoriaan kuuluu surussa lohduttaminen ja toisista ihmisistä välittäminen. Kirkon toimijoista piispalla, hallinnollisen alueen päälliköllä, on eniten painoarvoa ja hänen mielipidettään kysytään mediassa. Tarinaan Ihmiset eivät välitä toisistaan kuuluu meidän kulttuurissamme olennaisena osana kirkko.

Poliitikot ja kirkko puhuvat välittämisen puolesta lehden sivuilla eniten, mutta tarinaa kertovat myös kaksi kolumnistia lähinnä *puuttumisen* näkökulmasta. Nämä kolumnien kirjoittajat ovat toisille lukijoille pelkkiä nimiä, mutta osa lukijoista tuntee heidän taustaansa

tietokirjailijana ja lehdistöpalkinnon saajana. Tieto heidän taustastaan lisää heidän sanottavansa painoarvoa. Otsikoilla *Pelkurien maa* ja *Rajat suvaitsemiselle* kolumnien kirjoittajat selittävät kouluampumista pelkuruudella ja liiallisella suvaitsevaisuudella.

Meidän suomalaisten löyhä hienotunteisuus on suurta kätettyä pelkuruutta (AL 28.9.2008, Sunnuntai Ihmiset, 3).

Seuraukset alkavat näkyä, kun mihinkään ei puututa vaan kaikki on sallittu ja siedetty. Toki sentään on alettu myöntää, että lapsi tarvitsee rajat kehittyäkseen normaaliksi aikuiseksi. Kaikessa muussakin toiminnassa tarvitaan rajat, jotta yhteiskunta toimisi normaalisti. ... Mehän elämme 'suvaitsevaisessa' 'hyvinvointiyhteiskunnassa'. (AL 5.10.2008, Sunnuntai asiat 5.)

Rajojen ylittämisestä puhuu myös psykohistorioitsija, jonka mielestä yhteiskunta ei aseta tarpeeksi rajoja.

Psykohistorioitsija Ilkka Levä ei halua syyllistää yksittäisiä nuoria tai perheitä. Kauhajoen ja Jokelan tapahtumista. Hänestä koko maata riivaa rajojen ylittämisen pakko. Koulusurmaajat halusivat mennä koko ajan piirun verran pidemmälle ja katsoa, missä vaiheessa yhteiskunta tulee vastaan kieltoineen. Traagista on, että rajat eivät tulleet vastaan koskaan. (AL 28.9.2008, A13.)

Me olemme kaikki syyllisiä

Monissa selitystarinoissa, mutta erityisesti tarinassa Ihmiset eivät välitä toisistaan *me* tulemme syytetyiksi Kauhajoen kouluampumisesta. Sekä poliitikot, kirkon edustajat että kolumnien kirjoittajat vetoavat *meihin*. Me emme pidä tarpeeksi huolta lapsistamme, nuoristamme, ystävistämme tai naapuristamme. Me emme ota vastuuta ja sallimme kaiken tapahtuvan. Me emme välitä. Kollektiivista syytöstä tarkennetaan *meihin aikuisiin* ja *meihin vanhempiin*.

Mitä ihmettä on tapahtunut meille aikuisille? Liian moni meistä vanhemmista on yksinkertaisesti vastuuton, vetoaa työkiireisiin ja uraputkiin..... joilla lapset jätetään instituutioiden kasvatettavaksi.... (AL 25.9.2008, Lukijamielipide B18.)

Voisi ajatella, että vanhempia ei haluta suoraan syyttää lasten ja nuorten pahoinvoinnista. Syytös pehmenee, kun vanhempien eteen lisätään sana 'me', jolloin osa syyllisyydestä otetaan itselle. Meitä koskeva syytös ilmaistaan usein viittaamalla *suomalaisiin*, kuten kokoomuksen puheenjohtajan lauseessa *Haluan, että jokainen suomalainen ottaa tämän* (välittämisen)

vakavasti tai *ihmisiin* kuten vihreiden puheenjohtajan lauseessa *Ihmisten täytyy osoittaa myös vapauden ja yhteisöllisyyden hetkiä toisilleen. Voidaan viitata myös koko maahan.*

Tämä on maa, jossa vanhus voi kuolla kotiinsa, nuori mies rakentaa pommeja kotonaan ilman, että kukaan huomaa tai ketään kiinnostaa (AL 28.9. Sunnuntai Asiat, 14).

Meidän lisäksi artikkelissa on myös *heitä*. Vihreiden puheenjohtaja vertaa suomalaisia *suomenruotsalaisiin*, joista hän kehottaa ottamaan oppia. Suomenruotsalaiset välittävät toisistaan, he eivät kuulu meihin suomalaisiin. Suomenruotsalaiset jätetään syytösten ulkopuolelle.

Cronberg toivoi suomalaisten ottavan oppia suomenruotsalaisista. He elävät keskivertokansalaista pidempään, koska heillä on enemmän ystäviä. Se parantaa elämää ja pidentää ikää. Yhteisöllisyys toimii paremmin kuin suomenkielisillä. (AL 28.9.2008, A8.)

Kohdistamalla syytös *meihin* tuodaan esiin moraalinen järjestys, jonka mukaan kulttuurissamme välittäminen kuuluu kaikille. On väärin olla välittämättä toisista ihmisistä. Siihen on helppo vedota, koska kaikki hyväksyvät välittämisen normina. Sacksin mukaan yksi tapa, jolla katastrofeista tai onnettomuuksista tehdään keskustelussa kiinnostavia, on kääntää ne koskemaan meitä, ”something for us” (Sacks 1992, 563). Tapahtumaa laajennetaan yksittäisestä tapahtumasta laajemmaksi, kaikkia meitä koskevaksi. Katteoria ’me’ ei rajaa pois ketään, siihen kuuluu jokainen lukija. Meistä jokaisesta tulee ikään kuin osallisia Kauhajoen kouluampumiseen, koska emme ole välittäneet.

Puhe välittämisestä toistuu aineistossa poliitikkojen ja kirkon puheissa, kolumneissa ja muista lehdistä lainatuissa artikkeleissa. Välittämisestä tulee puolueiden vaalipuhetta. Välittämisen puutteella selitetään nuorten syrjäytymistä ja pahoinvointia. Aineistossa ei kertaakaan mainita, että Kauhajoen kouluampujasta ei olisi välitetty. Hänen vanhempiaan tai muita läheisiään ei syytetä. Sen sijaan syytteet kohdistetaan kollektiivisesti meihin kaikkiin, ja ’välittämisestä’ tulee yleisesti käytetty iskulause.

7.5 Koulussa on ongelmia

Kauhajoen ampumistapauksen tapahtumapaikkana oli oppilaitos, mikä tuottaa uutisointiin tietynlaisia kategorioita ja hahmoja kuten opettajat ja oppilaat, jotka ilmestyvät ’kuin tilauksesta’. Tapausta aletaan kutsua *kouluampumiseksi* ja tapahtuma yhdistetään heti muualla maailmassa ja vuotta aiemmin Suomessa tapahtuneisiin ampumisiin koulussa.

Tapahtumapaikka oli Seinäjoen ammattikorkeakoulu, Kauhajoen toimipiste. Ampuja ja uhrin olivat ammattikorkeakoulun toisen vuosikurssin opiskelijoita, yksi uhreista oli opettaja. Aineistossa esiintyvät opettajat ovat peruskoulun ja lukion opettajia Tampereen seudulta. Ylemmän kouluasteen, kuten ammattikorkeakoulun tai yliopiston opettajia, rehtoria tai muuta henkilökuntaa ei haastatella. Sanaa 'ammattikorkeakoulu' ei aineistossa mainita muuallakaan. Keskustelu koulun toimimattomuudesta viedään alemmalle kouluasteelle, koulusta puhutaan instituutiona ja oppilaista lapsina ja nuorina, ei aikuisina.

Kun muodostetaan väitteitä sosiaalisista ongelmista, käytetään tehokeinona yksinkertaistamista ja selitetään tapahtunutta jonkin tutun asian kautta. Koulua on arvosteltu viime vuosina. Olemme tottuneet kuulemaan, että resursseja ei ole tarpeeksi, luokat ovat liian suuria ja kouluterveydenhuolto on puutteellista. Kauhajoen kouluampuminen yhdistetään näihin koulu-instituutiolle tyypillisiin ongelmiin. Tällä piggybacking-strategialla yhdistetään uusi ongelma vanhoihin tuttuihin ongelmiin. (Loseke 2003, 61.) **Koulussa on ongelmia** -tarinan mukaan **Kauhajoella tapahtunut ampuminen liitetään kouluun ja sitä selittävät yleisesti koulussa havaitut ongelmat, erityisesti koulukiusaaminen ja riittämätön kouluterveydenhoito.** Äänensä tähän tarinaan saavat opettajat, opinto-ohjaaja, koulukuraattori ja koululääkärit, mielipidekirjoituksissa myös kaupunginvaltuutettu, lukiolainen ja vahtimestareiden edustaja.

Opettajien puheeseen sisältyy sisäänrakennettuna opettajan standardipari oppilas. Oppilaita ei kuitenkaan koulukeskustelussa haastatella tai siteerata. Oppilaan näkemys koulukeskusteluun tulee esiin mielipidepalstalla lukiolaisen kirjoituksessa otsikolla *Pienet luokattomat lukiot ovat parhaita*, jossa hän kirjoittaa omista kokemuksistaan ja yhdistää ne Kauhajoen tapahtumiin. Hänen mielestään yhteisöllisyys toteutuu parhaiten pienissä kouluissa ja luokattomissa lukioissa. Oppilas kirjoittaa näin itse äänensä kuuluviin.

Kouluille vaaditaan lisää kontrollia ja lisää turvamiehiä. Tästä tuo äänensä kuuluviin Tampereen vahtimestarien ja koulunkäyntiavustajien JHL ry:n puheenjohtaja, jonka näkemykset tulevat esiin lyhyessä mielipidekirjoituksessa. Hänen mukaansa turvamiehiä ei kouluille tarvita. Sen sijaan kouluille tulisi saada takaisin asiansa osaavat, lapsista välittävät vahtimestarit.

Vahtimestarit pitää palauttaa joka koululle, heille koulutus järjestyksenpitoon sekä lasten ongelmien tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn (AL 30.9.2008, Lukijamielipide B18).

Vahtimestareiden tuomista takaisin kouluihin ei kommentoida tämän ehdotuksen jälkeen, eikä se nouse ehdotettujen parannusten joukkoon. Vahtimestarit eivät kuulu koulukeskustelun äänivaltaisiin jäseniin.

Kiusaaminen aloittaa koulukeskustelun

Ensimmäisen päivän lehti vertaa kolmea *2000-luvun murhenäytelmää* toisiinsa: Myyrmäen kauppakeskus 2002, Jokela 2007 ja Kauhajoki 2008. Myyrmäen ja Jokelan ampujien kerrotaan olleen koulukiusattuja. Kauhajoen ampujan osalta *asiasta on tähän mennessä saatu vain viitteitä*. Koulukiusaamisesta tulee kuitenkin heti yksi selitys Kauhajoen ampumiselle. Ensimmäisen päivän lehdessä toimittaja kirjoittaa kolumnissa omista kokemuksistaan kiusatuksi tulemisesta koulussa ja yhdistää kiusaamisen Kauhajoen tapahtumiin. Kiusaaminen katsotaan kolumnissa jo selkeästi selittävän tekoa.

Itse koin koulukiusaamista käytännössä koko peruskoulun ja lukion ajan...Minäkin olen ollut siellä, lähellä ajatusten harmaata aluetta. Syrjityn ajatusmaailma on siis omakohtaisesti koettua... Ja jokainen alueelle tai sen toisen reunan yli luiskahtava on liikaa... (AL 24..2008, A8.)

Kiusaaminen saa lisää huomioita mielipidepalstalla, jossa kaupunginvaltuutettu siteeraa kiusaamisesta tehtyjä tutkimuksia ja tutkijaa. Hän pitää *ilmeisenä*, että Kauhajoen ampujaa oli kiusattu koulussa. Kiusaamisesta on tullut tosiasia.

Molemmat nuoret ampujat ilmeisesti olivat koulukiusattuja...
Tutkija, tohtori Christina Salmivallin kiusaamista koskevat perusteellisemmat tutkimukset valaisevat ongelman moninaisuutta... Jatkuva pelko kiusatuksi tulemisesta ei voi olla vaikuttamatta lapseen ja nuoreen. (AL 29.9.2008, Lukijamielipide 16.)

Seuraavalla viikolla, 30.9. otsikolla *Harmaata massaa ei pidä unohtaa* raportoidaan tamperelaisessa koululla pidettyä tilaisuutta, jonka teemana oli Pelottaako koulussa? Artikkelissa puhuvat opettajien ammattiyhdistyksen työsuojeluvaltuutettu, opettajien ammattiyhdistyksen puheenjohtaja/historian lehtori, opinto-ohjaaja, opettaja, apulaisrehtori ja vastaava koulukuraattori. Sanoma on se, että kiusaamiseen pitää puuttua, mutta siihen ei ole resursseja. Myös tavalliseen oppilaaseen pitää satsata. Opettajat puolustavat ammattikuntaansa, nollatoleranssi ei ole mahdollista, se tarkoittaisi loppuun palamista.

Hyvin mielelläni pitäisin kiusaamisen suhteen nollatoleranssia, mutta palaisin loppuun kahdessa viikossa... (AL 30.9.2008, A6).

Opettajien kommentit koulukiusaamisesta ovat hyvin ennakoitavia, he sanovat sen mitä heidän odotetaan sanovan. He puhuvat kulttuurisen kategoriansa mukaisesti ja koko koulu-instituution puolesta, keskustelussa toistuvat tutut teemat. Ainoastaan koulukuraattori tuo keskusteluun jotain uutta. Hänen mielipiteensä on kahdessa lauseessa: perinteisen kiusaamisen lisäksi on uudenlaista kiusaamista kännyköiden ja internetin kautta eikä opettajilla ole edes mahdollisuutta valvoa sitä. Koulukuraattoreita odottaisi tuotavan esiin tässä tarinassa enemmän, koska he ovat kouluissa kiusaamisen asiantuntijoita. Koulun hierarkiassa he ilmeisesti jäävät opettajien alapuolelle eivätkä saa aineistossa enempää tilaa.

Katse kouluterveydenhoitoon

Koulukeskusteluun tuodaan opettajien lisäksi mukaan kouluterveydenhoitohenkilökunta. Syytökset koskevat terveydenhoidon, erityisesti mielenterveyshoidon järjestämistä kouluissa. Äänensä saa kuuluviin odotetusti koululääkäri. Hän puolustaa ammattikuntaansa ja kääntää syytöksen muualle, ostopalvelujen käyttöön ja arvostuksen puutteeseen.

... koululääkärijärjestelmä kaipaa pitkäjänteisyyttä ja lääkäreitä, jotka sitoutuvat koulutyöhön. – Ei se toimi, että käytetään esimerkiksi ostopalveluita, ja oppilaat kohtaavat joka kerta eri lääkärin .... Koululääkärin työtä ei arvosteta tarpeeksi, mutta syyttävä sormi osoittaa sinne helposti. (AL 29.9.2008, A8.)

Koululääkäriä haastatellaan vastaanotolla, jossa on myös kahdeksasluokkalainen tyttö paikalla. Tytön nimi mainitaan, mutta hänen mielipidettään ei kysytä, vaikka hän on kouluterveydenhoidon käyttäjä, tarinan keskushahmo. Kahdeksasluokkalainen edustaa heitä, joista puhutaan mutta hänelle itselleen ei anneta ääntä.

Kouluterveydenhoidosta lausuu mielipiteensä myös ansiomitalin saanut eläkkeellä oleva toiminnanjohtaja, yliopiston kunniatohtori ja erikoissairaanhoidajaa joka on toiminut myös kouluterveydenhuollossa. Hän korostaa etsivää työtä ja yhdessä olemista ja tekemistä kouluissa. Huomioitavaa on, että hän *ei osaa vastata* kun kysytään olisiko surmat voitu estää. Hän ei pyri antamaan selitystä Kauhajoen kouluampumisesta. Kouluterveydenhoidosta hän on kuitenkin huolissaan.

Salmijärvi ei osaa vastata, olisiko Kauhajoen ja Jokelan koulujoukkosurmat voitu toisenlaisella toiminnalla ehkäistä. Kysymys on vaikea. Terveystoimittajana hän on kuitenkin murheissaan siitä, miten kouluterveydenhuolto ajettiin alas. (AL 2.10.2008, A19.)

Otsikolla *Opettajat toivovat lisää apua hälytysmerkkien tunnistamiseen. Ylilääkäri: Psykiatrian asiantuntijat pitää viedä paikan päälle kouluille* siteerataan Tampereen kouluterveydenhoidon ylilääkäriä, joka on valittu edustamaan korkeinta paikallista asiantuntijuutta kouluterveydenhoidossa. Hänen mukaansa kouluun tarvitaan psykiatrian erityisasiantuntijoita psykologien ja kuraattorien avuksi. Artikkelissa haastatellaan myös tamperelaisia peruskoulun opettajia, joista toinen on *opettanut 1980-luvun alkupuolelta asti*, eli hänen pitkä kokemuksensa antaa mielipiteelle painoarvoa.

Opettajatkin tuovat esiin lisäresurssien tarpeen, mutta myös hälytysmerkkien vaikean tunnistettavuuden. He tuovat esiin lisäksi positiivisia seikkoja: oppilaiden aktiivisuuden tulla kertomaan toisten pahasta olost.

Opettajien mielestä huolestuttavia merkkejä ovat myös oppilaan aggressiivisuus, muuttunut pukeutuminen, lisääntyneet ja selvittämättömät poissaolot ja läksyjen jääminen toistuvasti tekemättä. – Mutta tällaisilla kriteereillä voisi koko luokallisen murrosikäisiä laittaa epäilyksen alle....

Opettajien mukaan oppilaat tulevat aiempaa helpommin kertomaan, jos huolestuvat toisen oppilaan käytöksestä. – Opettaja ei ole enää niin iso auktoriteetti, vaan oppilaat uskaltavat kertoa, jos joku on menossa pahoille teille, opettajat kiittelevät. (AL 25.9.2008 A7.)

Kaikissa selitystarinoissa pelkistetään asioita: koulutarinassa syynä ongelmiin on rahan ja resurssien puute. Tämä on strategia, jolla sosiaalisista ongelmista pyritään kertomaan vakuuttavasti. Katsotaan asiaa vain yhdestä näkökulmasta, vaikka todellisuus olisi paljon monimutkaisempi. Näin asia tuodaan tehokkaasti esiin ja annetaan ymmärtää, että ratkaisukin on helppo. (Loseke 2003, 61.) Opettajat tuovat esiin muitakin näkökulmia: ongelmatapauksien tunnistaminen voi olla yllättävän vaikeaa vaikka resursseja olisi saatavilla ja toisaalta positiivinen asia, että oppilaat pitävät huolta toisistaan paremmin kuin ennen. Asioita kuvaa todellisessa elämässä paremmin sanapari sekä–että kuin joko–tai. Ilmiöiden monimutkaisuus jää selitystarinoissa usein näkymättömäksi. Esimerkkinä tästä on se, että Kauhajoen kouluampujan koulussa oli ammattiauttaja. Ampuja olisi halutessaan saanut apua omasta koulustaan. Jos tämä tosiasia olisi huomioitu, olisi keskustelu voinut nousta tavanomaisen resurssipuutepuheen yli.

Koulutarina ei tuo yllätyksiä

Se, että Kauhajoella ampumistragedian näyttämönä oli koulu kuten aiemmin Jokelassa, herätti vilkkaan keskustelun koulusta ja siihen liittyvistä epäkohdista. Tämä ei ole ihme, koska koulu on keskeinen instituutio suomalaisessa yhteiskunnassa. Se edustaa turvallisuutta ja kehitystä

ja on nostanut Suomen maailman parhaana pidetyksi maaksi. Voidaan ajatella, että kouluihin kohdistuvat iskut haavoittavat hyvinvointiyhteiskunnan ”symbolista ydintä”. Kauhajoella ammuttiin turvallisessa yhteisössä, koululuokassa oppilaita ja yksi opettaja. Kuten Hakala asian tulkitsee, teot osoittivat että ”auktoriteetinkin voi tappaa”. (Hakala 2009a, 123.)

Kun ottaa huomioon koulun merkittävän aseman yhteiskunnassa ja sitä kohtaan kohdistuneen vakavan iskun, keskustelu jää aineistossa laimeaksi ja nousee heikosti tavanomaisen, monesti toistetun puheen yli. Tarinaa kertovat odotetusti koulun asiantuntijat, opettajat ja kouluterveydenhoitohenkilökunta, jotka sanovat juuri sen mitä tarina heiltä odottaa. Keskustelu ei laajene ylemmän tason koulutukseen eikä koulun päähenkilön, oppilaan mielipidettä kysyttyä. Opettajat saavat suurimman osan puheenvuoroista muiden ammattikuntien jäädessä taka-alalle.

7.6 Psykkiset syyt

Yhteisöihin kohdistuvien syytösten rinnalla kulkee yksilön ominaisuuksiin liittyvä selitystarina. Siinä selitykset löytyvät ampujan persoonallisuuden piirteistä ja psyykkisestä tilasta. Lehti antaa runsaasti tilaa psykiatrian asiantuntijoille, joilla on ammatillista auktoriteettia ja uskottavuutta. Selityksiin yhtyvät myös ei-ammattilaiset. **Yksinäisyys, mielenterveyden ongelmat, viha ja narsismi selittävät ampujan käyttäytymistä** tarinassa, jota kutsun nimellä **Psyykkiset syyt**.

Ihminen, joka ei käy missään kenenkään kanssa

Ensimmäisen päivän lehti selittää Kauhajoen kouluampumista suurin otsikoin ja kuvin löysällä aselailalla, poliisin väärällä toiminnalla ja internetin haitallisuudella. Muita teemoja ei otsikoihin asti pääse. Artikkeleiden sisältä löytyy kuitenkin viittauksia ampujan oletettuihin ominaisuuksiin ja *yksinäisyydestä* tulee ensimmäinen ampujan persoonaan viittaava selitys. Pääkirjoituksessa, otsikolla *Lupa, jota ei pidä olla* arvostellaan laajasti poliittista järjestelmää. Lopussa kerrotaan kuin ohimennen mikä on *ongelman ydin; ihminen joka ei käy missään* ja jolla on ase. ’Vääränlaisen’ eli yksinäisen nuoren kädessä ase muuttuu joukkosurma-aseeksi.

Ongelman ytimessä ei ole sukulaistensa kanssa hirvimetsällä käyvä 16-vuotias nuori. Ongelman ytimessä on ihminen, joka ei käy missään kenenkään kanssa, ja joka saa luvan huipputehokkaaseen aseeseen. (AL 24.9.2008, A2.)

Päätoimittaja, joka edustaa lehden virallista ääntä, kertoo lukijoille tosiasiana, että ampujalla ei ollut yhtään ystävää eikä hän käynyt missään. Tämä on päätoimittajan tulkinta, mutta lukija saattaa pitää sitä totena. Tulkinta alkaa elää omaa elämäänsä ja siitä tulee vähitellen totuus. Tapahtuu objektivaatio. Päätoimittaja puolustaa samalla aseiden käyttöä oikean nuoren, *sukulaistensa kanssa hirvimetsällä käyvän* nuoren käytössä. Metsästäys oikeuttaa aseenkäytön myös alaikäiselle.

Samassa lehdessä verrataan Myyrmäen, Jokelan ja Kauhajoen ampujia keskenään otsikolla *Internetin julkisuushyöty yhdisti Saarta ja Auvista*. Yksi alaotsikoista on *Yksinäisiä miehiä*, jossa Jokelan ampujan (Auvisen) yksinäisyys todetaan faktana. Kauhajoen ampujan kerrotaan hakeneen seuraa netistä, jolla viitataan hänenkin olleen yksinäinen.

Molempia tekijöitä yhdistää myös yksinäisyys... Auvisella ei ollut ystäviä eikä tyttöystävää, Saari ehti loppukesästä laittaa seuranhakuilmoituksen internetiin. Aseiden lisäksi nuorukaiset täyttivät yksinäisyyttään aggressiivisella musiikkimaulla... (AL 24.9.2008, A6.)

Edellinen lainaus on esimerkki siitä, miten toimittajat sekä yksinkertaistavat että psykologisoivat tekijän oletettuja ominaispiirteitä kertomalla, että *nuorukaiset täyttivät yksinäisyyttään* tietynlaisella musiikilla. Psykiatrian varsinainen asiantuntijuus on myös vahvasti läsnä. Samassa lehdessä mielipidettä yksinäisyys-teemasta pyydetään Tampereen yliopistollisen sairaalan nuorisopsykiatrian vastuualueen johtajalta, joka toteaa nuorten tarvitsevan oikeita ihmiskontakteja. Hän yhdistää yksinäisyyden ja runsaan netinkäytön psyykkiseen sairauteen. Yksinäinen nuori, joka on paljon netissä *voi olla sairastumassa vakavasti*.

Jos nuorella ei ole yhtään ystävää, se on todella huono merkki. Tuntemattomien ihmisten kanssa seurustelu netissä ei korvaa ihmissuhteita. Hänen mukaansa nuori voi olla sairastumassa vakavasti, jos elämä on vain verkossa. (AL 24.9.2008. A7.)

Yksinäisyydestä tulee psyykkinen tila, joka lisää yleisesti nuorten pahoinvointia. Siitä tulee myös selitys kouluampumisille. Sunnuntaina 28.9.2008 sunnuntailiitteessä haastatellaan kauhajokelaisia nuoria, jotka tunsivat ampujan. Heidän mukaansa ampuja ei vaikuttanut tavallisuudesta poikkeavalta, *Aina kun nähtiin kaupungilla, kyseltiin kuulumisia. Ei hänessä mitään erikoista ollut*. Nuori nainen, joka tunsu ampujan kuvailee hänet *ihan tavalliseksi mieheksi*. Selitystä, jonka mukaan ampuja olisi ollut erityisen yksinäinen, eristäytynyt tai syrjäytynyt eivät tuttavat vahvista.

Mieleltään pirstoutunut nuori omissa ”sfääreissään”

Psykkisiin häiriöihin viitataan Kauhajoen kouluampumista käsittelevissä uutisissa kaikissa medioissa. Varsinkin lasten ja nuorten pahoinvointi ja mielenterveysongelmat olivat yleinen keskustelunaihe. Heti tapahtuman jälkeen valtion korkeimpana viranomaisena esiintynyt pääministeri totesi tiedotustilaisuudessa yhteiskunnan olevan voimaton, *jos yksittäinen mielipuoli päättää ryhtyä surmaamaan tovereitaan*. Sisäministeri totesi, että *henkilöillä, jotka tällaisia tekoja ovat tehneet on psyykkistä ongelmataustaa*.

Omassa aineistossani mielenterveysongelmiin viitataan jo ensimmäisen päivän lehdessä ja vaaditaan kouluun lisää mielenterveyden asiantuntijoita. Varsinainen otsikko, joka viittaa siihen, että ampuja oli mieleltään sairas, on kaksi päivää tapahtuman jälkeen pääkirjoitussivulla artikkelissa *Mieleltään pirstoutuneet*. Artikkelin on tyypillinen kirjoitus aineistossa sikäli, että siinä ei ole yhtä juontaa. Se poimii selityksiä sieltä täältä ja hyppää asiasta toiseen. On myös tavallista, että artikkelissa arvostellaan yleistä keskustelua kouluampumisesta ja sitä mitä selityksiä *muut* ovat antaneet. Masentuneet ja ahdistuneet eivät tee tällaisia tekoja, vaikka niin *suomalaispöydissä* puhutaan.

Ihailtavalla varmuudella suomalaispöydissä todennäköisesti profiloitetaan väkivallantekijät nyt mielipuoliksi, joissa ahdistuneisuus pakottaa väkivaltaan. Miljoonakasvoinen masennus on nykyään vaikeaselkoisuudestaan huolimatta patenttiselitys. Väärin. Tutkimukset osoittavat, että masentuneet ja ahdistuneet eivät ole käveleviä aikapommeja... (AL 26.9.2008, A2.)

Sama artikkeli jatkuu ja siinä aletaan kuvata skitsofreniaa. Lukija tulkitsee tämän tarkoittavan, että ampuja ei ollut masentunut, mutta hän sairasti skitsofreniaa. Myös otsikko *Mieleltään pirstoutuneet* viittaa tähän diagnoosiin.

Skitsofrenia on sairaus, joka on yhtä vaikea määrittellä kuin lausuakin. Ennen sitä kutsuttiin jakomielitautiksi, mutta se ei oikein ollut kuvaava nimitys. Pirstomielisyys ei ole vakiintunut käyttöön. Tämä monimuotoinen psykoosisairaus, joka johtaa muun muassa eristäytymiseen ja harhanäkyihin, moninkertaistaa tutkimusten mukaan henkirikoksen riskin.... (AL 26.9.2008, A2.)

Viittaus skitsofreniaan on pitkälle menevää päättelyä ampujasta. Siinä lehden ääni, oman toimittajan kirjoittamana, antaa psykiatrisen diagnoosin ampujalle kaksi päivää tapahtuman jälkeen. Ampuja on kuollut, eikä hänen psyykkistä tilaansa saada enää selville. Ei ole kyse asiantuntijalausunnosta, vaan mielipiteestä ja arveluista. Sen vuoksi diagnoosin tekeminen ja siitä yleisölle kertominen on uskaliaista.

Maanantaina 29.9.2008 pääkirjoitussivulle on valittu artikkeli, jonka on kirjoittanut psykiatrian erikoislääkäri, Kaivannon sairaalan ylilääkäri. Kirjoitus on puolen sivun kokoinen, pääkirjoituksen alapuolella Alakerta-palstalla. Siinä esitetään lukuisia selityksiä kouluampumiselle: laajennettu itsemurha, väkivaltainen kansa, nuori kulttuuri, geneettinen perimä, kova maailma, ideologioiden puute, vanhemmuuden heikkous, rajojen puute, väkivaltaiset virtuaalimaailmat, koulun toimintamallit ja koulukiusaaminen. Loppupäätelmä on se, että pitäisi kiinnittää enemmän huomiota varhaislapsuuteen, jolloin psyyke kehittyy. *Syrjäytyneiden ja omissa 'sfäreissään' olevien saaminen hoitojärjestelmän piiriin ja konkreettinen auttaminen ovat hyvin haasteellisia tehtäviä.* Ylilääkäri puolustaa lääkäreitä ja viranomaisia sanomalla, että tällaisen henkilön löytäminen ja tunnistaminen yhdessä haastattelussa on hyvin vaikeaa. Tällä hän tarkoittaa aseluvan myöntämisen yhteydessä tehtävää haastattelua.

Edellä mainitun artikkelin kirjoittaja, psykiatrisen sairaalan ylilääkäri, edustaa korkealla hierarkiassa olevaa psykiatrian asiantuntijuutta. Artikkelin paikka lehden pääkirjoitussivulla osoittaa, että lehti arvostaa hänen mielipiteitään. Sen voi tulkita myös niin, että psyykkiset syyt nostetaan tärkeään asemaan Kauhajoen kouluampumisesta selitettäessä. Artikkelissa kiinnittää huomiota tapa, jolla *nuorista* puhutaan. Ylilääkäri ihmettelee suomalaisten nuorten pukeutumista, koruja ja hiustyyliä. Kun tähän vielä lisätään raju musiikki *alkaa paketti olla valmis*. Psykiatrian asiantuntija vertaa suomalaisia nuoria muiden maiden nuoriin, joista he selvästi eroavat.

Olen ollut jo vuosia huolissani nuorisokulttuurimme rajusta muutoksesta. Katukuva eroaa muista maista selvästi. Vaikka kierrän työssäni eri puolilla maailmaa, en ole missään muualla nähnyt niin paljon mustiin pukeutuvia nuoria, teräskoruja ja ketjuja kuin Suomessa. Kaljut päät, poikkeavat hiusviritelmät, lävistykset ja tatuoinnit ovat jotenkin arkipäivää. Kun tähän vielä lisätään suomalaisten nuorten poikkeuksellisen suuri kiinnostus rajuun musiikkiin, jonka sanat ja sanoma ovat äärimmäisen rankkoja, *alkaa paketti olla valmis*. Väkivalta, sen ihannoiminen ja hyväksyminen ovat jatkoa tälle. Joku merkitys ja sanoma tällä käyttäytymismallilla on pakko olla. (AL 29.9.2008, A2.)

Jos tarkastelee kirjoitusta lähemmin, huomaa, miten asiantuntija korostaa sanomaansa monin keinoin. Hän käyttää ääri-ilmaisuja *missään muualla, poikkeuksellisen suuri, äärimmäisen rankkoja, on pakko olla*. Hän ottaa voimakkaasti kantaa suomalaisten nuorten ulkonäköön ja musiikkimakuun. Mitä tarkoittaa *poikkeava hiusviritelmä*, onko olemassa jokin normi? Entä

poikkeuksellisen suuri kiinnostus rajuun musiikkiin? Raju musiikki on suomalainen vientituote, se ei ole pelkästään suomalainen ilmiö.

Suoraviivainen nuorten pukeutumisen, hiustyylin ja musiikin yhdistäminen väkivaltaan Kauhajoen ampumisen jälkeen leimaa nuoret. Nuoret ovat 'paketteja', joissa on vaarallisia aineksia. Mustiin pukeutuva suomalainen nuori kategorisoituu häiriintyneeksi, omista "sfääreissään" kulkeväksi, väkivaltaa ihannoivaksi henkilöksi. Korkealla psykiatrian asiantuntijahierarkiassa olevan henkilön sanomana ja näyttävälle paikalle pääkirjoitussivulle sijoitettuna näillä lausumilla on vaikutusta yleiseen mielipiteeseen.

Ihmisviha ja narsismi

Ensimmäisen päivän lehti kertoo, että Kauhajoen ampuja oli jättänyt viestin, jossa kertoo motiivikseen *ihmisvihan*. Tätä tekijän itse antamaa selitystä, viha-teemaa, käsitellään aineistossa vähän. Sunnuntaina 28.9.2008 kolumnissa lehdessä työharjoittelujaksolla oleva yhdeksäsluokkalainen tyttö kirjoittaa vihasta ja arvelee, että ampujaa oli pilkattu, minkä vuoksi hän alkoi vihata ja päätti kostaa.

Kenties hän vihastui siksi, ettei häntä oltu ymmärretty... Haluan kuitenkin muistuttaa, että Matti Saari oli joskus ihminen – tavallinen ihminen, jonka tarpeita oli aikanaan pilkattu ja hylätty. Siinä vaiheessa inhimillisyys lakkaa pikkuhiljaa toimimasta ja sijalle tulee viha ja tarve kostaa – miksi muuksi tätä sitten voisikaan kutsua. (AL 28.9.2008, Sunnuntai, Asiat 15.)

Ihmisviha pääsee lehden otsikkoon samana sunnuntaina myös pääkirjoitussivulla artikkelissa *Ihmisvihan kauhistus*. Artikkelissa todetaan, että Myyrmäen, Jokelan ja Kauhajoen ampumistapauksiin liittyy verkottuminen, kansainväliset vertaisryhmät ja vakaumus ihmisvihasta. Suomessakin on vihaideologiaa kannattavia ryhmiä, joista pitää huolestua. Kouluampumisen piirteitä voidaan verrata terrori-iskuun. Artikkelissa siteerataan ulkopoliittisen instituutin akatemitutkijaa ja Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkijaa ja pohditaan onko kyse terroriteosta. Päätelmä on kuitenkin, että kouluampumista ei voi pitää terroritekona. Artikkelin lopussa siteerataan suojelupoliisia, joka ei pidä terrorismiin vertaamista suotavana.

Suojelupoliisin päällikkö Ilkka Salmi piti seuraavan päivän lehdessä ongelmallisena sitä, että Kauhajoen tapahtumat on yhdistetty terrorismiin, koska siitä puhuminen Kauhajoen yhteydessä 'lietsoo turhaa pelkoa'. (AL 28.9.2008, A2.)

Kouluampumista selitetään myös sillä, että nuoret haluavat kuuluisuutta hinnalla millä hyvänsä. Puhutaan myös *narsismista*, jota media ruokkii. Sosiaalipsykologi kirjoittaa mielipidepalstalla narsismista toisena päivänä kouluampumisen jälkeen. Narsismiin johtaa hänen mukaansa *patoutunut viha*.

Lapset, jotka oireilevat väkivaltaisesti, ovat turvattomia... Heidän terve narsisminsa on haavoittunut. Tähän he reagoivat joko sairaan narsismin tai masennuksen keinoin. Molempia tiloja ohjaa patoutunut viha. Media sitten tahollaan yllyttää narsisteja esiin. On niin mediaseksikästä töllätä televisiosta joidenkin narsistisesti oireilevien onnetonta yritystä olla joku, mieluiten ihan idoli...On vain viihdettä, kun lapsena turvattomaksi ja hylätyksi itsensä kokenut ihminen yllytetään tekemään itsestään narri. Osa menee tälle tielle. Osa tekee toisenlaisen ratkaisun omassa tuskassaan. Hän hankkii aseensa ja alkaa tappaa toisia ihmisiä. (AL 25.9.2008, Lukijamielipide B18.)

Yksinkertaistusta ja psykologisointia

Kauhajoen kouluampumista selitetään psyykkisillä syillä arvovaltaisten psykiatrian asiantuntijoiden suulla. Nuoret kategorisoidaan pukeutumisen, hiustyylin ja musiikkimaun perusteella poikkeaviksi, erilaisiksi kuin muualla. Tarinassa esiintyy varsinaisten asiantuntijoiden rinnalla ei-asiantuntijoita; poliitikkoja, päätösmittajia, toimittajia ja yhdeksäsluokkalainen. Heillä on kaikilla selkeä kuva siitä, millaisia psyykkisiä syitä ampumiseen liittyy: yksinäisyyttä, skitsofreniaa, narsismia, vihaa ja tarvetta kostaa. Tarina on esimerkki siitä, miten tavallista on selittää asioita psykologisin termein. Yhteiskunta on psykologisoitunut, puhutaan myös psykokulttuurista. (Hamilo 2007, 9). Tarinassa korostuu yksinkertaistamisen logiikka: järjetön teko tarkoittaa että tekijällä on mielenterveyshäiriö. Tarinassa on vaarana se, että mielenterveysongelmista kärsivät ihmiset leimautuvat vaarallisiksi.

Tutkijat välttävät yksinkertaistamista. Sosiologi Miamin yliopistosta kehottaa *välttämään yleistämistä* ja näkemään tapahtuman *onnettomien tekijöiden summana*. Jokainen ahdistunut nuori ei ole kouluampuja.

Muschert varoittaa suomalaisia liiallisesta yleistämisestä, sillä jokaista synkkämielistä ampujaa kohden on miljoona muuta ahdistunutta nuorta, jotka eivät tee tällaisia tekoja. – On parasta nähdä nämä tapahtumat erilaisten onnettomien tekijöiden summana. Mikään yksittäinen asia ei näitä aiheuta. (AL 28.9.2008 Sunnuntai, Asiat13)

Tutkijoiden mielipiteitä pääsee jonkin verran esiin artikkelien sisällä, mutta otsikoissa niitä ei näy. Esimerkiksi edellä olevan artikkelin otsikko on *Leikkaa, liimaa, tapa*. Sosiologin näkemys tulee artikkelin puolesta välissä, ja edellyttää koko artikkelin lukemista.

7.7 Selittämättömyys

Ensimmäisen päivän lehti aloittaa keskustelun Kauhajoen kouluampumisesta kysymällä suurin kirjaimin *Miksi?* Myös artikkeleiden sisällä ja otsikoissa on paljon kysymyksiä. Artikkeleissa annetaan toisaalta selkeitä selityksiä, kuten edellä olevissa selitystarinoissa näkyy, mutta esitetään myös monia kysymyksiä joihin ei vastata. Kysymyksiä ikään kuin heitetään ilmaan, mutta ei oteta kiinni. Aineiston läpi kulkee tietynlainen **selittämättömyys: Kauhajoen kouluampumista ei voi täysin ymmärtää eikä siihen ole yhtä selitystä**. Artikkeleissa näkyy kirjoittajien huoli siitä, että Kauhajoen tapahtumat eivät jää viimeiseksi ja mietitään mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Tilanne on uusi ja hallitsematon. Se, mitä ei voida selittää, ahdistaa. Selittämättömyys on jonkinlainen aineiston läpi kulkeva neuvoton hätähuuto. Kolumnissa *Arjen kauhua. Puhdas sydän toimittaja* vertaa suomalaisten hätää rottatutkimuksiin, joissa rotat alkoivat hyvistä oloista huolimatta käsittämättömällä tavalla tappaa toisiaan.

Suomalaiset ovat nyt yhtä järkyttyneessä tilassa kuin neuvottomat rottatutkijat. Hätä on suuri, kun näemme ihanneyhteisömme muuttuvan varkain hirvittäväksi mutaatioksi, jollaista ei ole ennen nähty eikä edes tieteiskirjoissa osattu kuvitella. (AL 5.10.2008, Sunnuntai, Ihmiset, 9.)

Ihmisiä kohdanneessa surussa ja hädässä lehti tuo näkyviksi kirkon edustajat, piispan sekä papit. Kirkon tehtävänä on tuoda lohdutusta ja toivoa ihmisille, kun selitykset puuttuvat eikä sen kategoriapiirteisiin kuulu syyllistää eikä antaa selkeitä selityksiä. Kirkon ennakoitavissa oleva toteamus *valmiita vastauksia ei ole* esiintyy artikkeleissa useampaan kertaan. Lapuan piispa puhui tapahtumapäivän iltana Kauhajoen kirkossa ja kappalainen Tampereella pidetyssä hartaushetkessä. Tunteisiin vetoavissa artikkeleissa *Usko oli koetuksella paremmin kuin koskaan* ja *On kuuntelemisen aika* ihmisiä kehoitetaan turvautumaan uskoon, koska tapahtumaa ei voi ymmärtää.

Rivien välissä Peura myönsi tavallaan itsekin vaikeudet ymmärtää, miten Jumala ajattelee. Tässä kohdassa jos missä on kuitenkin kyse uskosta. (AL 24.9.2008, A6.)

Siiran mukaan kirkon tehtävä on nimenomaan tarjota toivoa surun keskelle, vaikkei valmiita vastauksia ole... Haluamme luottaa siihen, että Jumala antaa

voimaa ja jaksamista. Joskus jopa vastauksen, Siira mietti. (AL 24.9.2008, A7.)

Toinen ryhmä, joka ei pyri antamaan Kauhajoen kouluampumiselle *yhtä* selitystä ovat tutkijat, jotka saavat aineistossa jonkin verran ääntään kuuluviin. Heidän kommenttejaan on esitelty selitystarinoiden yhteydessä. Esimerkiksi oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkija ei selitä ampumista nuorten väkivallan lisääntymisellä ja sosiologi Miamin yliopistosta varoittaa selittämistä tapahtumia ampujan eristäytymisellä. Tutkijan tehtäviin ja kulttuuriseen kategoriaan kuuluu perustaa kantansa tutkimustuloksiin, ei mielikuviin tai olettamuksiin.

Joissakin kolumneissa lehden toimittajat pyrkivät selkeästi eroon selittämisestä. He pitävät selittämistä ikään kuin vähempiarvoisena journalismina, jollaiseen *muut* syyllistyvät. Sunnuntain Asiat-liitteessä kolumnisti kirjoittaa kriittisesti median tavasta selittää Kauhajoen tapahtumia. Oli syöksytty *väärään metsään, väärään aikaan*. Toimittajat tiedostavat mediaan kohdistuvan arvostelun asioiden yksinkertaistamisesta, mutta kääntävät syyn muihin. He itse eivät syyllisty siihen.

Kaikkialta kuuluva kysymys 'Miksi?' on nopeaan syyttelyyn johtava kysymys. Se on kysymys, joka kertoo enemmän kysyjän tarpeesta korostaa epätietoisuuttaan kuin siitä, mitä Kauhajoella ja Jokelassa, eli nykykehityksessä, on tapahtunut... liian helposti mediassa syöksyttiin väärään aikaan väärään metsään, kun jo muutama tunti Kauhajoen laukausten jälkeen Holmlundilta kysyttiin, pitäisikö hänen erota. Näin meillä yksilöitiin 11 ihmisen väkivaltainen kuolema nopeasti joksikin ymmärrettäväksi. (AL 28.9.2008 Asiat, 23.)

Median tehtävä on kertoa yleisölleen maailman tapahtumista, selittää niiden taustaa ja pohtia seurauksia, tehdä maailmasta ymmärrettävä. Kauhajoen kouluampumisen jälkeen tapahtumaa selitettiin lukuisin tavoin, aineistossa näkyy jonkinlainen selittämisen pakko. Monet miksi-kysymyksetkin ovat itse asiassa selityksiä tai syytöksiä. Toisaalta selittämättömyys on läsnä monissa teksteissä rivien välissä, esimerkiksi selitysten valtava määrä voidaan tulkita selittämisen vaikeutena.

Ajattelen, että selittämättömyys ei ole medialle tyypillinen tarina. Se on ristiriidassa median tehtävän kanssa. Mieluummin annetaan edes viittaus mahdolliseen selitykseen kuin todetaan, ettei asiaa voi lainkaan selittää. Esimerkiksi kolumnistit saattavat arvostella toisten antamia selityksiä, mutta ennen artikkelin päättämistä antavat oman tulkintansa asiasta. Mikään artikkeli ei jätä selitystä kokonaan antamatta.

Olisi mielenkiintoista tietää, miten selittämättömistä ilmiöistä on mahdollista tehdä hyvää journalismia. Entä miten yleisö odottaa median selittävän tällaista tapahtumaa? Odottaako se selityksiä, vaikka se tietäisi niiden olevan vain osa totuutta? Nämä kysymykset jäävät tämän työn ulkopuolelle, mutta olisivat kiinnostava aihe toiseen tutkimukseen.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tässä luvussa kokoan ensin yhteen Kauhajoen kouluampumiseen liittyvät selitystarinat ja niiden esiintuomat hahmot. Seuraavaksi pyrin vastaamaan kysymykseen, miten tapahtumaa selitettiin ja millainen sosiaalinen ongelma tapahtumasta konstruointiin. Otan myös kantaa siihen, mitkä tarinat jäivät syntymättä. Lopuksi pohdin omaa rooliani tutkimuksen tekijänä ja esitän mahdollisia aiheita jatkotutkimukselle.

8.1 Selitystarinat ja niiden esiintuomat hahmot

Aamulehden selitystarinoiden pääteema on se, että Kauhajoen kouluampuminen tapahtui, koska yhteiskunnan kontrolliorganisaatio petti. Tarina tuo esiin syylliset, kontrollista vastaavat ja kontrollin ylläpitäjät. Syyllistäminen on kollektiivista, organisaatioihin kohdistuvaa, mutta se myös henkilöityy sisäministeriin ja kauhajokelaiseen poliisiin ja nostaa esiin puolustuspuheet. Tarinan esiintuomat hahmot ovat ennakoitavissa, ne ovat pääosin virkamiehiä ja poliitikkoja. Puhe noudattelee poliittisen puheen genreä ja hahmojen kulttuurista kategoriaa. Kontrollinäkökulma on myös internetiin liittyvässä keskustelussa, jonka mukaan ampuja on saanut mallin ja rohkaisun teolleen netistä. Kontrollia vaaditaan lisää, koska netti nähdään vaarallisena. Tämänkin tarinan hahmot kuuluvat kontrolliorganisaatioon ja jälleen syytetyt puolustautuvat. Näkemystä netin maailmasta laajentavat nuorisotyön edustajat, jotka tuovat esiin nuorten näkökulmaa. Nuoret eivät itse pääse mukaan keskusteluun.

Kouluampumista selitetään myös suomalaiselle yhteiskunnalle tunnusomaisilla piirteillä, väkivaltaisella kulttuurilla ja kovilla arvoilla. Tarinassa toistetaan ulkomaisten toimittajien lauseita, joiden mukaan Suomi on kova yhteiskunta, joka ruokkii ahneutta. Tarinassa ei esiinny virallisen Suomen edustajia, poliitikkoja tai virkamiehiä. Siinä ei osoiteta, kuka asiasta on vastuussa ja mitä asialle pitäisi tehdä, syyllisyys jää konkretisoitumatta. Lähellä suomalaisen yhteiskunnan kovuus teemaa on tarina välittämisen puutteesta. Tässä tutkimuksessa nämä kaksi on kuitenkin pidetty erillään, koska katsoin, että suomalaisuus ja välittäminen ansaitsevat erillisen analysointinsa. Selityksen mukaan Kauhajoen ampuminen on osoitus siitä, että ihmiset eivät pidä huolta tai piittaa toisistaan. Poliitikot ja kirkko ovat tämän tarinan päähahmot. Poliitikkojen vaalipuhe korostaa toisista välittämistä ja piispa kehottaa pitämään huolta lähimmäisistä. Syytös ei kohdistu suoraan kehenkään, vaan se

osoitetaan kollektiivisesti *meihin* kaikkiin. Puhe välittämisen puutteesta jää vaalipuheen ja sloganin tasolle.

Koulun usein toistetut epäkohdat kuten resurssien puute, isot luokat, kiusaaminen ja kouluterveydenhoidon alasajo toistuvat koulun ongelmia korostavassa selitystarinassa. Tarinaa tuodaan kertomaan kouluun liittyvät kategoriset hahmot, opettajat ja koululääkärit, jotka edustavat koulua ja kouluterveydenhuoltoa. Muiden ammattikuntien äänet jäävät ohuiksi. Samoin jää kuulematta tarinan päähenkilön, oppilaan ääni. Yhteiskunnan ja yhteisöjen lisäksi selitykset kohdistuvat yksilöiden ominaisuuksiin, yksinäisyyteen ja psyykkisiin ongelmiin. Diagnooseja antavat sekä psykiatrian asiantuntijat että ei-asiantuntijat, jolloin keskustelu nykyajalle tyypilliseen tapaan psykologisoituu.

Aineistossa näkyy median rooliin liittyvä selittämisen tarve, jopa pakko. Samalla on nähtävissä selittämisen vaikeus. Artikkeleissa on suuri määrä kysymyksiä, joista vain osaan annetaan vastaus. Selittämättömyys tuo esiin kirkon vahvan kulttuurisen roolin. Kun tapahtuu traagisia ja vaikeasti ymmärrettäviä asioita, uskonnon tunnusmerkit nostetaan esiin uutiskuviin ja piispan ja pappien sanoja siteerataan.

8.2 Asiantuntijat ja lehti selittäjinä

Kun seurasin Kauhajoen kouluampumisesta käytyä keskustelua mediassa syksyllä 2008, näytti siltä että asiantuntijat olivat tärkeässä roolissa tapahtuman selittäjinä. Tutkimus osoitti, että tämä on tapa jolla tapahtumaa tehdään ymmärrettäväksi. Lehti kertoo selitystarinoita asiantuntijoiden kautta. Tyypillisesti lausunnon antaja on oman alansa hierarkian huipulta, jolla voi ajatella olevan suurin mahdollinen auktoriteettiasema. Käytetään myös paikallisia asiantuntijoita, jolloin tuodaan kommentit lähemmäs lukijan arkipäivää. Uutisoinnissa käytettyjen asiantuntijoiden piiri on suppea. Se ei laajene paljonkaan poliitikkojen, poliisin, virkamiesten, opettajien ja lääkäreiden ulkopuolelle. Muiden asiantuntijoiden on oltava itse aktiivisia ja tuotava mielipiteensä esiin esimerkiksi mielipidekirjoituksissa.

Asiantuntija on kiinteästi tarinaan sidottu hahmo, hyvin ennakoitavissa. Hahmoja ja niiden kulttuurisia piirteitä on tarkasteltu jäsenkategorioiden avulla. Aineistosta voi päätellä, että hahmot tulevat esiin Sacksin teorian mukaan 'kuin tilauksesta'. Hahmot ovat kulttuurisesti niin tarinan mukaisia, että emme tule ajatelleeksi ketä he ovat. Tarina ja hahmo muodostavat 'paketin', joka tarjoillaan yleisölle. Hahmot puhuvat kuten odotamme heidän puhuvan, kuhunkin tarinaan sopivaa, tuttua puhetta, joka sisältää viittauksia ennestään tuttuihin

ongelmiin. Tässä mielessä Aamulehden toimittajan viittaus 'tyhjiin sanoihin' kuvaa kouluampumisen selittämistä hyvin. Aineistossa esiintyy vain vähän puhetta, joka ylittää selitystarinaan kiinnitetyn hahmon kategorisen puheen. Tällaisena voi pitää poliisiylijohtajan lausuntoa, kun hän puhuu alaistensa tunteista heihin kohdistettujen syytösten jälkeen tai opettajien kertomista koulun hyvistä puolista.

Asiantuntijapuheessa yllättää sen yksisilmäisyys ja asenteellisuus. Varsinkin psykiatrinen asiantuntijuus, jota aineistossa korostetaan, katsoo asioita kapeasta näkökulmasta. Suomalaisia nuoria leimataan poikkeaviksi ja väkivaltaa ihannoiviksi. Tälle näkemykselle annetaan runsaasti tilaa ja näkyvä paikka lehden pääkirjoitussivulla. Lukijalta vaaditaan mediakriittisyyttä, että se osaa asettaa tämänkaltaisen puheen omaan arvoonsa.

Asiantuntijoilla on tärkeä rooli kouluampumisen selittämisessä. Aineistosta voisi kuitenkin päätellä, että median rooli on vielä suurempi. Media valitsee, mitä selitystä se lähtee viemään eteenpäin, poimii siihen sopivat asiantuntijat, jotka jatkavat valittua tarinaa. Sillä on merkittävä valta ongelmanmäärittelijänä. Lehden ääni puhuu vahvimmin pääkirjoituksissa ja kolumneissa. Päätoimittajan kirjoittamat pääkirjoitukset näkyvällä paikalla ovat lehden virallista puhetta. Kolumnit ovat sopivan lyhyitä, taitavasti kirjoitettuja, henkilökohtaisia puheenvuoroja, joilla on yleisönsä. Sen lisäksi lehden ääni kuuluu asiantuntijahaastatteluissa, joissa se sekoittuu vieraaseen puheeseen. Lukija ei tiedä kuka tekstissä puhuu, mitä asiantuntijat ovat itse sanoneet ja mikä on toimittajan tulkintaa. Tämän perusteella voi sanoa, että lehden ääni on väitteen tekijänä ongelmanmäärittelypelissä keskeisin pelaaja. Tämä asettaa asiantuntijat kovan haasteen eteen.

8.3 Kontrolli on ratkaisu ongelmiin

Kauhajoen kouluampumisesta rakennetaan seitsemän selitystarinaa, joista jokaisella on omat puolestapuhujansa. Ongelmaa rakennetaan pääosin sen kautta, mitä voidaan hallita ja kontrolloida, mikä on konkreettista ja selitettävää, mihin löytyy syylliset ja mikä voidaan nimetä. Kouluampumisen kaltainen ongelma on yhteiskunnan kontrollia lisäämällä poistettavissa. Tätä keskustelua käydään viranomaiskoneiston ja poliitikkojen kautta. Haetaan konkreettisia, helppoja ja yksinkertaisia ratkaisuja: aseet pois, poliisi valvomaan, lait tiukemmiksi, kouluun lisää rahaa ja psykiatrisia sairaanhoitajia. Kun tarvittavat toimenpiteet on tehty, asia on käsitelty ja pahoinvointi poistuu.

Päätärinaksi nousee ongelma, joka voidaan ratkaista. Kyse on ongelmasta, jonka yhteiskunta omalla toiminnallaan, lainsäädännöllä ja resurssien oikein suuntaamisella pystyy ratkaisemaan. Kun järjestelmät toimivat moitteettomasti, Kauhajoen kaltainen tapahtuma ei enää toistu. Muut selitykset jäävät ohuiksi, koska niihin ei ole ratkaisua. Puhe 'välittämisestä' ja 'kovista arvoista' ei konkretisoidu. Koska ei ole syyllistä eikä vastuunkantajaa, ei ole ratkaisuaakaan. Pehmeät arvot, yhteisöllisyys ja toisista huolta pitäminen kuitenkin näkyvät lehden sivuilla. Ne ovat selvästi ilmassa olevia puheenaiheita, joista käydään vilkasta keskustelua, vaikka ne eivät viralliseksi totuudeksi ylläkään.

Tutkimuksen viitekehys on sosiaalinen konstruktionismi. Sen mukaan sosiaalinen ongelma on nimettävä, jotta siitä syntyisi ongelma. Ongelmanmäärittelyssä tärkeitä ovat väitteentekijät, jollaisena media toimii. Aamulehti on väitteentekijä, joka nimeää Kauhajoen tapahtumat *kouluampumiseksi*, josta muodostuu suuri osa keskustelun aineistosta. Edelliset kouluampumiset otetaan keskustelun pohjaksi, ja samaistetaan tekijät, heidän persoonallisuutensa, psyykkiset ongelmansa ja toimintatapansa. Yhdyssanan alkuosa *koulu* ohjaa keskustelua yleisiin ongelmiin koulussa ja kouluterveydenhuollon kykenemättömyyteen hoitaa psyykkisiä ongelmia. *Ampuminen* ohjaa keskustelua aseisiin, kontrolliin, poliiseihin, poliittikkoihin ja väkivaltaiseen, kovaan suomalaiseen yhteiskuntaan, jossa ihmiset eivät välitä toisistaan.

Sosiaalisen ongelman määrittely on valintaa ja neuvottelun tulos. Se on sidottu aikaan, paikkaan ja kulttuuriin. Kauhajoen tapahtumien problematisointi on osa meidän aikaamme ja se yhdistetään nyt ilmassa oleviin ongelmiin. Nuorten mielenterveysongelmat, ongelmat koulussa, netin vaarallisuus, yhteiskunnan kovat arvot ja välittämisen puute ovat asioita, joista tässä ajassa yleisesti puhutaan. Samoin vaaditaan yleisesti kontrollin lisäämistä. Kauhajoen tapahtuma yhdistetään tähän olemassa olevaan keskusteluun ja sen kautta vahvistetaan noiden ongelmien olemassaoloa. Yhteiskunnan moraali näkyy ongelman määrittelyssä ja selittämisessä.

Kauhajoen kouluampuminen rakentuu osaksi yleistä, yleistävää ja yksinkertaistavaa ongelmapuhetta. Media on itsekin tietoinen tästä tyhjästä puheesta. Selittämisen vaikeus näkyy suuresta kysymysten määrästä. Lehden antamat selitystarinat lähtevät kuitenkin siitä, että ongelmille on olemassa selitys. Tämä on kiinnostavaa, koska aineistossa näkyy samalla selittämisen vaikeus ja selittämättömyys. Tulkitsen tämän niin, että median tehtävä on selittää, ei jättää asioita selitystä vaille. Kauhajoen tapahtumien uutisoiminen ei ole helppo tehtävä, kiireessä on saatava lukijoille kerrotuksi mitä on tapahtunut ja tehtävä tapahtumaa

ymmärrettäväksi. On vaikea ottaa kantaa, miten selittämätöntä aihetta tulisi mediassa parhaiten käsitellä. Uskon, etteivät lukijat kaipaa yksinkertaisia selityksiä, jos sellaisia ei ole.

8.4 Tarinoita, joita ei syntynyt

Kauhajoen kouluampumisesta syntyy selitystarinoita, jotka eivät suoranaisesti liity itse tapahtumaan, tapahtumapaikkaan tai ihmisiin. Ampujan nimi ja kuva ovat näyttävästi esillä, mutta hänen todellinen hahmonsaa jää arvailujen varaan. Ampujaa ei suoraan vastuuteta teostaan, vaan syyllisiä etsitään kauempaa; yhteiskunnasta ja yhteisöistä. Aletaan miettiä, mitä kouluampuminen edustaa. Tämä havainto on yhteneväinen Loseken (2003) huomioiden kanssa, joiden mukaan tekijän syyllistäminen on monimutkainen, kulttuurisia sääntöjä noudatteleva prosessi, jossa tekijää ei helposti tuomita. (Mt., 81–85.) Ampujan vanhempia, opettajia tai ystäviä ei aineistossa myöskään syyllistetä, sen sijaan syytös koskee kollektiivisesti meitä kaikkia.

Ensimmäisen uutisen ensimmäinen lause Aamulehden etusivulla kertoo, että *22-vuotias mies ampui kymmenen ihmistä koulussa Kauhajoella Etelä-Pohjanmaalla*. Tästä lauseesta lähdetään käsittelemään *ampumista* ja *koulua* sekä *kouluampumista*. Sen sijaan keskustelua ei jatketa siitä, että kyseessä oli *22-vuotias mies* tai että hän ampui *kymmenen ihmistä*, tai että tapahtumapaikka oli *Kauhajoki Etelä-Pohjanmaalla*.

Kauhajoen ampuja oli *nuori mies*, kuten kaikissa kouluampumisissa tätä ennen. Sukupuoleen liittyvää keskustelua ei omassa aineistossani käydyä, vaikka on yleisesti tiedossa, että väkivaltarikosten tekijät ovat miehiä. Vuosien 2003–2007 aikana henkirikoksiin syyllistyneistä oli miehiä 89 prosenttia ja rikollisuustaso oli korkein 21–24 -vuotiaiden nuorten miesten ikäryhmässä (Lehti 2010, 16). Muissa medioissa aihetta jonkin verran sivutaan. Esimerkiksi Helsingin Sanomissa Vieraskynä-palstalla aiheesta kirjoittaa Nuorisotutkimusverkoston tutkimusjohtaja Leena Suurpää otsikolla *Aikuistuvat nuoret miehet jäävät hyvinvoinnin välimaastoon* Hän toteaa, että yli 20–24 -vuotiaat miehet tuntevat vähemmän yhteenkuuluvuutta perheeseen ja muihin yhteisöihin kuin sitä nuoremmat tai vanhemmat ja heidän tunnesiteensä kotiin ja kouluun ovat heikommat kuin nuorilla naisilla. Nuorten miesten yhteisöllisyys on tutkimusten mukaan tuossa iässä erityisen hauras ja tyytyväisyys elämään huononee yleisesti. (Suurpää 2008.) Jäävätkö aikuistuvat miehet hyvinvoinnin välimaastoon? Tämä kysymys olisi ansainnut tulla näkyväksi keskusteluaiheeksi ja toimenpiteiden kohteeksi. Nuorten aikuisten erityinen elämänvaihe ja esimerkiksi opiskelijaterveydenhoito jää käsittelemättä.

Uhrien joukossa oli yhdeksän naisopiskelijaa, miesopettaja ja tekijä itse. En ole nähnyt pohdittavan asiaa tältä kannalta. Selitystä ei haeta naisiin kohdistuvasta vihasta, vaikka uhrin olivat yhtä lukuun ottamatta naisia. Toisaalta on tiedossa, että tekijällä ei ollut tyttöystävää. Miehisyyden kriisi tai miehinen viha olisi voinut nousta keskustelun teemaksi, mutta näin ei käynyt. On kuitenkin tosiasia, että naisten ja miesten roolit ovat muuttuneet nopeasti. Nuoret miehet ovat hämmentyneitä niistä odotuksista, joita heihin kohdistuu. Helsingin yliopistossa kouluampumisia käsittelevässä seminaarissa todettiin, että yhteinen piirre niille on ollut miehinen viha, joka ratkaistaan väkivallalla. Yhdysvalloissa maskuliinisuuden kriisiä käytetään selityksenä kouluampumisiin, mutta Suomessa siitä ei ole tullut selitystarinaa. (Kamaja 2009.) Ampujan omaa selitystä ihmisvihasta ei myöskään oteta tarinoiden eturiviin.

Uhreista ei aineistossa kerrota. Heidän nimiään ei julkaista eikä heidän sukulaisiaan tai tuttaviaan haastatella. Standardiparista tekijä–uhrin toinen puoli jätetään kertomatta. Media halusi välttää Jokelan kouluampumisen yhteydessä tehtyjä virheitä eikä lähestynyt tapahtuman osallisia. Journalistit olivat hienotunteisia ja toiminta eettistä. Asialla on myös toinen puoli; uutisesta jää puuttumaan osa inhimillisyyttä. Tapahtumaa lähdetään analysoimaan ja selittämään, mutta ei kerrota mitä se tarkoittaa heille, joita asia koskettaa läheltä.

Kauhajoki tai Etelä-Pohjanmaa ei saanut uutisoinnissa selittäjän roolia eikä tapahtumaa yhdistetty paikkakuntaan tai maakuntaan, jossa ampuminen tapahtui. Vaikka Etelä-Pohjanmaalla on väkivaltainen historia, sitä ei yhdistetä kouluampumiseen. Tapahtumapaikkana ollut Seinäjoen ammattikorkeakoulu ei myöskään nouse esiin. Selitystarinat pysyvät kaukana tapahtumapaikasta ja siihen liittyvistä ihmisistä.

Huomionarvoista on myös, että nuorten omat tarinat jäävät kertomatta. Heidän puolestaan ja ohitse puhutaan, mutta he eivät itse saa ääntä. Sukupolvet eivät lähene toisiaan, eikä ymmärrys nuorten maailmasta lisäänty. Tämä on valitettavaa, koska Kauhajoen kouluampuminen on tapahtuma, jonka syiden pohtimiseen tarvitaan aitoa kuuntelemista ja halua ymmärtää tässä ajassa elävien nuorten ajatuksia.

8.5 Lopuksi

Kauhajoen kouluampumisesta on kulunut kaksi vuotta. Tapahtumasta ei enää uutisissa kerrota, mutta aselain muutos on jäänyt julkiseen keskusteluun. Aamulehdessä 26.9.2010 Kauhajoen tutkintalautakunnan puheenjohtaja kertoo, että lautakunta antoi monia ehdotuksia

jatkokotoimenpiteiksi. Se ehdotti muun muassa käsiaseiden täyskieltoa. Lautakunta sai raivokasta arvostelua tästä ehdotuksesta ja hallitus on torjunut täyskiellon. Käsiaseiden kieltäminen ei ole toteutumassa, vaikka aineistoni perusteella olisi voinut niin ennustaa. Suomessa on mitä ilmeisimmin asemyönteinen kulttuuri, eikä kontrollin lisääminen ole käytännössä yksinkertaista. Monet muutkaan lautakunnan suositukset, kuten opiskelijaterveydenhoidon kehittäminen eivät ole toteutuneet. Kuten tutkintalautakunnan puheenjohtaja Pekka Sauri toteaa: ”Pelkona on se, että ajan kuluessa tulee uusia uutisia ja otsikoita. Asiat hautautuvat, eikä mitään tapahdu.” (AL 26.9.2010, Asiat 22.)

Tutkiessani Kauhajoen kouluampumisen uutisointia olen ajatellut heitä, joita uutinen koski läheltä. Tapahtuma ja tekijä saivat paljon julkisuutta, kaikki suomalaiset tiesivät ampujan nimen ja tunnistivat hänen kasvonsa. Hän sai julkisuutta, jota mitä ilmeisimmin halusi. Uutiset ovat jo pitkään olleet asiasta vaiti. Oma tutkimukseni tuo tapahtumat jälleen esille ja avaa mahdollisesti arpeutumaan alkaneita haavoja. Olen siteerannut lehden artikkeleita, joissa mainitaan nimeltä sekä tekijä että tapahtumaa kommentoineet henkilöt. Koska olen tarkastellut selitystarinoita artikkeleissa esiintyvien hahmojen kautta, olen säilyttänyt lainauksissa henkilöiden nimet. Analyysitapaani hieman muuttamalla olisin voinut menetellä toisin ja häivyttää toimijoiden henkilöllisyyden. Toivon, että valitsemani menetelmä ei lisää kärsimystä eikä vääränlaista julkisuutta.

Tutkimuksessani en ota kantaa siihen, mikä selitys Kauhajoen kouluampumisesta on oikea enkä siihen, mitä asioille pitäisi tehdä. Pyrin kuvaamaan sitä, miten tapahtumaa selitettiin ja miten ongelma rakennettiin. Kuvaileva tutkimus jättää vastaamatta moniin tärkeisiin kysymyksiin. Siksi tarkastelu ei saa jäädä tähän, vaan yhteiskuntatieteiden on tärkeää jatkaa tutkimusta tästä eteenpäin, lisätä ymmärrystä pahoinvoinnin syistä ja muodostaa kuva tarvittavista toimenpiteistä. Tutkimukseni pohjalta uskon, että aikuistumassa olevien nuorten miesten hyvinvointi tulee olla yksi tärkeä tutkimusalue.

Olen löytänyt aineistosta seitsemän tapaa selittää Kauhajoen kouluampumista. Artikkelit sisältävät useita selityksiä, vastaamattomia kysymyksiä ja hyppäyksiä aiheesta toiseen. Tarinoita etsiessäni kiinnitin huomiota otsikointiin, johdantoon ja siihen, mikä on artikkelin pääteema. Selitystarinat ovat yksi tulkinta aineistosta. Toinen tutkija olisi kenties löytänyt toisenlaisia painotuksia.

Analyysimenetelmänä olen käyttänyt kategoria-analyysia ja soveltanut sitä karkealla tasolla tarkastelemalla millaisia hahmoja, kulttuurisia kategorioita selitystarinat nostavat esiin ja mitä

he puhuvat. Aineistoni on laaja, minkä vuoksi ei ollut mahdollista tutkia hahmojen kieltä tarkemmalla analyysillä. Se jättää paljon mielenkiintoisia havaintoja tekemättä. Toinen mahdollisuus olisi ollut rajata aineistoa huomattavasti suppeammaksi ja katsoa puhetta tarkalla silmällä, yksittäisten lauseiden ja sanojen tasolla.

Laaja-aineisto antaa mahdollisuuden nähdä yleiskuva lehden selitystarinoista, sekä niihin liittyvästä ajallisesta trendistä. Suppea aineisto, pelkästään ensimmäisen päivän uutisointi, antaisi mahdollisuuden tutkia tarkalla tasolla tärkeitä ensimmäisiä puheenvuoroja tapahtumasta, koska niillä on suuri vaikutus siihen, millaista keskustelua aiheesta aletaan käydä.

Tutkimuksessani sivusin kuvien käyttöä, mutta en ottanut niitä analyysiin. Kuvat ovat mediassa olennainen osa viestintää ja ongelman rakentamista tutkittaessa kuvat olisi hyvä ottaa mukaan analyysiin. On tärkeää tehdä havaintoja, mitä kuvia käytetään. Ne vetoavat tunteisiin ja jäävät ihmisten mieliin paremmin kuin teksti. Ne ovat tyypillisesti lehden valintoja, miltä asian halutaan näyttävän.

Tutkimalla Kauhajoen kouluampumisen uutisointia olen pyrkinyt tuomaan lisävalaistusta siihen, miten uudenlaista, käsittämätöntä tapahtumaa mediassa pyritään selittämään. Tutkimus osoittaa, että ongelman nimeäminen ja määrittely luo pohjan sille, mihin suuntaan keskustelua lähdetään viemään. Vaikka media käyttää valtaa valinnoillaan, asiantuntijoidenkin rooli on tärkeä. Julkisuus on asiantuntijoille velvollisuus. Heiltä odotetaan esiintuloa ja asioiden ymmärrettäväksi tekemistä. Julkisuus on myös oikeus ja mahdollisuus tuoda esiin oma näkemyksensä.

Julkisuus ei ole asiantuntijoille itsestäänselvyys. Tutkimuksessa tämä näkyy selvästi sosiaalityön kannalta katsottuna. Aineistossa ei esiinny sosiaalityöntekijöitä. Heidän mielipidettään ei kysytä, vaikka keskustellaan yhteiskunnan ongelmista ja liikutaan juuri sosiaalityön osaamisalueella. Sen sijaan mielipiteensä pääsevät kertomaan muiden professioiden edustajat kuten lääkärit, opettajat ja psykiatrian asiantuntijat. Tämän voi tulkita siten, että sosiaalityöllä ei ole yhtä vahvaa kulttuurista asemaa niissä seitsemässä tarinatyypissä, jotka aineistossa nousivat selityksiksi. Sosiaalityöntekijä ei ole näihin tarinoihin itsestään selvästi sidottu hahmo, joka astuisi esiin kuin tilauksesta. Voi miettiä, olisiko tilanne toinen jos kouluampujat olisivat olleet toisenlaisista perheistä. Ehkä heidän taustansa 'tavallisten' perheiden poikina ei houkuttanut esiin sosiaalityön asiantuntijuutta.

Sosiaalityön asiantuntijuus ei näkynyt myöskään mielipidekirjoituksissa, mistä voi päätellä etteivät sosiaalityöntekijät itse pyrkineet julkisuuteen.

Tutkimukseni pyrkii osoittamaan, miten kouluampumista selitetään mediassa ja miten siitä rakennetaan yhteiskunnallista ongelmaa. Se täydentää aikaisemmin tehtyä mediatutkimusta painottamalla ongelman määrittelyä ja asiantuntijoiden roolia julkisuudessa. Nopeasti muuttuvassa maailmassa tarvitaan koko ajan uutta ymmärrystä siitä, miten ongelmanmäärittelyprosessit toimivat. Sen vuoksi on tärkeää, että aiheesta tehdään myös sosiaalitieteellistä tutkimusta. On myös pystyttävä vaikuttamaan tähän määrittelyprosessiin. Sosiaalitieteiden tulee olla aktiivisesti mukana ongelmien määrittelyssä osallistumalla julkiseen keskusteluun. Näin estetään se, etteivät tulkinnat ja niiden synnyttämät toimenpiteet jää muiden käsiin. Tyhjyyteen kolisevaa puhetta vastaan tulee sosiaalityön areenallakin taistella.

Lähteet

Aamulehti <http://www.aamulehti.fi/yritystidot/>. Viitattu 10.11.2010.

Aisla, Tiina (1996) Alkuperäisteksti Jari Korkki ja Jari Niemelä. Koskesta voimaa. Tampereen historian verkkojulkaisu. <http://www.uta.fi/koskivoimaa/liikkuminen/1940-60/aamulehti.htm>. Viitattu 24.10.2010.

Aitamurto, Tanja (2005) "Hyvien perheiden pojat murhasivat kylmästi - miksi?" Sosiaalisen ongelman synty, syyt ja seuraukset Heinojen surman herättämässä moraalisisessa myrskyssä. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden lisensiaatintutkimus.

Alasuutari, Pertti (1999) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Alma Media www.almamedia.fi Viitattu 16.12.2010.

Alvesalo, Anne & Korander Timo (1999) "Newsmaking criminology" – Rikollisuuden asiantuntijoiden vastuusta mediassa. Teoksessa Oikeus 1999:4. Helsinki: Suomen Demokraattiset lakimiehet. Oikeus- ja yhteiskuntatieteellinen yhdistys, 421–424.

Arkielämä ja epävarmuus.

http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/tutkimus/projektit/everyday_life_and_insecurity/
Viitattu 9.11.2010.

Bakhtin, Mihail (1986) The Problem of Speech Genres. Teoksessa Mihail Bakhtin Speech Genres and Other Later Essays. Edited by Carol Emerson and Michael Holquist. Austin: University of Texas Press, 60–102.

Bauman, Zygmunt (2002) Notkea moderni. Suomentanut Jyrki Vainonen. Tampere: Vastapaino.

Berger, Peter & Luckmann, Thomas (1994, alkuper. 1966). Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.

Burr, Vivien (1995) An Introduction to Social Constructionism. London: Routledge.

Consalvo, Mia (2003) The monsters next door. Media constructions of boys and masculinity. Feminist Media Studies, 3(1), 27.

Eglin, Peter & Hester Stephen (2003) The Montreal massacre. Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

Eronen, Maria (2008) Tragedia kuoleman talossa. Tampereen yliopisto. Viestintätieteen pro gradu -tutkielma.

Forsberg, Hannele, Ritala-Koskinen, Aino, Järviluoma, Helmi & Roivainen, Irene (1991). MCD-analyysillä moraalisen järjestyksen lähteille. Teoksessa Forsberg, Hannele, Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi, Järviluoma, Helmi, Kuronen, Marjo, Pösö, Tarja, Ritala-Koskinen, Aino, Roivainen, Irene, Rostila, Ilmari, Silverman, David & Suoninen, Eero. Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja A Nro 1 Tampere: Tampereen yliopisto, 111–121.

Giddens, Anthony (1990) *The Consequences of Modernity*. London: Polity Press.

Giddens, Anthony (1995). Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens, Scott Lash *Nykyajan Jäljillä*. Refleksiivinen Modernisaatio. Tampere: Vastapaino (83–152).

Hakala, Salli (2009a). Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä. Viestinnän laitoksen tutkimusraportteja 2/2009. Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto.

http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/koulusurmat_verkostoyhteiskunnassa.pdf Viitattu

16.12.2010. Hakala, Salli (2009b). Symbolisen johtajuuden kriisi. *Koulusurmat ravisuttavat verkostoyhteiskuntaa*. *Media & viestintä* 32(2009):2, 19–30.

Hamilo, Marko (2007) *Esipuhe – Psykokulttuurista psykologiateollisuuteen*. Teoksessa *Älkää säätäkö päätänne – häiriö on todellisuudessa*. Toim. Marko Hamilo. Helsinki: Ajatus Kirjat, 7–18.

Hellsten, Iina. (2002) *The politics of metaphorbiotechnology and biodiversity in the media*. Tampere: Tampere University Press.

Hester, Stephen & Eglin, Peter (1997) *Membership Categorization Analysis: An Introduction*. Teoksessa Stephen Hester & Peter Eglin (toim.) *Culture in action*. *Studies in Membership Categorization Analysis*. Washington DC: International Institute for Ethnomethodology and Conversation Analysis & University press of America, 1–24.

Hoikkala, Tommi (2007) *Aluksi: Jokela selitysten kohteena*. Teoksessa *Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia* (2007). Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 5–6. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf>. Viitattu 16.12.2010.

Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (2009) *Alkulause*. Teoksessa *Kauhajoen jälkipaini*. Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.) *Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura*, verkkojulkaisu 25., 5–6. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf> Viitattu 16.12.2010.

Ikonen, Satu (2004) *Kulutusjuhlista lamakouristukseen Lamatodellisuuden rakentaminen mielenterveys -lehden asiantuntijahaastattelussa 1991–1995*. Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma.

Jokela-ilmiö. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia (2007). Hoikkala Tommi & Suurpää Leena (toim.) *Nuorisotutkimusverkosto and Nuorisotutkimusseura*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf>. Viitattu 16.12.2010.

Jokinen, Arja (1993) Teoksessa Juhila, Kirsi, Suoninen Eero. (toim.), *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Pösö, Tarja (1995) Teoksessa Arja Jokinen, Kiri Juhila, & Tarja Pösö (toim.), Sosiaalityö, asiakkuus ja sosiaaliset ongelmat Konstruktionistinen näkökulma, Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.

Juhila, Kirsi (2004) Sosiaalityön vuorovaikutuksen tutkimushistoriaa ja nykysuuntauksia. *Janus.*, 12(2), 155–183.

Kamaja, Mari (2009) Miehisyyden kriisi unohtui kouluampumisia selitettäessä. *Aamulehti* 7.11.2009, A07.

Katilainen, Petra (2008) "Avoin yhteiskunta haavoittui jälleen" Väkivallan ja mielenterveysongelmien suhde kahden sanomalehden konstruoimana ilmiönä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu - tutkielma.

Kauhajoen jälkipaini. Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja (2009). Tommi Hoikkala, Leena Suurpää (toim.). Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kauhajoki.pdf> Viitattu 16.12.2010.

Koljonen, Kari & Kunelius, Risto (2005) On vain yhteinen suru Onnettomuusjournalismin muutossuuntia Kuurilasta Konginkankaalle 1957–2004. *Tiedotustutkimus.*, 28(1), 34–59.

Kriisit ja viestintä. Tutkimushanke Helsingin Yliopisto
<http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/kriisit.htm> Viitattu 16.12.2010.

Kurri, Katja & Wahlström, Jarl (2000) Moraalin vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivaltakeskustelussa Teoksessa Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Tampere: Vastapaino, 167–188.

Lappalainen, Tuomo (2007) Kätten työ. Ammattien arvostus 2007. *Suomen kuvalehti* 2007, 45 sivut 43–55)

Lehti, Martti (2010) Henkirikoscatsaus 2009. Verkkokatsauksia 13/2010. Oikeuspoliittinen tukimulaitos. <http://www.optula.om.fi/> Viitattu 8.11.2010.

Loseke, Donileen R. (2003) Thinking about social problems. An Introduction to Constructionist Perspectives. Second Edition. New Brunswick and London: Aldine Transaction

Maybin, Janet (2001) Language, Struggle and Voice. The Bakhtin/Volosinov Writings. Teoksessa Margaret Wetherell & Stephanie Taylor & Simeon. J. Yeates (toim.) Discourse Theory and Practice. London: Sage Publications, 64–71.

Nikunen, Minna (2005) Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa. Tampere: Tampere University Press.

Oksanen, Atte & Räsänen Pekka (2009). Pienet yhteisöt avainasemassa ennaltaehkäisyssä. Koulusurmia tulisi tarkastella yhteiskunnallisena ongelmana. *Turun Sanomat* 20.3.2009.

Pietilä, Veikko (1991) Sanoista tekoihin. Vieraan puheen vastaanotosta lehti uutisessa. *Tiedotustutkimus* 14 (4)

Poliisilaki 7.4.1995/493.

[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493?search\[type\]=pika&search\[pika\]=poliisilaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950493?search[type]=pika&search[pika]=poliisilaki). Viitattu 16.12.2010.

Raab, Earl & Selznik Gertrud J. (1959) Major social problems. Evanston (Ill.): Row, Peterson.

Raitakari, Suvi (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palavereissa ja tukisuunnitelmissa. Tampere: Tampere University Press.

Raittila, Pentti, Johansson, Katja, Juntunen, Laura, Kangasluoma, Laura, Koljonen, Kari, Kumpu, Ville, Pernu, Ilkka & Väliverronen, Jari (2008). Jokelan koulusurmat mediassa. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö Julkaisuja Sarja A 10/2008.

Raittila, Pentti, Haara, Paula, Kangasluoma, Laura, Koljonen Kari, Kumpu Ville & Väliverronen Jari (2009). Kauhajoen koulusurmat mediassa. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Julkaisuja Sarja A 111/2009.

Ritala-Koskinen, Aino (1991) ”Kun on sinun, minun ja meidän lapset” – eli uusperhettä etsimässä. Teoksessa Hannele Forsberg, Arja Jokinen, Kirsi Juhila, Helmi Järviluoma, Marjo Kuronen, Tarja Pösö, Aino Ritala-Koskinen, Irene Roivainen, Ilmari Rostila, David Silverman & Eero Suoninen Sosiaalisia käytäntöjä tutkimassa. Katkelmia empiirisen tutkimuksenteon vaiheista. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos. Tutkimuksia Sarja A Nro 1. Tampere: Tampereen yliopisto, 93–121.

Roivainen, Irene (1999) Sokeripala metsän keskellä. Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupunki, tietokeskus.

Ruusuvuori, Johanna (2001) Harvey Sacks. Arkielämän metodit ja keskusteluanalyysi. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 383–403.

Sacks, Harvey (1992) Lectures on Conversation, Volume Two. Oxford, UK: Basil Blackwell

Salasuo, Mikko (2007) Vastentahtoista tragedian tulkintaa. Teoksessa Jokela-ilmio. Sikermä nuorisotutkijoiden näkökulmia (2007). Hoikkala Tommi & Suurpää Leena (toim.) Nuorisotutkimusverkosto and Nuorisotutkimusseura. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 43–44. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/jokela.pdf>. Viitattu 16.12.2010.

Sanomalehtien liitto. Sanomalehtien kokonaislevikki 2000–2009. <http://www.sanomalehdet.fi/> Viitattu 9.11.2010.

Spector, Malcom & Kitsuse I. John (2001/1987). Constructing social problems. New Brunswick: Transaction Publishers.

Suoninen, Eero (2001) Harold Garfinkel Etnometodologia ja sosiaaliset järkeilytavat. Teoksessa Vilma Hänninen, Jukka Partanen & Oili-Helena Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino. 365–382.

Suurpää, Leena (2008) Aikuistuvat nuoret miehet jäävät hyvinvoinnin välimaastoon. Helsingin Sanomat 27.7.2008, Vieraskynä A2.

- Särkelä, Jussi (2008) *Koulumurhat pamfletti*. Helsinki: WSOY.
- Valtonen, Sanna (2004) *Tiedon ja vallan kaivauksilla: Michel Foucault ja mediatutkimuksen mahdollisuudet*. Teoksessa Tuomo Mörä, Inka Salovaara-Moring & Sanna Valtonen (toim.) *Mediatutkimuksen Vaeltava Teoria*. Helsinki: Gaudeamus, 206–229.
- Välimaa, Outi (2002) *MCD-analyysi konstruktionistisessa käytössä Identiteettikategoriat jenginuoren tarinan resursseina*. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu –tutkielma.
- Väliverronen, Esa (1996) *Ympäristöuhkan anatomia. Tiede, mediat ja metsän sairaskertomus*. Tampere: Vastapaino.
- Wilson, James Q. (1993) *The Moral Sense*. Glencoe (Ill.): Free Press.
- Wittgenstein, Ludwig (2001, alkup. 1953) *Philosophical Investigations*. Malden, Oxford & Melbourne: Blackwell Publishing.
- Wodak, Ruth (1996) *Disorders of Discourse*. London & NY: Longman.

Liite 1: Kauhajoen kouluampumista selittävät artikkelit Aamulehdessä 24.9. – 5.10.2008

Pvm	Pääotsikko ja alaotsikko	Pääasiallinen selitys
24.9.	Miksi?	Kontrolli ei toimi
24.9.	Lupa, jota ei pidä olla. Poliittinen järjestelmä vannoo tekevänsä kaikkensa, jotta Jokela ja Kauhajoki eivät toistu. Miksi se ei aloita kieltämällä liian tehokkaat aseet?	Kontrolli ei toimi
24.9.	Mihin näitä aseita tarvitaan? Aselaki: Poliisiylijohtaja Mikko Paateron mukaan poliisi ei pysty valvomaan, onko ase luvan mukaisessa käytössä	Kontrolli ei toimi
24.9.	Sotilasaseiden pienoismallit pitää kieltää	Kontrolli ei toimi
24.9.	Poliisipäällikkö sysää vastuuta lainsäätäjille	Kontrolli ei toimi
24.9.	Uskokaa Eddietä	Koulussa on ongelmia
24.9.	Youtube on täynnä ihannointia kouluammuskeluja kohtaan Nettiväki: Ampujaksi epäilty löytyi alle tunnissa, hänen tiliään käytettiin vielä tiistaiaamuna	Netti luo puitteet
24.9.	Poliisi kuuli ampujaa jo päivää ennen tragediaa. Kouluampuja: 22-vuotias jätti jälkeensä kaksi viestiä, joissa hän kertoi vihaavansa ihmiskuntaa ja suunnitelleensa tekoa jo vuodesta 2002 asti	Kontrolli ei toimi
24.9.	Äärimmäisen vaarallinen tappoväline	Kontrolli ei toimi
24.9.	Suomen aseluvut nousivat maailman otsikoihin	Suomi on kova yhteiskunta
24.9.	Kuusi joutsenpoikaa lentää piiloon	Netti luo puitteet
24.9.	Internetin julkisuushyöty yhdisti Saarta ja Auvista Tekijä julkaisi netissä ampumisvideoita ja uhkasi tappaa ihmisiä	Netti luo puitteet
24.9.	Usko oli koetuksella pahemmin kuin koskaan	Selittämättömyys
24.9.	On kuuntelemisen aika Aleksanterin kirkossa tarjottiin myös kriisiapua	Selittämättömyys
24.9.	Miksi ei opittu?	Kontrolli ei toimi
24.9.	Aseluvan hakijan tausta tutkittava hyvin	Kontrolli ei toimi
24.9.	Tänään tapetilla	Selittämättömyys
25.9.	Pistooliluvan voi vieläkin saada täyttämällä yhden lomakkeen	Kontrolli ei toimi
25.9.	Hurskaat toiveet eivät enää riitä	Kontrolli ei toimi
25.9.	Parasta välittää toisistamme	Ihmiset eivät välitä toisistaan
25.9.	Aselaki tiukentuu, mutta esitys etenee tuskastuttavan hitaasti EU:n asedirektiivi viivästyttänyt päätöksentekoa, käsiase-luvat kiristymässä	Kontrolli ei toimi
25.9.	Ministeri tiukassa tentissä	Kontrolli ei toimi
25.9.	Poliisi ei ehdi haastatella hakijoita Epäkohta: Aseen ostoluvan on voinut saada yhdellä lomakkeella, metsästyskorttikin voi riittää	Kontrolli ei toimi
25.9.	Video olisi riittänyt luvan peruuttamiseen	Kontrolli ei toimi
25.9.	Poliisi uskoo, että Kauhajoen ja Jokelan ampujat saattoivat olla nettituttavia Käänte: Kauhajoen ampujakin osti aseensa Jokelasta, teoissa paljon yhtäläisyyksiä	Netti luo puitteet
25.9.	Epäuskon aamu valkeni Kauhajoella sittenkin	Kontrolli ei toimi
25.9.	Väkivallan kotimaa	Suomi on kova yhteiskunta
25.9.	Mistä kysymys Miksi poliisi ei pääse Youtubeen?	Netti luo puitteet
25.9.	Yksilönsuojan ei pitäisi estää poliisin ja lääkärin tiedonkulkua	Kontrolli ei toimi
25.9.	Netistä löytyy kavereita hyvään ja pahaan. Vanhemmat: lasta ei tarvitse kytätä, mutta on tärkeää osallistua myös jälkikasvun nettielämään.	Netti luo puitteet

25.9.	Poliisi tarvitsee oman keskuksen seuraamaan verkkoyhteyksiä	Netti luo puitteet
25.9.	Krp tarkkailee tehostetusti lähiviikot	Kontrolli ei toimi
25.9.	Väärinkin lyöty leima pysyy papereissa	Kontrolli ei toimi
25.9.	Opettajat toivovat lisää apua hälytysmerkkien tunnistamiseen. Ylilääkäri: Psykiatrian asiantuntijat pitää viedä paikan päälle kouluille.	Koulussa on ongelmia
25.9.	Professori tekisi oman lain oppilashuoltoon	Kontrolli ei toimi
25.9.	Lyhyesti. Irc-galleria hyllyttää asekuvat	Netti luo puitteet
25.9.	Suomeen tuli runsaasti surunvalitteluja	Netti luo puitteet
25.9.	Times-lehti käskää katsoa lasten perään	Ihmiset eivät välitä toisistaan
25.9.	Elämän horisontti on monilta kateissa	Suomi on kova yhteiskunta
25.9.	Vanhemmuus hukassa	Ihmiset eivät välitä toisistaan
25.9.	Mattilan raivokas roolityö hurmasi	Ihmiset eivät välitä toisistaan
26.9.	Tietosuoja ei ole synnä tiedonkulun ongelmiin. Tietosuojavaltuutetun mielestä tieto ei kulje, koska erityislakeja on laadittu puutteellisesti	Kontrolli ei toimi
26.9.	Mieleltään pirstoutuneet	Psyykkiset syyt
26.9.	Muut lehdet. Kuka tarvitsee sotilasaseen näköistä pistoolia	Kontrolli ei toimi
26.9.	Asetyyppien kielto olisi hyödytöntä	Kontrolli ei toimi
26.9.	Mistä kysymys. Miksi kaikkia aseluvan hakijoita ei haastateltu?	Kontrolli ei toimi
26.9.	Syyttäjä tutkii, miksi ampuja sai aseluvan	Kontrolli ei toimi
26.9.	Viranomaiset yrittävät piiloutua tietosuojan taakse. Yksilönsuoja: Tiedonsuojavaltuutetun mukaan huono lainsäädäntö estää tiedonvaihdon	Kontrolli ei toimi
26.9.	Poliisi aikoo palkata lisää verkkovalvojia	Netti luo puitteet
26.9.	Nuoret elävät kovassa paineessa	Suomi on kova yhteiskunta
26.9.	Ilmiö. Pelottavinta on kuvan ulkopuolella	Netti luo puitteet
27.9.	Lisäpöytäkirja. Poliittinen vastuu käsilaukussa	Kontrolli ei toimi
27.9.	Keskeyttäjää ei voi pakottaa lääkäriin	Kontrolli ei toimi
27.9.	Tieto oppilaan ongelmista ei kulje edes koulun sisällä. Tietomuri estää jopa kuraattoria ja psykologia vaihtamasta tietoja keskenään	Kontrolli ei toimi
28.9.	Cronberg vaatii vähemmän työtä, enemmän kavereita. Ystävät: Vihreiden puheenjohtaja kehottaa ottamaan oppia suomenruotsalaisista	Ihmiset eivät välitä toisistaan
28.9.	Mahdoton käsittää	Selittämättömyys
28.9.	Ylänurkka. Ihmisvihan kauhistus	Psyykkiset syyt
28.9.	Katainen patistaa pitämään huolta kaverista ja naapurista	Ihmiset eivät välitä toisistaan
28.9.	Kommentti. Kokoomus taitaa selkokielen.	Ihmiset eivät välitä toisistaan
28.9.	Onneksi tässä lajissa ei käytetä pistoolia	Kontrolli ei toimi
28.9.	Kauhajoen poliisin toiminta on nyt pakko tutkia huolella. Ohjeet: Oma tai toisen turvallisuutta vaarantava elämäntapa tai käytös riittävät aseluvan perumisen syiksi	Kontrolli ei toimi
28.9.	Me. Pelkurien maa	Ihmiset eivät välitä toisistaan
28.9.	Ei enää	Kontrolli ei toimi
28.9.	Kulisseissa. Loppujen lopuksi.	Suomi on kova yhteiskunta

28.9.	Rahaa kouluille ja lämpöä koteihin. UKKOSENJOHDATIN/Kauhajoen joukkomurha sai netin blogaajat suremaan ja kirjoittamaan kiivaita kommentteja siitä, mitä nyt pitäisi tehdä. Ja ennen kaikkea , mitä olisi pitänyt tehdä jo kauan sitten. Toimitus keräsi verkkokirjoittelun osuvimmat sitaatit. Timo Soinin blogi-kirjoitus	Ihmiset eivät välitä toisistaan
28.9.	Leikkaa, liimaa, tapa Kopiointi/Mässäilevä mediahuomio ruokkii koulusurmien matkimista. Kokemus kiusaamisesta, nettijulkisuus ja suunnitelmallisuus yhdistävät surmaajia.	Netti luo puitteet
28.9.	Reportaasi. Ripeää tiedottamista. Kommentti	Kontrolli ei toimi
28.9.	Kolumni. Esimerkkiä ei ole pakko seurata	Psyykkiset syyt
28.8.	Media. Mediatiedotteita	Netti luo puitteet
28.9.	Ensi viikko. Matti Posio ennustaa	Kontrolli ei toimi
29.9.	Häiriö ei paljastu yhdessä haastattelussa	Psyykkiset syyt
29.9.	Muut lehdet. Ahneus Suomea hajottamassa	Suomi on kova yhteiskunta
29.9.	Suru: Raskas taakka yhteiskunnalle	Ihmiset eivät välitä toisistaan
29.9.	Oppilaalle varattu 20 minuuttia menee äkkiä	Koulussa on ongelmia
29.9.	Kiusaamista ei saa sallia koulussa	Koulussa on ongelmia
30.9.	Koulutetaan oma väki ensin järjestyksenpitoon	Koulussa on ongelmia
30.9.	Harmaata massaa ei pidä unohtaa. Tavallinen koululainen kärsii, kun ääripäät vievät huomion	Koulussa on ongelmia
1.10.	Ylänurkka. Keho tarvitsee kulttuurikuntoa	Psyykkiset syyt
1.10.	Poliisia epäillään virkarikoksesta Kauhajoen ampujan aseasiassa	Kontrolli ei toimi
1.10.	Suomi olisi voinut helposti kiristää aselakia ilman EU-direktiiviäkin	Kontrolli ei toimi
1.10.	Pienet luokattomat lukiot ovat parhaita	Koulussa on ongelmia
2.10.	Aseluvan kanssa ei voi olla kiire. Sisäministeri: Kiristynyt lupakäytäntö kysyy resursseja, mutta luvan saanti saa hidastua.	Kontrolli ei toimi
2.10.	Poliisin tunnelmat ovat matalalla	Kontrolli ei toimi
2.10.	Katainen ehdotti rajoituksia, Urpilainen viranomaisia. TV-tentti: Edes joukkomurha ei sähköistänyt puheenjohtajia	Kontrolli ei toimi
2.10.	Se oli elämää, ei työtä. Ansiomitäli: Leena Salmijärven sydän melkein pysähtyi, kun pormestari soitti tunnustuksesta	Koulussa on ongelmia
3.10.	Ampumisen uhrin omaisten huomaan. Kauhajoki: Yksi vainajista oli kotoisin Tampereen seudulta	Psyykkiset syyt
4.10.	Holmlundin piina jatkuu	Kontrolli ei toimi
4.10.	Äänessä. Vastuun keveys	Kontrolli ei toimi
5.10.	Arjen kauhua. Puhdas sydän	Netti luo puitteet
5.10.	Maitokaupasta kriisiavuksi. Katastrofi/Kun maailman media kiiruhti Kauhajoelle, Mia Ylönen sai pestin avustajaksi. Suomalainen toimittaja päätyi etsimään ulkomaalaisille reporttereille väkivaltaisen maan avaimia	Suomi on kova yhteiskunta
5.10.	Rajat suvaitsemiselle	Ihmiset eivät välitä toisistaan

Liite 2: Aamulehden artikkelien määrä, joissa esiintyy sana 'Kauhajoki' 24.9. – 31.12.2008

Pvm	Viikon pvä	Päiviä tapahtu- masta	Artikkeleita kpl	kpl/ viikko	Kumul. kpl	Kumul. %
24.syys	ke	1	28		28	15 %
25.syys	to	2	30		58	31 %
26.syys	pe	3	10		68	36 %
27.syys	la	4	10		78	41 %
28.syys	su	5	20		98	52 %
29.syys	ma	6	9		107	57 %
30.syys	ti	7	5	112	112	60 %
1.loka	ke	8	5		117	62 %
2.loka	to	9	8		125	66 %
3.loka	pe	10	4		129	69 %
4.loka	la	11	2		131	70 %
5.loka	su	12	5		136	72 %
6.loka	ma	13	1		137	73 %
7.loka	ti	14	0	25	137	73 %
8.loka	ke	15	3		140	74 %
9.loka	to	16	2		142	76 %
10.loka	pe	17	2		144	77 %
11.loka	la	18	2		146	78 %
12.loka	su	19	2		148	79 %
13.loka	ma	20	2		150	80 %
14.loka	ti	21	1	14	151	80 %
15.loka	ke	22	1		152	81 %
16.loka	to	23	1		153	81 %
17.loka	pe	24	1		154	82 %
18.loka	la	25	0		154	82 %
19.loka	su	26	1		155	82 %
20.loka	ma	27	1		156	83 %
21.loka	ti	28	0	5	156	83 %
22.loka	ke	29	2		158	84 %
23.loka	to	30	1		159	85 %
24.loka	pe	31	0		159	85 %
25.loka	la	32	1		160	85 %
26.loka	su	33	0		160	85 %
27.loka	ma	34	0		160	85 %
28.loka	ti	35	1	5	161	86 %
29.loka	ke	36	1		162	86 %
30.loka	to	37	1		163	87 %
31.loka	pe	38	0		163	87 %
1.marras	la	39	0		163	87 %
2.marras	su	40	0		163	87 %
3.marras	ma	41	0		163	87 %
4.marras	ti	42	0	2	163	87 %
5.marras	ke	43	1		164	87 %
6.marras	to	44	2		166	88 %
7.marras	pe	45	1		167	89 %
8.marras	la	46	0		167	89 %
9.marras	su	47	0		167	89 %
10.marras	ma	48	0		167	89 %
11.marras	ti	49	0	4	167	89 %
12.marras	ke	50	0		167	89 %
13.marras	to	51	0		167	89 %
14.marras	pe	52	1		168	89 %
15.marras	la	53	0		168	89 %
16.marras	su	54	1		169	90 %
17.marras	ma	55	0		169	90 %
18.marras	ti	56	0	2	169	90 %
19.marras	ke	57	1		170	90 %
20.marras	to	58	1		171	91 %
21.marras	pe	59	1		172	91 %
22.marras	la	60	0		172	91 %
23.marras	su	61	2		174	93 %

24.marras	ma	62	0		174	93 %
25.marras	ti	63	1	6	175	93 %
26.marras	ke	64	0		175	93 %
27.marras	to	65	1		176	94 %
28.marras	pe	66	1		177	94 %
29.marras	la	67	0		177	94 %
30.marras	su	68	0		177	94 %
1.joulu	ma	69	1		178	95 %
2.joulu	ti	70	0	3	178	95 %
3.joulu	ke	71	0		178	95 %
4.joulu	to	72	0		178	95 %
5.joulu	pe	73	2		180	96 %
6.joulu	la	74	0		180	96 %
7.joulu	su	75	0		180	96 %
8.joulu	ma	76	2		182	97 %
9.joulu	ti	77	0	4	182	97 %
10.joulu	ke	78	0		182	97 %
11.joulu	to	79	0		182	97 %
12.joulu	pe	80	0		182	97 %
13.joulu	la	81	0		182	97 %
14.joulu	su	82	1		183	97 %
15.joulu	ma	83	1		184	98 %
16.joulu	ti	84	0	2	184	98 %
17.joulu	ke	85	0		184	98 %
18.joulu	to	86	0		184	98 %
19.joulu	pe	87	0		184	98 %
20.joulu	la	88	0		184	98 %
21.joulu	su	89	1		185	98 %
22.joulu	ma	90	0		185	98 %
23.joulu	ti	91	0	1	185	98 %
24.joulu	ke	92	0		185	98 %
25.joulu	to	93	0		185	98 %
26.joulu	pe	94	0		185	98 %
27.joulu	la	95	0		185	98 %
28.joulu	su	96	3	3	188	100 %
Yhteensä			188	188	188	